

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1931.

Första kammaren.

Nr 30.

Tisdagen den 28 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3.30 e. m.; och dess förhandlingar försiggingo inom lyckta dörrar.

Företogs det i Kungl. Maj:ts skrivelse nr 218, angående muntligt meddelande till riksdagen i viss fråga, avsedda ärendet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre R a m e l:

Herr V e n n e r s t r ö m:

Herr H a m m a r s k j ö l d, H j a l m a r:

Herr L i n d h a g e n:

Herr f ö r s t e v i c e t a l m a n n e n:

Herr S a n d l e r:

Herr S u n d b e r g:

Herr V e n n e r s t r ö m:

Herr R e u t e r s k i ö l d:

Herr L i n d h a g e n:

Herr talmannen anmälde till bordläggning bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig reglering av införseln av viss spannmål.

Herr R o s é n erhöll på begäran ordet och uttalade, att enligt hans mening sagda betänkande ej kunde bordläggas vid detta sammanträde.

Häri instämde herr *Lindhagen*.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 5.37 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 29 april f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 22 och den 24 innevarande månad.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 9 A, till Konungen i anledning av dels vissa utav Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar dels ock åtskilliga beträffande samma huvudtitel väckta motioner.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 158, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 19 § lagen den 16 oktober 1914 om tillsyn å fartyg;

nr 159, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 33 § lagen den 10 maj 1901 om inteckning i fartyg; samt

nr 160, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 2 juni 1911 om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 161, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om viss ändring i den vid lagen den 4 juni 1920 (nr 254) angående rätt till tjänstepension för ordinarie tjänstemän vid postverket, telegrafverket, statens järnvägar och statens vattenfallsverk fogade åldersförteckningen;

nr 162, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare, i vad angår flottans pensionskassa; samt

nr 163, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ändring i staten för statens pensionsanstalt.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 168, i anledning av väckt motion angående ändrad lydelse av 3 § lagen om medling i arbetstvister;

nr 169, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 6 juni 1924 (nr 361) om samhällets barnavård; samt

nr 170, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till stadga angående enskilda sjukhem och förlossningshem.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig reglering av införseln av viss spannmål.

Herr **talmannen** yttrade: Detta ärende anmäldes till bordläggning vid slutet av det under gårdagen hållna sammanträde, vid vilket ett meddelande inom lyckta dörrar lämnades kammaren utav en ledamot av statsrådet.

Då olika meningar yppats, huruvida ärendet kunnat vid detta sammanträde grundlagsenligt bordläggas, föreslår jag, att kammaren må besluta, att ärendet nu skall anses bliva för första gången bordlagt.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion angående införande av s. k. decisiv folkomröstning. *Om införande av decisiv folkomröstning.*

I en inom första kammaren väckt motion, nr 207, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville begära, att Kungl. Maj:t måtte överväga införandet i någon form av verklig eller så kallad decisiv folkomröstning samt framlägga förslag om tillägg till grundlagarna i sådant syfte.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservationer hade anmälts

- 1) av herr *Thulin* beträffande motiveringen;
- 2) av herr *Vennerström*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Lindhagen**: Frågan om folkomröstning är ju en mycket gammal fråga inom olika europeiska länder liksom även i utomeuropeiska och jämväl i vår författning. Den syftar till att förnygra demokratin genom möjligheten för folket att mera omedelbart få rösta även om sak och inte blott på en person och i sista fallet också på en person, som skall vara kompetent att yttra sig och rösta om vitt skilda ting. Genom att folket får tillfälle att någon gång i viktiga frågor rösta på sak, genomtrytes däremot de gamla mekaniska linjerna och maskinkulturen, och aktiernas springflod får en uppdämning för tillfället.

Krisen i det parlamentariska systemet är en av tidens stora frågor. Detta yppar sig även hos oss för närvarande. Det ropas efter en stark regeringsmakt, vilket ju betyder, att förtroendet för folkmakten börjar mer och mer avmattas, och även våra förslag här om en stark regeringsmakt äro ju ingenting annat än ett instämmande till hälften i fascismens och proletarietets i Ryssland yrkande på en diktatur i stället för den parlamentariskt utformade folkmakten.

Nu har också den svenska statsmakten en gång uttalat sig för att man inte bör stå alldeles främmande för denna sak. En kommitté fick i uppdrag att utreda de båda linjerna: konsultativ folkomröstning och decisiv folkomröstning. Vi ha nu fått den konsultativa folkomröstningen, men ehuru 1929 års riksdag ganska tydligt antydde, att den borde efterföljas också av den decisiva, har i anledning av det kommittébetänkande, som upprättades i denna fråga, riksdagen och regeringen stannat vid att tills vidare — d. v. s. till mycket obestämd och avlägsen framtid — inte inlåta sig på den decisiva folkomröstningen. Det är emellertid klart, att den decisiva folkomröstningen, där under vissa betingelser folket får rätt att avgöra i stället för riksdagen, är en kraftigare konstitutionell garanti för att bereda folket tillfälle till verkligt inflytande än den konsultativa omröstningen, där riksdagen behåller sin bestäm-

Om införande
av decisiv
folkom-
röstning.
(Forts.)

manderätt och folket inte får del i denna rätt i andra fall än genom de allmänna valen, som äga rum vart fjärde år, och då endast indirekt.

Jag har ej hoppats, att frågan skulle vinna större bifall från konstitutionsutskottets sida i år än åren 1926 och 1928. Men då vi befinna oss mitt i debatter om och fåfänga famlanden efter en förnygring av parlamentarismen och demokratin, har jag ansett det vara min plikt att för min del hålla frågan uppe. Detta förslag innefattar visserligen inte en fullständig omdaning, men ett av de många små fjäten, som sammanlagda möjligen kunna åstadkomma någon ändring i den hotande faran för folkmakten gent emot diktaturerna, som allt mer sticka upp sina huvuden mitt i folkmakten.

Nu säger utskottet som vanligt om denna fråga, att den inte har någon större aktualitet, och vi finna ju bekräftat, att den inte har någon större aktualitet i denna församling, genom den förströdda uppmärksamhet, som kammaren ägnar denna fråga. Men den kan inte få aktualitet förr än man sätter sig i spetsen för den från deras sida, som ha nog inflytande att föra fram den, och då är jag övertygad om att den genast skulle få aktualitet. Men när partiledarna äro ense om att detta skola vi hålla nere för att bibehålla vår makt över folket, och då folken för närvarande styras allt mera av partiorganisationerna, kommer denna styrelses inställning till saken att bli avgörande. Frågan är lika ung, lika olöst och i sin art lika viktig som många andra frågor, som vi behandla med större intresse.

Det har vidare av utskottet sagts, att det bristande intresset även för den konsultativa formen visat, att det bör vara så mycket mindre intresse för en decisiv folkomröstning. Det är nog inte så mycket bristande intresse för den konsultativa folkomröstningen, som föranlett den ringa användningen, utan det beror ju på att det inte tas vederbörliga initiativ och anslås de erforderliga pengarna. Det var ett oerhört intresse för folkomröstningen rörande rusdrycksförbud eller icke. Om det skedde en folkomröstning, inte om en isolerad avrustning men om en uppslutning till den nedrustning, som inom Europa redan blivit påbjuden i Europas hjärta, tror jag, att även den omröstningen skulle omfattas med ett väldigt intresse till och med i form av en konsultativ folkomröstning. För övrigt är det bra att ha en lagstiftning till hands, när det verkligen inträffar stora händelser, som påkalla, att även detta instrument för folkets vilja lämpligen kan komma till användning.

Därefter säger utskottet, att institutet har ännu icke fått fäste i den allmänna opinionen. Det beror på de anledningar, jag redan nämnt.

Slutligen ställer utskottet välvilligt i utsikt, att de syftsmål, som motionären synes vilja ernå genom sitt förslag, möjligen skulle kunna främjas på andra sätt, men icke på den av honom föreslagna vägen. Det syftet är parlamentarismens och demokratiens förnygring och upprätthållande i sin gamla anda. Motionen är ett steg i den riktningen. Utskottet har nog inte närmare eftertänkt, på vilka andra vägar man skulle kunna nalkas ett sådant framstående ändamål i vår konstitutionella författning.

Jag yrkar således, herr talman, bifall till motionen.

Herr Reuterskiöld: Jag ber endast, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övertvägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo och lades till handlingarna konstitutionsutskottets memorial nr 11, i anledning av olika meningar mellan kamrarna, till vilket utskott Kungl. Maj:ts proposition nr 205, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 10 §, 12 § 1 mom. och 15 § 3 mom. i lagen den 14 juni 1918 (nr 422) om fattigvården m. m. bör hänvisas.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förlängd giltighet av gällande bestämmelser om utförselbevis för råg och vete jämte i ämnet väckta motioner.

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.

I en den 26 februari 1931 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 159, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen besluta, att de i förordningen den 13 april 1928 (nr 76) angående utförselbevis för råg och vete meddelade bestämmelser skulle äga fortsatt giltighet under tiden från och med den 1 augusti 1931 tillsvidare till och med den 31 juli 1933.

Till utskottets behandling hade jämväl överlämnats två i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen de likalydande motionerna nr 222 i första kammaren av herr Möller m. fl. och nr 374 i andra kammaren av herr Sävström m. fl., däri hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 159 angående förlängd giltighet av gällande bestämmelser om utförselbevis för råg och vete.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft följande fyra till utskottet hänvisade, under motionstiden vid riksdagens början väckta motioner, nämligen:

de likalydande motionerna nr 110 i första kammaren av herr Trygger m. fl. och nr 158 i andra kammaren av herr Lindman m. fl., däri hemställts, att riksdagen ville besluta, att de i Kungl. Maj:ts förordning (nr 76) den 13 april 1928 angående utförselbevis för råg och vete innehållna bestämmelser skulle äga fortsatt giltighet under tiden till och med den 31 juli 1934; samt

de likalydande motionerna nr 159 i första kammaren av herr Petrus Nilsson m. fl. och nr 268 i andra kammaren av herr Olsson i Kullenbergstorp m. fl., däri hemställts, att riksdagen ville besluta, att förordningen den 13 april 1928 angående utförselbevis för råg och vete ävensom kungörelsen den 24 maj 1928 med tillämpningsföreskrifter till samma förordning skulle vara gällande under ytterligare fyra år eller till och med utgången av juli 1935.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på anförda skäl hemställt,

1) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 159 samt i anledning av ej mindre de likalydande motionerna I: 110 av herr Trygger m. fl. och II: 158 av herr Lindman m. fl. än även de likalydande motionerna I: 159 av herr Petrus Nilsson m. fl. och II: 268 av herr Olsson i Kullenbergstorp m. fl., i vad dessa motioner avsåge fortsatt giltighet av förordningen angående utförselbevis för råg och vete, ävensom med avslag å de likalydande motionerna I: 222 av herr Möller m. fl. och II: 374 av herr Sävström m. fl., besluta, att de i förordningen den 13 april 1928 (nr 76) angående utförselbevis för råg och vete meddelade bestämmelser skulle äga fortsatt giltighet under tiden från och med den 1 augusti 1931 tillsvidare till och med den 31 juli 1933; samt

2) att de likalydande motionerna I: 159 av herr Petrus Nilsson m. fl. och II: 268 av herr Olsson i Kullenbergstorp m. fl., i vad dessa motioner avsåge fortsatt giltighet av kungörelsen den 24 maj 1928 med tillämpningsföreskrifter till förordningen angående utförselbevis för råg och vete, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Bärg, Björnsson, Björklund, Olsson* i Gävle, *Wahlmark, Åström, Ericson* i Boxholm och *Andersson* i Katrineholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte ej mindre, med bifall till de likalydande motionerna I: 222 av herr Möller m. fl. och II: 374 av herr Sävström m. fl., avslå Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 159 än även besluta, att de likalydande motionerna I: 110 av herr Trygger m. fl. och II: 158 av herr Lindman m. fl. samt de jämväl likalydande motionerna I: 159 av herr Petrus Nilsson m. fl. och II: 268 av herr Olsson i Kullenbergs-torp m. fl. icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Björnsson: Herr talman! Den fråga, som vi nu ha före, har denna gång icke väckt lika stor uppmärksamhet, som den gjort vid de tidigare tillfällen, då den varit aktuell. Om man skulle tro, att hela sanningen vore återgiven i den kungl. propositionen, skulle detta bero på att utförselbevisen just nu kommit ur användning och därför saknade betydelse, enbart på grund av att vi ha systemet med inmalningstväng och minimipris. Jag vill så där i förbigående anmärka, att då hans excellens herr statsministern ville lansera ett nytt ord för minimipris och kalla dem för avtalspris, så hade jag tänkt ärligen försöka använda ordet avtalspris, men vid närmare eftertanke har jag kommit underfund med att ordet minimipris nog bättre återger åtminstone syftet med dessa pris än den nyinförda facktermen.

Det förhåller sig nog på det sättet, att om det gäller kvarnduglig spannmål, så är det tämligen klart, att ingen producent eller spannmålshandlare exporterar sådan spannmål till utlandet med hjälp av utförselbevis, som ge honom endast 3.70 per säck, då de nuvarande priserna ju ligga så högt, att man för att åstadkomma dem skulle behöva ha en tull, bortemot tre gånger så stor som den nuvarande, alltså tio kronor eller dylikt, men å andra sidan kan man konstatera, att utförselbevisen ingalunda haft sin största betydelse, då det gällt att exportera prima kvarnduglig brödsäd. Om herrarna vilja slå upp sid. 36 i Kungl. Maj:ts proposition, skola ni finna, att t. ex. handelskammaren i Norrköping säger, att den vill i detta samband påpeka betydelsen av att utförselbevisen jämväl möjliggjort export av en hel del endast till foder användbar råg och vete. På samma sätt säger Stockholms handelskammare, att utförseln fick särskilt stor betydelse år 1928, då det på grund av den svenska spannmålets dåliga kvalitet visade sig förenat med stora svårigheter att avsätta spannmålen inom landet.

Nu invändes det möjligen från jordbrukarhåll, att dessa båda institutioner, handelskamrarna i Norrköping och Stockholm, just inte tänka på jordbrukets bästa och möjligen ge en bild av förhållandena, som är i viss mån färgad av kommersiella synpunkter, men då kan man gå till vad Sveriges allmänna lantbrukssällskap säger. Från detta sällskap lär man inte kunna misstänka någon brist på omtanke om jordbrukets intressen. I allmänna lantbrukssällskapets skrivelse såges det ordagrant så här: »Å andra sidan hade de svenska lantbrukarna, som för utnyttjande av skadat svenskt vete icke tillräckligt hastigt kunnat övergå till animalisk produktion samt sålunda och även av andra skäl varit nödsakade att avyttra ifrågavarande vete, tack vare utförselbevisen kunnat sälja vetet för väsentligt högre pris än som eljest stått att erhålla.» Härmed tror jag, man kan anse det konstaterat, att en stor del av den brödsäd, som exporterats med hjälp av utförselbevis, är att betrakta som foderspannmål.

Om nu det exporteras foderspannmål, så kräver detta uppenbarligen icke ersättningsimport av brödsäd, men utförselbevisen, som exportörerna kunna få för den exporterade brödsäden, måste betalas från statskassan och utgöra sålunda en ren och klar exportpremie. Hur mycket den kostat statskassan,

intresserar mig i detta fall inte särskilt. Jag nöjer mig med att konstatera själva faktum, att med hjälp av exportbevisen har en avsevärd mängd föderspannmål dumpats ut på den utländska marknaden med hjälp av statliga exportpremier. När nu föregående års riksdag begärde, att regeringen skulle om möjligt söka få till stånd en internationell överenskommelse för att förhindra sådana exportpremier, som voro ägnade att förrycka marknaden på detta område, och regeringen sedan har tagit initiativet till en sådan överenskommelse inom Nationernas förbund, så är det för mig en skillnad emellan lära och leverne, som ingalunda kan anses föredömlig och ingalunda kan anses vara ägnad att ge auktoritet åt den svenska regeringens strävan på det internationella området. Vid en kommersiell överenskommelse enskilda personer emellan är det alltid en tillgång för en person att ha ett gott anseende för redbarhet och pålitlighet, och det skulle förvåna mig mycket, om inte denna lag, som gäller för affärsöverenskommelser enskilda emellan, också skulle vara av betydelse vid kommersiella överenskommelser staterna emellan. Inte annat än jag kan förstå äventyrar Sverige icke blott resultatet av den aktion, det här gäller, utan också i viss mån sitt anseende i allmänhet för vad man skulle kunna kalla för renhårighet i sina internationella aktioner. Redan därför anser jag, att man av principiella skäl måste avböja ett fortsatt användande av utförselbevisen.

Nu synes ju visserligen utskottets majoritet vilja visa, att för det första finns det inga exportpremier, och för det andra, om de finnas, så äro de så små. Hela denna argumentering påminner mig om en historia från min ungdomstid, då ett par äldre damer med en liten knähund tågade in i en botanisk trädgård, på vars port det stod ett anslag, att det var förbjudet att införa hundar. När de kommo in i trädgården, mötte de den barske institutionschefen, som frågade dem: Vet inte damerna att det är förbjudet att taga in hundar i örtagården? Damerna svarade: Men den är ju så liten. Varpå vederbörande sade, att han hade annat att göra än mäta hundar.

Utskottsmajoritetens sätt att resonera påminner mig litet om dessa damers. Den säger: Vår svenska tull är så liten, att om det skulle grundas några exportpremier på den, äro dessa utan betydelse. Så långt överensstämmer utskottsmajoritetens resonemang med dessa äldre damers. Men det skiljer sig på en punkt från deras. Damerna hade åtminstone så mycket intellektuell ambition, att de inte förnekade, att det var en hund, men utskottsmajoriteten förnekar, att här förekommer dumping. Jämförelsen talar inte obetingat till utskottsmajoritetens förmån. Jag tror således inte, att utskottsmajoriteten har till fullo klarat den fråga, som i en motion av herr Möller m. fl. görs till en huvudsaklig invändning emot en förlängd giltighet av dessa bestämmelser.

Men det är inte bara detta rent principiella skäl, som för mig haft betydelse. Då det gäller övriga skäl, äro de visserligen så blöta och stötta vid tidigare tillfällena, att jag endast vill i allra största korthet beröra dem. Även om det gäller export av kvarnduglig spannmål, så förekommer det faktiskt i viss mån en exportpremiering. Den brödsäd, som vi importera, innehåller ungefär 12 procent vatten, den vi exportera ungefär 18 procent. Om vi sälunda taga ett deciton svensk brödsäd och torka in den till samma fuktighetsgrad som den utländska, sjunker vikten till någonting sådant som 93 kilogram. När vi exportera 93 kilogram brödsäd, importera vi inte mer än sex kilogram mindre, och vidare får staten betala tolagssersättning till städerna utan att få någon motsvarande ersättning av exportörerna. Jag tror man kan påstå, att ungefär 40 öre av varje exportbevis för ett deciton brödsäd representerar omkostnader för staten. Överhuvud taget äro de summor, det rör sig om, då det gäller dessa exportbevis, ingalunda obetydliga under de år, då exportbevisen komma till användning i större skala. Under de fyra budgetår, som börja med juli 1926 och sluta med juni 1930, har statskassan genom tullverket utbetalat inte

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.

(Forts.)

mindre än 10 $\frac{1}{2}$ miljon kronor av statsmedel, d. v. s. mellan fjärde- och femtedelen av samtliga tullinkomster för brödsäd för inlösande av utförselbevis. Det kunde ju också vara av intresse att konstatera, att man genom den anordning, som det här gäller, lyckats få ett sådant sakernas tillstånd, att staten är stämnd av Stockholms stad för sådan mistad tolaggersättning och att staten har förlorat i de två lägre instanserna. Saken är nu beroende på prövning i högsta instans. Hur domen utfaller på grund av lagtolkning, vet jag inte, men så mycket är jag på det klara med, att rent sakligt äro Stockholms stads anspråk mycket väl befogade. Det är naturligtvis inte ägnat att framalstra en anda av samförstånd mellan riket och dess huvudstad, om man ställer till med en statlig anordning på det sättet, att man ifrån alla landets tullstäder kan skicka upp utförselbevis för att inlösas i Stockholm, och sedan betraktas det som om den motsvarande importen ägde rum här, fast den ingalunda gör så.

Men, herr talman, det är framför allt ett skäl, som alltid för mig varit av en synnerligen stor för att inte säga avgörande betydelse, och det är att exportbevisen rent principiellt innebära en början till en offensiv handelspolitik. Om man kan till nöds försvara tullar som försvarsmedel på handelsns område, så måste man säga, att utförselbevisen innebära ett offensivmedel, och jag kan för min del inte rösta för detta medel som sådant. Jag är övertygad om att det finns mycket goda framför allt principiella men också sakliga skäl för att man nu skulle sätta stopp. Jag tycker, att man kan inte välja någon psykologiskt lämpligare tidpunkt än denna, då ett upphörande av utförselbevisen icke skulle märkas, dels på grund av minimiprissystemet, men framför allt därför att den skörd, vi ännu ha att konsumera här i Sverige, är av kvalitativt så hög beskaffenhet, att man inte behöver sätta i fråga att i någon större utsträckning exportera den som fodersäd.

Skulle, såsom jag antar fallet blir, en majoritet här i kammaren stödja det vittgående förslag till reglering av spannmålsmarknaden, som nu förelagts riksdagen, är det visserligen säkert, att om skörden under det närmaste året blir lika god som sista året, är det heller inte någon fara för användning i större utsträckning av utförselbevisen, men skulle skörden åter bli dålig, så att det blir mycket skadad säd, då är jag övertygad om att de komma att få stor praktisk betydelse. Det sägs visserligen av många, att bestämmelsen i förordningen, att mot utförselbevis endast får exporteras marknadsgill vara, skulle sätta stopp för detta, men det förhåller sig inte så, ty det finns en skillnad mellan kvarnduglig vara och marknadsgill vara, som släpper ut mycket fodersäd. Ett bevis för denna uppfattnings riktighet har jag i det förhållandet, att då det i bevillningsutskottet yrkades, att man skulle skärpa villkoren för utförselbevisen dithän, att de endast skulle få användas vid export av till brödsäd duglig spannmål, avlogs det yrkandet, och motiveringen kunde naturligtvis inte vara någon annan än att man ville ha kvar möjligheten att dumpa ut fodersäd mot exportpremier.

Herr talman! På grund av vad jag nu anfört ber jag att få yrka avslag på den föreliggande propositionen.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Det är inte oväntat, att det reses hinder mot utförselbevisen från det håll, som herr Björnsson representerar, ty det är ju endast vidmakthållandet av den ståndpunkt, han och hans meningsfränder hela tiden haft och fortfarande ha. Det har i alla fall varit på det sättet, att majoriteten i riksdagen efter åtskilliga riksdager, under vilka dessa utförselbevis behandlats, slutligen kommit till den uppfattningen, att det ligger rättvisa i att de införas. Enligt de beräkningar, som gjorts angående tullskyddet för jordbruket och industrien, har det befunnits, att jordbruket därvidlag ligger i underkant och att industrien har högre tullskydd än den borde,

om man jämför med de tullsatser, som riksdagen åsatt för jordbruksprodukter. Utförselbevisens uppgift är ju ingenting annat än den, att jordbruket skulle kunna hava en möjlighet till att utnyttja de tullsatser, som riksdagen medgivit, att jordbruket skulle få.

Med den stödaktion, som för närvarande finnes för spannmålsodlingen, måste man ju medgiva, att den kanske för närvarande inte är i funktion. Men förhållandena äro ovissa, och de förslag, som nu föreligga, äro ju icke avsedda att bli bestående för all framtid. Man kan inte heller veta, huru det kommer att ställa sig. Det är sålunda inte rådligt att nu låta utförselbevisen upphöra, utan det finns fullgoda skäl att förnya det beslut, som riksdagen vid upprepade tillfällen fattat om deras fortbestånd.

Herr Björnsson försökte här framföra argumentering för att de hade på något sätt missbrukats. Han antydde, att utförsel ägt rum av mindre god brödsäd, som kunde jämföras med fodersäd. Nu är det ju mycket olika meningar om vad som förstås med prima, kvarnduglig vara. Jag kan ju erinra om att när vi föregående år diskuterade inmalningen, så var man ju ängslig för att man skulle få ett mindervärdigt bröd. Men det har ju inte klagats på detta under det år, som går, utan, såvitt jag kunnat bedöma, har svenska folket funnit, att det bröd, som för närvarande bjudes, är fullt acceptabelt. Nu är det ju visserligen sant, att detta års skörd kanske varit av rätt god kvalitet, men jag tror också, att det finns andra skäl, som tala för att man tidigare underskattat den svenska spannmålen. De bakningsexperiment, som gjorts under de gångna åren, då man provat sig fram, hava visat, att det mycket väl går an att använda en större procent svensk spannmål i mjölblandningarna, än tidigare i regel varit fallet.

Jag tror också, att det kan finnas fog för att göra en erinran däremot, att kvarnföretagen kanske mindre intresserat sig för att lagra och torka svensk spannmål, än som givetvis borde vara deras uppgift, då det gäller att taga hand om den svenska spannmålen. Det har ju visserligen tänkts, att jordbrukarna själva skulle bilda lagerhusföreningar och uppsätta torkningsapparater, men så fort det gäller isolerade, mindre företag, äro dessa alltid dyrbara och förenade med större risker och kostnader, än om kvarnföretagen själva slå in på den vägen. Jag tror, att utförselbevisen i någon mån kunna stimulera dem till att ägna någon uppmärksamhet åt dessa förhållanden. Även kvarnföretagen få ju anses hava vissa samhälleliga uppgifter här i landet, så att de inte kunna anses hava allting väl tillrättat utan en liten smula svårigheter få väl även de dragas med.

Vidare påstod herr Björnsson, att våra utförselbevis skulle hava karaktären av exportpremier. Men det vågar jag bestämt hävda nu likasom tidigare, att så ingalunda kan anses vara förhållandet. Utförselbevisens valör sammanfaller med tullens, och utförselbevisen kunna inte komma i tillämpning utan att tidigare importerats det kvantum, som man vill exportera. Den meningen kan inte på något sätt hävdas, att det på dem skulle föreligga något slags karaktär av exportpremier, och sålunda inte heller, att någon dumping kan föreligga. Det har jag inte hört från något håll i utlandet, att man skulle ha den uppfattningen, att brödsäden dumpades från vårt land till våra grannländer. Men det är ju klart, att om vi själva från visst håll ideligen predika i riksdagen härom, kan man även i utlandet slutligen tro, att något sådant föreligger. Men det skulle nog fordras mycket arbete från vår sida för att kunna övertyga dem om att någon dumping härifrån försöker att tillämpas, när det gäller export av brödspannmål.

Sedan förfasade sig herr Björnsson — i likhet med herr Örne vid remissdebatten om denna proposition — att statsverket hade utbetalat 10.5 miljoner kronor, och detta lades fram på ett sådant sätt, att de av kammarens ledamöter,

*Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)*

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

som eventuellt inte äro inne i detta spörsmål, skulle kunna tro, att det varit en verklig statsutgift under dessa fyra år, som detta ägt tillämpning. Men man har inte rättighet att lägga fram saker och ting på det sättet utan att därvid säga ifrån, att tullinkomsterna ha varit lika mycket högre under denna tid. Någon statsutgift har således inte förefunnits — låt vara att det kan vara någon liten marginal, men den är obetydlig. Jag vill sedermera säga, att den ömhet, som herr Björnsson visade om Stockholms stad, kanske senteras från stockholmarnas sida. Men jag tror också, att man erkänner, att denna ömhet är man inte i behov av. Jag tror, att om Stockholms stad skulle gå miste om den mycket lilla inkomst, varom här är fråga, reder sig staden lika bra. För övrigt är det ju inte säkert, att staden går miste om det lilla belopp, som ju är föremål för rättslig prövning. Denna ömhet kan väl anstå, till dess man får se utgången.

Jag är, herr talman, förvissad om att det skulle vara till stor skada, om dessa utförselbevis icke skulle förnyas. Även om de för närvarande inte kunna ha någon större uppgift att fylla, kan man inte veta, huru det blir under den närmaste tiden. Då jag vidare tror, att förhållandena äro sådana, att deras bibehållande måste anses för jordbruket vara till fördel, trygghet och rättvisa, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Möller: Herr talman! Jag skall tillåta mig att fästa uppmärksamheten på det ganska egendomliga förhållandet, att när främmande makter på grund av införselbevisen dumpa och försälja spannmål i Sverige till lågt pris, äro alla människor ense om att kalla detta för dumping, men om svenska spannmålshandlare på samma sätt i utlandet sälja spannmål till lägre priser, än de kunna få i Sverige, kallar man inte detta för dumping.

Jag måste endast konstatera det faktum, att man inte vill acceptera samma språkbruk såväl för en företeelse, vilken har sin upprinnelse i vårt land, som för samma företeelse, då den har sin upprinnelse i andra länder. Jag förstår, att det naturligtvis är ytterst obekvämt att i denna situation erkänna att exportpremierna kunna medföra en svensk dumping av spannmål, ty det kan ju inte hjälpas, att när den svenska regeringen gjorde en aktion för att internationellt skapa möjligheter att bekämpa dumping, framlade man samtidigt en proposition, som den svenska riksdagen är färdig att acceptera och som tillhör just den kategori, som vi internationellt önska få avskaffad. Det är klart, att det under sådana omständigheter är ett vitalt intresse att förneka, att detta är några exportpremier, som kunna föranleda dumping, men det är väl ändå bra meningslöst att försöka bedraga oss själva om innebörden av det beslut, som kammaren står i begrepp att fatta.

Det var också mycket intressant att höra herr Johan Nilsson i Kristianstad förklara, att om vi ur statskassan betalat 10.5 miljoner kronor, hade denna utgift kompenserats genom högre tullinkomster. Ty så snart herr Nilsson hade sagt detta, började han ändå stappla en smula på målet och menade, att det kanske fanns någon marginal. Ja, det skulle vara intressant att veta, om han bestrider, att dessa pengar utgått av skattebetalarnas medel, och om man inom bevillningsutskottet har gjort någon utredning om huru stor del därav, som faktiskt har utan någon kompensation betalats av den svenska statskassan. Under senare år har den svenska riksdagen, då det gällt åtgärder på detta område, genomgått en omvandling under någon inre partipolitisk knådning eller möjligen i konkurrens om spannmålsodlarnas röster på den svenska landsbygden, en omvandling som ju i alla fall är anledning att hålla fast i minnet. Det är inte många år sedan, då det fanns en, såsom man trodde, orubblig majoritet i den svenska riksdagen mot protektionistiska åtgärder av

Ang.
utförselbevis
för råg och
vele.
(Forts.)

detta slag. Det är endast fyra eller möjligen fem år sedan, som den första vändningen kom. Nu befinna vi oss i ett utvecklingsskede — Gud bevars, jag vet inte, om det räcker riksdagen ut — där tullar på jordbruksprodukter äro ett skrämmande spöke för den svenska riksdagen. Men nu försöker man ersätta dessa med de mest besynnerligt konstruerade stödåtgärder av andra slag med precis samma verkningar, i varje fall så länge de räcka. Det första steget av den svenska riksdagen på denna väg togs, när man äntligen fick till stånd ett positivt beslut rörande utförselbevisen. Hur långt vi skola komma att glida, kan ju ingen människa i detta ögonblick komma att förutsäga. Om vad vi presentats vid denna riksdag har ju, av en person, som ju i alla fall, som det ser ut, kommer att rösta för förslaget, nämligen förstakammarhögerns ledare, sagts, att det faktiskt är vidunderligt.

Jag kan inte hjälpa, om jag tillåter mig rikta ett ord särskilt till de herrar, som företräda det norrländska jordbruket. Kunna herrarna säga mig, vilket gagn det norrländska jordbruket kan hava av åtgärder av denna beskaffenhet, eller ha herrarna försökt betänka, vilken skada Norrlands jordbrukare uppenbarligen hava av hela den serie av åtgärder, av vilka denna ingår såsom ett led? Det kan inte hjälpas. Jag medger, att det närmast är en heroisk offervilja bland de borgerliga av alla grupper på norrlandsbänkarna, som endast snällt följa med, då det drages i tömmarna, vilka konsekvenser som sådana åtgärder än måtte få för stora folkgrupper, vars intressen herrarna ändå få anses ha en viss skyldighet att bevaka. Ty här få herrarna endast betala. Jag skulle vilja se den norrlandsbonde, som exporterar brödspannmål, sedan utförselbevisen kommo till och inte fått vara med om att betala, låt oss säga, den lilla marginal, som herr Johan Nilsson i Kristianstad talade om, vilken ökat tullinkomsterna och de till utförselbevisen utbetalade medlen. Ja, jag frågar, men jag förmodar att mina frågor inte komma att besvaras. Det är alldeles uppenbart, att partidisciplinen här mäktat åstadkomma en sammanhållning, som i varje fall inte har någon saklig motivering.

Nu vågar jag för min del säga, att om den svenska riksdagen i detta avseende återfinge sin för fem år sedan förlorade själ, är väl just detta året lämpligt, då alla äro överens om, att utförselbevisen inte få någon praktisk betydelse. Ty herrarna vilja väl inte inbilla mig, att ni ett annat år, då det möjligen från protektionisternas sida kan sägas, att dessa utförselbevis komma att få praktisk betydelse, vilja vara med om att upphäva dem, då ni inte vilja taga detta steg, som kräver mycket litet mod att taga under det år, då den svenska regeringen lyckats få igång en inledning till en internationell aktion i detta avseende?

Herr talman! Vi äro inte okunniga om att det partipolitiska livet har många besynnerligheter och att många ting tyvärr inte riktigt kunna förklaras av de herrar, som medverka till beslut av olika slag. Men här förefaller det mig, uppriktigt sagt, föreligga en sådan situation, i vilken de något så när allvarliga intressena för upprätthållandet av frihandeln borde kunna enas om att avslå Kungl. Maj:ts proposition. Jag ber sålunda, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre **Ramel**: Herr talman! Med hänsyn till den vikt, som herrar Björnsson och Möller tillmätt den internationella motiveringen till sitt avslagsyrkande — om jag nu får använda en sådan beteckning — är det helt naturligt, att jag önskar komplettera deras framställning i vissa hänseenden. Det är också nödvändigt för att ställa in dessa spörsmål i deras rätta sammanhang. Men innan jag går in på deras kritik, som ju anknutits till ett mycket erkännansamt omnämnande av regeringens insatser för att inom Nationernas förbund söka föra fram ett av riksdagen ut-

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

talat önskemål, ber jag att få taga fasta på denna anslutning till de åtgärder, som vidtagits för att internationellt taga upp den mycket komplicerade frågan om åtgärder för att förebygga de olägenheter, som följa av en med statliga medel framkallad dumping.

I samband med behandlingen av frågan om åtgärder till den svenska jordbruksnäringens stödjande hemställde 1930 års riksdag, att Kungl. Maj:t måtte inleda förhandlingar med andra länder, eventuellt inom ramen för Nationernas förbund, för att få till stånd internationella åtgärder till förebyggande av en genom exportpremier och liknande medel framkallad dumping. Det var i enlighet med denna hemställan av riksdagen, som regeringen vid gångna årets förbunds församling framlade förslag till den svenska jordbruksnäringens stödjande.

I ett förslag till resolution uttalades, att församlingen ansåg, att de redan inledda utredningarna rörande tillämpningen av exportpremier och subsidier snarast möjligt fullföljdes i syfte att fastställa möjligheterna att motverka olägenheterna av den dumpingpolitik, som ägde rum med tillhjälp av statliga åtgärder. Vid utskottsdebatterna i ämnet erinrade den framstående representanten i vederbörande utskott, herr Vennersten, om de svårigheter, som mött då man tidigare sökt att definiera begreppet dumping, och framhöll, att det syntes vara nödvändigt att begränsa sig till de former av dumping, som *direkt* framkallades genom statligt ingripande, för att några möjligheter skulle vara för handen att på internationell väg vidtaga åtgärder för att råda bot på de allvarligaste missförhållandena. Det är alldeles riktigt, att man från svensk sida i detta sammanhang särskilt fäste uppmärksamheten på den dumping av europeiska jordbruksprodukter, som på senaste tiden ägt rum med tillhjälp av höga exportpremier eller andra statliga åtgärder. Men i anslutning härtill framhölls också, att det borde beaktas, att dumping underlättades genom höga importtullar i det dumpande landet, och att en kombination av höga importtullar och utförselpremier icke kunde undgå att i särskilt hög grad främja en export till dumpingpriser. Det är en mycket viktig sida av problemet, som därmed berördes, och en sida, som har stor praktisk räckvidd. Vill man studera, hur det går till att dumpa spannmål, då skall man, mina herrar, inte söka i Sverige, ty det blir ett lika fruktlöst sökande vare sig våra utförselbevis med den begränsade utformning de ha nu förlängas eller icke, utan då skall man söka på andra håll, där spannmålstullarna äro högre än här och där utförselbevisen tillämpas i annat syfte än hos oss.

Vad svenska regeringens initiativ syftar till, det var att enligt riksdagens direktiv söka få till stånd en allmän reglering av detta spörsmål. Jag skulle vara ense med motionärerna om lämpligheten att nu låta utförselbevisen falla, dock under två förutsättningar, nämligen *dels* att det verkligen visat sig, att de svenska utförselbevisen direkt framkallat dumping och stort prisbildningen på andra marknader, *dels* också att ett internationellt initiativ under alla omständigheter och innan utredning slutförts om förutsättningarna för dess genomförande, skulle förplikta till att omedelbart på egen hand realisera även den mest långtgående lösning, som detta initiativ i bästa fall kunde leda till.

Emellertid kan jag icke finna annat, än att det brister i båda dessa förutsättningar. Beträffande innebörden av de svenska utförselbevisen kan jag i stort sett begränsa mig till att hänvisa till den kungl. propositionen och till bevillningsutskottets betänkande. På båda dessa håll skall man finna en utförlig kommentar rörande de svenska utförselbevisens tillämpning och verkningar. Alldeles särskilt skall jag be att få hänvisa till bevillningsutskottets betänkande, vari konstateras, att de svenska utförselbevisen för det första endast äsyfta en säsongsmässig utjämning av avsättningsförhållandena, att de icke lett till dumpingförsäljningar på utlandet, att de för närvarande äro satta ur funk-

tion på grund av den svenska stödaktionen för spannmålsodlingen och att, om utskottet under dessa förhållanden, då de icke göra skada och ej heller nytta, utskottet *ändå* föreslår deras bibehållande, så är det med hänsyn till ovissheten om stödaktionens verkningar inom den närmaste tiden. Vi vilja med andra ord bara provisoriskt behålla dem som reserv tills vidare. Om vi till och med skulle frånsäga oss denna resrev, som ej skadar andra, vilja vi gärna, att åtminstone några övriga länder ge garantier att avskaffa sina åtgärder, som verkligen skada.

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

Nog förefaller det mig, som om det är att sträcka uppfinningsförmågan väl långt, när man under dessa omständigheter förklarar, att regeringen ger av på sin internationellt förda politik.

Nu talas det i en av motionerna inledningsvis mycket eftertryckligt om olämpligheten av de åtgärder, som lett till ett sådant sakernas tillstånd, att stora och oförutsebara rubbningar på marknaden uppstått och prisnivån på spannmål i hög grad nedpressats under de avsevärda perioder, då ett genom statsunderstöd forcerat bortvrakande av spannmål till priser, understigande produktionskostnaderna, skett i större omfattning. Man väntar sig, att denna ingress skulle leda till ett konstaterande av de olägenheter, som härav följt för de svenska jordbrukarna, ty det hade onekligen legat mest nära till hands. I stället föredraga motionärerna, för att få en motivering till avslagsyrkande på den nu föreliggande propositionen, att vända upp och ned på sakförhållandet och göra gällande, att även Sverige i sin mån bidragit till detta sakernas tillstånd. I själva verket veta jordbrukarna här i landet mycket väl, att det aldrig uppstått några stora och oförutsedda rubbningar på marknaden som en följd av de provisoriska svenska utförselbevisen för råg och vete och att den mycket begränsade export, som ägt rum med anlitande av dessa bevis, ingalunda lett till att prisnivån på spannmål nedpressas. Från intet håll har det anförts några klagomål över störningar på utländska marknader till följd av någon svensk export av råg och vete, och från intet håll har man i utlandet, så vitt jag vet, talat om några svenska dumpingåtgärder. Tvärtom vill jag erinra om att då jag efter att hava tillträtt min nuvarande befattning satte mig i förbindelse med tyska och polska ministrarna och Rysslands chargé d'affaires och förhöll dem allvarligt det synnerligen olämpliga i de från deras länder förekommande höga utförselbevisen och dumpingen — jag vill ännu en gång understryka, att den tyska »Einfuhrschein» är något helt annat än våra utförselbevis — erkände de alla detta och vidtogo åtgärder, men från intet håll kom den invändningen: Men Ni ha ju själva någonting liknande. Och varför? Jo, naturligtvis därför att de klart insågo, att det är en märkbar skillnad mellan den tyska »Einfuhrschein» och våra utförselbevis. Såsom herr Nilsson i Kristianstad nyss anförde, fordras det ett mycket ingående arbete från motionärernas sida för att de skulle kunna övertyga utlandet om att vi utöva dumping, och jag tror ändå inte, att de skola lyckas.

Jag vill tillägga, att även i Genève var saken uppe, och jag talade ingående med alla. En gång — jag tror, att det var i ett utskott — framhölls i ett kort anförande, att vi också hade något, som hette utförselbevis. Men sedan herr Vennersten på ett slående sätt klargjort skillnaden — det var från tyskt håll som denna invändning gjordes — mellan de tyska utförselbevisen, Einfuhrscheine, och de svenska bevisen, förstummades också denna klagan, och man erkände, att det var något helt annat.

Det är en annan omständighet, som man i detta sammanhang ej kan undgå att taga i betraktande, nämligen att de svenska utförselbevisen allt fortfarande, liksom då de för några år sedan infördes, hava en provisorisk karaktär. Vad regeringen nu föreslagit, är endast en kort förlängning av den hittillsvarande provisoriska anordningen, en förlängning, som påkallas av det nu

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

rådande ovissa läget på den svenska spannmålsmarknaden, och en förlängning, som varken syftar till några dumpingåtgärder eller är ägnad att medföra störningar på andra marknader. Då 1926 års riksdag beslöt om införande av denna anordning för en tid av två år, framhöll riksdagen också som bekant, att detta hade karaktären av ett försök, som möjligen kunde skapa vissa ventiler för export av svensk spannmål under de tider på höstarna, då prisläget för odlarna är som mest tryckt. När sedan förslag framlades för 1928 års riksdag om förlängd tillämpning av utförselbevisen under en ny period av tre år, anförde chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet von Stockenström, vid propositionens avlätande, att den gångna tiden icke varit tillräcklig för att möjliggöra ett mera säkert bedömande av, huru det nya systemet för vårt lands del i längden kunde komma att verka, och bevillningsutskottet underströk i sitt betänkande över propositionen, att den erfarenhet, som hittills kunnat vinnas, icke varit tillräcklig för ett allsidigt bedömande av våra utförselbevis' lämplighet under olika produktions- och marknadsförhållanden, och då regeringen efter en förnyad prövning av bevisens verkningar stannat för att för innevarande års riksdag föreslå en fortsatt förlängning, har den icke gjort detta utan mycket vägande skäl. Jag ber att få hänvisa till propositionen, däri det framhålles för det första, att utförselbevisen, sedan den pågående stödaktionen för spannmålsproduktionen i juli förra året kommit till stånd, förlorat sin tidigare betydelse, vilket framgår av att ingen nämnvärd export av råg och vete från vårt land ägt rum. I det nuvarande läget kunna de alltså lämnas alldeles ur räkningen internationellt sett. Då regeringen under dessa förhållanden ansett sig böra föreslå dess bibehållande under ännu en period, har det varit med hänsyn till ovissheten om huru förhållandena på jordbruksnäringens område i fortsättningen kunna gestalta sig. Bevillningsutskottet har för sin del bestämt betonat vikten av denna synpunkt, att utförselbevisen under stödaktionen satts ur spelet, men möjligen kunna behövas för att medverka till en anpassning efter de nya förhållanden, som må uppkomma vid en omläggning av stödaktionen — och jag behöver i detta hänseende endast hänvisa till utskottets betänkande.

I propositionen framhålles vidare, att regeringen alldeles särskilt uppmärksammat den eventualiteten, att utförselbevisen, ensamt eller i förening med övriga stödåtgärder, skulle föranleda en för landets förbrukning icke erforderlig stegring i den inhemska produktionen av brödsäd, för vilket fall fråga torde kunna uppkomma, huruvida utförselbevissystemet, oavsett att giltighetstiden till äventyrs ännu ej utgått, borde upphävas. I detta sammanhang erinras om att redan den anordning av våra utförselbevis, som innebär, att rätten till inlösen av utförselbevis endast gäller i den mån motsvarande spannmåls-mängder införts under senaste halvåret, bör verka i den riktningen, att utförselbevisens användbarhet upphör, därest exportöverskott av spannmål kommer till stånd.

Jag vill stryka under detta uttalande i propositionen, ty det borde vara tydligt, att det är i den mån den inhemska produktionen av brödsäd stegras utöver vad som erfordras för landets förbrukning, som dörrarna slås upp för dumping av spannmål på utlandet. Varför har man nu i propositionen så ingående dröjt vid dessa överväganden? Jo, mina herrar, det är just därför att regeringen vägt de internationella synpunkter, som i detta fall spela in, vägt dem med hänsyn både till nu föreliggande omständigheter och de konsekvenser, som utvecklingen eventuellt skulle kunna leda till.

Herr Örne: Herr talman, mina herrar! När jag lyssnade till hans excellens herr utrikesministerns anförande, kom jag att tänka på en historia från min Uppsalatid. Under den tiden levde och verkade i Uppsala en sergeant, som

Ang.
utförselbevis
för råg och
vele.
(Forts.)

av studenterna brukade köpa anteckningar ifrån föreläsningar och kurser och som sedan tillbringade sin vinter med att hektografera dessa och sedan sälja resultatet. Uti ett av sergeantens kollegier — dåvarande docenten Varenius' kurs i statskunskap — stod ordagrant följande: Under Vilhelm Erövraren hade man inte något motsvarande witenagemot. Vad man då hade kallades curia regis och var något helt annat. Punkt och slut. Det var tydligen allt, vad studenterna enligt sergeantens uppfattning behövde veta om detta. Jag måste för min del säga, att då hans excellens herr utrikesministern försäkrar, att våra utförselbevis äro någonting helt annat än de tyska Einfuhrscheine, så ligger däri föga upplysning. Jag vill inte alls bestrida, att tekniken vid begagnandet av dessa två exportpremiesystem är i hög grad olika. Som hans excellens torde erinra sig är hela detta system uppfunnet i Tyskland och hämtat därifrån till oss. Det var en svensk sakkunnigberedning, som på sin tid fick till uppgift att undersöka det tyska systemet och som också kom till det resultatet, att det borde införas här i landet. I princip äro utförselbevis och Einfuhrscheine precis samma sak. Det kan ingen bestrida. Och resultatet av tillämpningen av ett sådant system, vare sig det nu har det ena eller andra namnet eller är konstruerat på det ena eller andra sättet ifråga om de rent tekniska finesserna, måste ovillkorligen bli, att den ena staten betalar för utförsel av spannmål till den andra staten och den andra staten i sin tur betalar för utförsel av spannmål till den förstnämnda staten, eller att de bägge exportera på samma marknad och då åstadkomma en sådan inverkan på marknaden, att exporten inte skulle ha kommit till stånd, därest inte det statliga stödet hade förelegat.

Om vi, eders excellens, finge vara ensamma om detta utmärkta system, då skulle det vara väldigt bra. I fall det av alla stater erkändes, att Sverige ensamt har rätt att driva denna trafik med utförselbevis, skulle det vara alldeles förträffligt för de svenska jordbrukarna. Men när andra stater falla på idén att tillämpa precis detsamma, gör ju systemet inte längre någon nytta. Eftersom andra stater ha större resurser att använda för detta ändamål eller i varje fall anse sig kunna göra större upppoffringar, blir resultatet tvärtom det, att våra egna jordbrukare få sitta emellan för detta system. Herrarna må säga precis, vad ni vilja, men så är i själva verket förhållandet. Ni skola emellertid inte glömma, mina herrar, vad ni sade föregående år, då den här dumpingtrafiken gick för fullt från Tyskland och Polen. Då var det så, att över hela landet stego sorgliga rop mot himmelen över den fruktansvärda dumping, som bedrevs. Den internationella aktionen sattes ju i gång för att bli av med detta skadliga och fullkomligt meningslösa system. Då flera stater tillämpa detsamma, är det nämligen ett meningslöst och för alla stater skadligt system.

Nu anförde hans excellens herr utrikesministern också, att man från svensk sida hade framhållit, att höga importtullar i det exporterande landet också voro att jämföra med en exportpremie. Ja, det är alldeles riktigt under förutsättning, att de exporterande äro ett fåtal personer eller kanske bara ett enda företag och att, därest det är flera, dessa hålla starkt ihop sinsemellan och fördela de förluster, som kunna uppstå. Men när det gäller jordbrukare, är det ju alltid *vissa* jordbrukare, som exportera, och om det finns höga importtullar på spannmål, kunna inte jordbrukarna begagna detta till att sälja sin spannmål till orimligt lågt pris, ty förlusten faller just på den, som exporterar i det särskilda fallet. Helt annorlunda ställer det sig, om det är en sockertrust eller ett antal samverkande sockerfabrikanter såsom i Tjeckoslovakien, som sköta exporten. Om vi hade en överskottsproduktion på socker här i landet, skulle, därest vi hade en hög importtull, den givetvis verka som en exportpremie, emedan vi ha bara två företag eller egentligen endast ett enda,

Ang.
utförelsebevis
för råg och
vete.
(Forts.)

som är beläget i en sådan trakt, där det kan tänkas, att sockerproduktionen kan komma att vidgas i någon större omfattning. Då vore det ju möjligt, att på hemmamarknaden genom höga priser taga igen en del av vad man förlorade genom att exportera till underpris, och det sker ju också faktiskt i vissa länder. Men hur i all världen skall den enstake jordbrukaren, Andersson, Pettersson eller Lundström, kunna taga igen, vad han förlorat genom att exportera till underpris? Det går helt enkelt inte. Om vi hade en vetepool här i landet, som hade genomfört leveransplikt för samtliga jordbrukare och skyddades av exceptionellt höga tullar, skulle en sådan metod kunna användas. Vårt problem beträffande spannmålen kunna vi således behandla utan hänsyn till den omständighet, som hans excellens herr utrikesministern här anförde. Den dumping, som kommer i fråga på grund av för höga importtullar i det dumpande landet, gäller också huvudsakligen industrivaror.

Vidare säger hans excellens herr utrikesministern, att vi skola försöka få till stånd en allmän reglering, och det var ju just det, vi syftade till i fjol. Från min sida framfördes här i kammaren, när den förevarande kungl. propositionen remitterades — och det har sedan sagts uti den motion, som har kommit från mitt parti — att Sveriges moraliska position givetvis i hög grad skulle stärkas, om vi själva hade fullständigt avstått från sådana metoder, som vi kräva, att andra stater skola avstå ifrån. Eders excellens är en framstående diplomat, men den gamla diplomatin, som eders excellens representerar eller åtminstone är smittad av, arbetade på ett helt annat sätt än enligt vår uppfattning, min och mitt partis uppfattning, en diplomati bör arbeta. Under nuvarande förhållanden gäller det faktiskt för ett land som Sverige att i den internationella politiken — och det är den enda utrikespolitik, vi enligt min uppfattning kunna ha — föra de allmännyttiga lösningarnas talan och aldrig göra förslag, som skulle vara ägnade att på något oberättigat och för landet speciellt sätt vinna fördelar på andras bekostnad. Den ståndpunkt, som jag intar beträffande dessa exportbevis, är således den, att vi här böra gå före och med åberopande av detta förelöpareskap kräva, att de andra handla på samma sätt.

Det finns ett annat område, som inte borde vara alldeles främmande för den nuvarande regeringen, även om den har modifierat sina åsikter också på detta område. Jag tänker nu på nykterhetsfrågan. Om någon kommer och försöker inbilla mig, att jag personligen skulle taga någon skada av att dricka en flaska pilsnerdricka om dagen eller intaga en ytterst obetydlig kvantitet vin eller sprit, eller rent av påstår, att jag personligen skulle gå under på grund av detta, skulle jag betrakta honom som inte fullt klok. Saken kan inte ses på det sättet. Den motivering, som den absolutistiska nykterhetsrörelsen anför, då den begär, att måttliga förbrukare skola övergå till absolutismen, ligger annorlunda. Det går ut på att om man själv uppmanar andra att vara nyktra, skall man först och främst visa, att man själv vill vara det. En nykterhetsvän kan inte säga: Jag kan dricka så och så mycket därför att det är oskadligt för mig enligt mina egna erfarenheter och min läkares utsago. Tvärtom bör han i stället själv genom sitt eget handlingssätt visa, att bruket av alkohol, som är så skadligt för samhället, i dess helhet, inte alls behövs. Att för andra framhålla, att de böra avskaffa sina exportbevis, och sedan själv behålla dem kvar för egen del under påstående, att det under en kommande tid, under en krankhet av något slag, kan vara väldigt nyttigt att utnyttja dem, förefaller mig vara en lika ohållbar ståndpunkt som att uppmana andra till absolut nykterhet och själv hemma ha skåpet fullt av sprit och även bjuda andra, när det så faller en in. Jag tycker, att man från den nuvarande regeringens sida borde ha rätt stora förutsättningar att förstå den ståndpunkt, som jag här har intagit.

Nu säger ju regeringen, att dessa exportbevis äro absolut betydelselösa, men

vi skola ha dem som något slags medicin, ifall vi skulle bli förkylda på något särskilt sätt inom den närmaste tiden. Jag svarar: Vi behöva inte använda otillständiga metoder i handelspolitiken vare sig vid den ena eller andra tiden. Vi ha ingen nytta av att använda sådana metoder. Här skall vara fair play. Det är den enda ståndpunkt, som Sverige kan intaga, om Sverige vill komma att utöva något inflytande på de internationella förhållandena.

Jag för min del skulle ha yrkat avslag på detta förslag, även om regeringen hade påstått, att vissa jordbrukare skulle kunnat ha en individuell nytta av detta. Just på grund av de för Sveriges jordbrukare i det stora hela ytterst skadliga verkningar som ett bibehållande av en internationell statlig dumping innebär, är det klart, herr talman, att jag nu med så mycket större styrka ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Rosén: Jag kan inte neka till att jag hyser en viss beundran för dem, som med sådan hänförelse kunna försvara en anordning, vilken enligt allas mening saknar betydelse.

Det heter ju i utskottsbetänkandet liksom i myndigheternas uttalanden och i propositionen att utförselbevisen ha förlorat sin tidigare betydelse. En anordning, som saknar betydelse, kan ju, herr Möller, inte kosta norrlänningarna några stora pengar. Om utförselbevisen hade väntats få betydelse, är det klart, att bevillningsutskottet inte allvarligt skulle ha funderat på att avskaffa dem. Utskottet säger nämligen, att då de inte medföra några praktiska olägenheter, kunna vi ha dem kvar. Jag tycker, att det är en mycket egendomlig motive-ring, rätt ovanlig förresten. Jag kan inte erinra mig, att riksdagen under de sista 20 åren någonsin fattat ett beslut på sådana grunder. Jag tycker, att det ligger närmast tillhands, att när en anordning saknar betydelse, skall man taga bort den.

För den delen kommer jag, herr talman, att med min röst bidra till utförselbevisens avskaffande. Jag vet, att det inte inverkar någonting, men jag kommer i alla fall att rösta så.

Herr statsrådet von Stockenström: Den förste ärade talaren under debatten här i dag, herr Björnsson, var särskilt bekymrad över den export av svensk brödsäd, som hade ägt rum under åren 1928—1929. Han menade, att det skulle ha varit till skada för det svenska jordbruket, och jag förmodar, att han menade, att det varit till motsvarande förmån och nytta för jordbrukarna i de länder, dit exporten gått. Det är sant, att just dessa år var prisläget på hösten sådant, att en viss export av brödsäd kom till stånd. Jordbrukarna hade svårt att bli av med sin spannmål, och man fann det då fördelaktigare att exportera en viss mängd, som kanske sedan i viss utsträckning kom att ersättas av importerade fodermedel. Nu har man velat göra gällande, att man därigenom har hjälpt andra länders producenter — särskilt sådana, som producera fläsk — genom att tillhandahålla dem billigare fodermedel. Ur de svenska jordbrukarnas synpunkt var saken emellertid att betrakta som en ren affär. Var det mera fördelaktigt att sälja en viss mängd spannmål, gjorde man det, och i den mån man behövde skaffa fodermedel, som man kunde köpa billigare, gjorde man det.

Nu vill jag också säga, att det är inte möjligt att hastigt kunna utöka den animaliska produktionen. Det fordras ju både tillgång till djur och erforderliga byggnader. Det har också brukat framställas såsom en invändning mot utförselbevisen, att de skulle hindra jordbrukets övergång och omläggning till ökad animalisk produktion. Jag får verkligen erkänna, att i den debatt, som ägt rum här i dag och även i den tidningspolemik, som tidigare förekommit rörande denna fråga, har man knappast återfunnit denna gamla invändning,

Första kammarens protokoll 1931. Nr 30.

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

och jag förmodar, att skälet är det, att den animaliska produktionens läge för närvarande är sådant, att man egentligen inte kan peka på att någon starkare ökning av densamma egentligen är önskvärd. Även om man kunde anse, vilket jag för min del dock inte gör, att utförselbevisen i någon mån skulle ha fördröjt en ökad inriktning mot animalisk produktion, måste vi dock komma ihåg, att en betydande utvidgning av denna animaliska produktion har ägt rum under de föregående åren. Jag vill således erinra om att vår smörexport 1929 och 1930 var den största, som någonsin har förekommit. Vår fläskexport 1930 var betydligt större än som förekommit något tidigare år. Även äggexporten har ökats högst avsevärt under de sista 5 åren. Vi behöva inte gå längre tillbaka än till 1925 för att finna ett importöverskott på ägg, men nu under de senare åren ha vi fått ett exportöverskott, som de sista åren uppgått till 4,000 à 5,000 ton per år.

Vidare har man brukat invända, att utförselbevisen jämte andra åtgärder, som kunna vidtagas för spannmålsodlingens stödjande, skulle komma att leda till en överproduktion av spannmål. Jag vill dock därvidlag erinra om att skulle man verkligen kunna tänka sig, att dessa olika åtgärder ledde till att vi producerade mera brödsäd än vi behövde för eget behov, då upphör automatiskt utförselbevisens värde. Om en export kommer till stånd, sedan vi fyllt vårt eget behov, utfärdas visserligen utförselbevis, men om jag inte har något importbehov, har utförselbeviset inte något värde, och jag har inte heller rätt att få det inlöst av generaltullstyrelsen, såvitt inte under föregående 6 månader motsvarande mängd spannmål har importerats. Man kan därför säga, att skulle vi komma därhän, att vår produktion av brödsäd ökades så mycket, att vi kunde reda oss utan import, så upphör utförselbevisens värde och användbarhet helt automatiskt.

Det har också gjorts gällande såväl tidigare som under debatten här i dag, att de svenska utförselbevisen skulle innebära en ren dumpingåtgärd. Jag vill då först erinra om att i den mån som en svensk export med stöd av utförselbevisen har kunnat äga rum, har dock ingen kunnat påstå, varken här hemma i Sverige eller utomlands, att dessa åtgärder varit till någon skada eller förfång för något annat lands jordbrukare. Detta i motsats till de åtgärder, som vidtagits från vissa andra länders sida och lett till betydande svårigheter för jordbrukarna i de länder, dit exporten ägt rum med stöd av höga exportpremier, vilket utövat en pristryckande verkan.

Vidare är det, som framhållits här av hans excellens utrikesministern, så att de svenska utförselbevisen icke äro konstruerade på samma sätt som de, vilka kommit till användning i åtskilliga andra länder. De äro nämligen bundna och omgärdade av vissa regler, som göra, att deras användbarhet är begränsad. När man talar om dumpingåtgärder, syftar man väl närmast på sådana åtgärder, som vidtagits i vissa länder för att befria sig från ett faktiskt överskott av en vara, som tynger marknaden och som man icke kan bli av med och inte har användning för hemma. Då har man i vissa länder tillgripit ett system antingen med Einfuhrscheine, eller vilka benämningar de nu ha fått, eller också rena exportpremier. Där har staten alltså direkt lämnat bidrag för att stimulera en export vid vissa tillfällen. Avsikten med de svenska utförselbevisen är inte att stimulera en export, utan avsikten med dem är, att vid ett visst abnormt prisläge, som kan förekomma på höstarna, en möjlighet skall kunna finnas att exportera spannmål från vårt land.

Nu har gjorts gällande, såväl i den kungl. propositionen som i utskottets betänkande, att utförselbevisens värde för närvarande inte är så stort och kanske inte kommer att vara av någon nämnvärd betydelse alls, försåvitt nu vissa andra åtgärder i fortsättningen komma att vidtagas för spannmålsodlingens

stegrande. Och det är ju mycket möjligt, att så kommer att bli fallet. Utförselbevissystemet bygger på den tanken, att den användbara svenska brödsäden skall förbrukas i landet, och jag vill därför säga, att man har icke för närvarande någon anledning från jordbrukarhåll att tillmäta utförselbevisen någon överdriven betydelse. Jag anser emellertid, att man kan tänka sig, att ett sådant abnormt prisläge kan inträffa, då utförselbevisen kunna komma till användning, och det är detta, som gjort, att man från regeringens sida har ansett, att det just nu inte är lämpligt, då jordbruket har att kämpa med åtskilliga svårigheter, att taga bort en åtgärd, som dock i visst läge kan bli till någon nytta för lantmännen.

Nu talade herr Björnsson om att utförselbevisen voro skadliga eller något i den riktningen. Han berättade dessutom en vacker och sedelärande berättelse om två damer, som ville gå in i en trädgård med en liten knåhund trots att det var förbud att taga in hundar i trädgården. Sätillvida, tror jag, att det kan ligga någonting i den där liknelsen, att det nog var en mycket liten hund. Det kunna vi vara överens om, och jag ser i detta herr Björnssons uttalande även ett erkännande, att det inte är någon vidare stor och farlig åtgärd. Det är inte någon stor och farlig hund, utan möjligtvis en liten beskedlig knåhund. I så fall tror jag nog, att herr Björnsson har rätt.

Herr Örne talade om, att när det nu gjordes en aktion från svensk sida för att få till stånd en internationell överenskommelse på det handelspolitiska området, skulle vi föregå med gott exempel. Det är vackert tänkt, och jag får erkänna, att när jag hör herr Örne tala i handelspolitiska frågor, tycker jag, att det är ofta mycket sunt och riktigt, som ligger i vad han säger. Jag är emellertid inte säker på ändå, att det går för sig i praktiken att helt och fullt tilllämpa herr Örnes teorier och doktriner. Jag skulle nästan vilja likna herr Örne vid en person, som säger till sina umgängesvänner på det handelspolitiska området, att vi ha ju alla våra fel. Vi själva ha ett litet fel. Vi ha ett grand i vårt öga, men ni ha inte bara ett grand utan till och med stora bjälkar i edra ögon. Sedan säger herr Örne: »Nu, mina herrar, skall jag taga ut grandet ur mitt öga, och efter denna storslagna handling förväntar jag att även ni, mina herrar, taga ut bjälkarna i edra ögon.» Är det inte så ungefär, som herr Örne resonerar, när han säger, att på det handelspolitiska området få vi lov att föregå med gott exempel — genom att avskaffa det här lilla »skönhetsfelet» — men samtidigt förvänta vi också, att inför denna storsinnade handling alla andra taga bort sina mycket större fel. Det är en vacker och riktig tankegång, mina herrar, men jag är dock inte säker på, om det är på det sättet, som det går till på det handelspolitiska området.

Här har från svenska regeringen uttalats, att man på det handelspolitiska området vill medverka till åtgärder för att åstadkomma en avspänning eller en avrustning, och det, tror jag, är en riktig tankegång, men jag kan dock inte finna, att ett bibehållande av de här föreslagna åtgärderna skulle på något sätt utgöra ett hinder härför. Jag vill i detta hänseende också hänvisa till vad utrikesministern här framhållit, att inte heller utomlands har man den uppfattningen, att de svenska åtgärderna på något sätt äro skadliga och ogynnsamma.

Nu framhölls här av herr Björnsson, att det psykologiska ögonblicket var inne att upphäva denna anordning. Jag vill dock säga, att jag återkommer till vad jag anförde nyss, att i det krisartade läge, i vilket jordbruket nu befinner sig — och ingen kan ju förneka, att det är ett svårt och krisartat läge — är väl ändå inte ögonblicket inne att avskaffa en åtgärd, som visserligen inte kan tillmätas alltför stor och överdriven betydelse, men som dock i ett visst läge kan bli till stöd och hjälp för jordbruket.

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

Ang.
utförselbevis
ör råg och
vete.
(Forts.)

Herr Björnsson: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet menade att jag lagt huvudvikten vid, att dumping med hjälp av svenska utförselbevis särskilt skulle gagna andra länders jordbrukare och skada våra egna. Det måtte bero på någon missuppfattning. Den sidan av saken berörde jag inte, i varje fall var det åtminstone inte min avsikt att göra det.

Jag skall ärligt medge, att en gång i världen då utförselbevisen infördes, trodde jag att de skulle skada den danska marknaden. Jag resonerade som så, att om det blir som utförselbevisens förespråkare vilja ha det och vi alltså på hösten, när vi ha stora utbud av mjukt vete, skicka över det till Danmark, som representerar den öppna marknaden, så måste de där få samma svårigheter som vi ha att kämpa emot, och i mycket högre grad än de eljest skulle ha. Nu har emellertid erfarenheten på denna punkt fullkomligt jävat min fruktan. Danskarna ha tvärtom varit belättna med anordningen. De ha visat sig ha förmågan att slå mynt av densamma. Svenska staten vinner således en hög kvalitet på det danska exportfläsket genom att sätta danskarna i tillfälle att använda vårt vete som utfodringsmedel i stället för exempelvis majs. Och det lär obestriddligen bli ett mycket bättre fläsk av vetegrisar än av majsgrisar, efter vad jag hört experter förklara.

Jag uppehöll mig således inte alls vid den sidan av saken. Däremot må jag säga, att de herrar, som talade om att utförselbevisen skulle åstadkomma en avlastning av säsongöverflödet på höstarna, ha blivit lika litet sannspådda. Om man slår upp sidan 35 i den kungl. propositionen, finner man t. ex. att åren 1927—1928 utfördes med utförselbevis under de sex månaderna augusti—januari 13,000 ton. Under hela året utfördes 40,000 ton. Det kom alltså knappast en tredjedel på hösten. Den stora säsongmässiga betydelsen av det hela föreligger sålunda helt enkelt inte.

När det här har sagts, att utförselbevisen sakna betydelse, så beror det efter min mening på två förutsättningar: dels att vi ha våra minimipris och dels att vi ha haft en kvalitativt god skörd. Saknas en av dessa förutsättningar, så få verkligen exportbevisen betydelse. Hade vi således i år haft minimipris, men å andra sidan en dåligt bärgad skörd, hade säkerligen dessa utförselbevis fått betydelse.

Det har bestritts att utförselbevisen skulle gälla foderspannmål, bland annat av bevillningsutskottets ärade ordförande. Det är inte så gott att komma ihåg allt vad man säger, man säger ju så mycket. Men jag läser här i ett protokoll för den 3 mars detta år, att herr Johan Nilsson i en replik till herr Örne yttrat följande: »Herr Örne framhåller ju den ena gången efter den andra, att de danska jordbrukarna haft en så ofantligt stor nytta av den export av vete — underhålligt vete, kan man säga — som vid vissa tillfällen gått till Danmark.» Där har således herr Nilsson själv erkänt, att det är dåligt vete, som gått till Danmark.

Men om det inte vore så, så skulle jag vilja ställa en fråga till utskottets ordförande: varför ville inte herrarna i utskottsmajoriteten vara med om att skärpa fordringarna på det exporterade vetet till att gälla »kvarnduglig» spannmål? Nu står här »marknadsgill vara». Då det gäller frågan vad som är kvarnduglig spannmål eller icke, har man skarpt begränsade kvalifikationer, som skola uppfyllas, — talmässigt angivna i grad av fuktighet o. s. v. Men »marknadsgill» vara är någonting mycket allmänt och diffust.

Hans excellens herr utrikesministern tillmätte utskottsmajoritetens betänkande en sanningshalt, som inte jag kan tillerkänna det. När hans excellens herr utrikesministern vid ett par tillfällen talade om, att »så säger utskottet i sitt betänkande», så imponerar det inte alls på mig som ett uttryck för obetingad, av intressen ofärgad sanning. Därför kan jag inte erkänna hans reso-

nemang. Det hade varit skäl att låta det kompletteras av reservanternas mening, som åtminstone belyser saken från en annan sida.

Men det väsentliga i hans excellens herr utrikesministerns försvar var, såvitt jag förstod, att våra utförselbevis inte kunna få någon vidare betydelse, därför att vår tull är så liten. Det var således en kvantitativ fråga, som hans excellens herr utrikesministern ville göra till en kvalitativ.

Det gläder mig att jag kan komma överens med herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet, då han sade, att det var fråga om en liten hund — jag lägger visserligen tonvikten på *hund*, herr statsrådet på *liten*. Men det är ju bra i alla fall. Men jag kan inte följa honom så långt i frisinne, att jag sedan förvandlar denna lilla hund — till en »skönhetsfläck» rätt och slätt!

När herr Johan Nilsson tyckte att det inte var rätt av mig — och jag tyckte han lade in en smula av allvarlig förebräelse — att jag talade om att det under fyra budgetår hade utbetalats för utförselbevisen 10.5 miljoner kronor, förstår jag inte riktigt hans harm över detta. Jag sade inte att detta var en nettoutgift för statskassan. Men bevillningsutskottets majoritet har ingalunda talat om för oss, hur stor del därav som är en direkt utgift. Den lilla marginalen 40 öre pr säck — d. v. s. 12 procent — är säkerligen alltid klar. Men sedan kommer utförselbevisen för all den foderspannmål som exporterats, och jag är inte säker på att jag överskattar betydelsen därav om jag antar, att hälften av detta belopp verkligen varit en nettoutgift.

Nu säger man från annat håll, att det var omöjligt att tillgodogöra sig en sådan fodersäd, emedan man inte hade så mycket djur. Jag vill då fråga herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet: man måste väl ändå ha haft så mycket djur att de skulle kunnat äta upp 40,000 ton skadat vete, när man samtidigt importerade fyra gånger så mycket majs? Hade man låtit grisarna hålla festmåltider på vete i stället för att ge dem majs, så hade det inte behövts en enda gris mera, vare sig stor eller liten. Det hade gått bra ändå.

Till slut vill jag säga ännu ett ord till herr Johan Nilsson. När herr Johan Nilsson tyckte att jag var för öm mot Stockholm, som har så god råd och som kan betala, så vill jag förklara, att det tycker jag visst att Stockholm har. Och så snart staten med rätt eller skälighet kan göra anspråk på att Stockholms stad deltar i en kostnad, tycker jag inte att det finnes den minsta anledning att lägga fingrarna emellan, även om alla de tidningar, som representera stockholmsintressen, skriva än så bevekande ledare. Men det är en sak. En annan sak är att plundra Stockholm utan rätt, och än värre är det att plundra Stockholm utan rätt, men med föregivande av att det är rätt. Det kan jag inte gilla. Jag undrar vad herr Johan Nilsson och hans parti skulle säga, om man tillämpade den principen i fråga om den privata äganderätten, att man bara skall ta från den som något har?

Herr Löfgren: Herr talman! Jag vill endast göra en kort deklaration beträffande min ställning till denna fråga.

Det var av intresse att höra de olika varianter, på vilka hans excellens herr utrikesministern och herr jordbruksministern spelade. Det syntes som om den värme, som saknades i jordbruksministerns föredragning av detta ärende, fanns hos utrikesministern. Han åtog sig inte endast rollen att försvara detta förslag från internationella synpunkter, utan också från interna.

Jag tillåter mig först taga fasta på herr jordbruksministerns ståndpunkt, som både i propositionen och såvitt jag kunde också i hans anförande i dag närmast gick ut på följande: gudvet om utförselbevisen längre kunna göra någon nytta — han tror det knappast — men de kunna åtminstone inte göra någon skada, och då är det så gott att ha dem kvar!

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.

(Forts.)

Också i propositionen synas mig jordbruksministrernas skäl för och emot förslaget väga någotsånär jämnt. Han får då ursäkt oss, som tvivla på utförselbevisens välsignelse, att vi taga fasta på de, som det synes oss, starka skäl, som han anfört emot utförselbevisen.

Herr jordbruksministern säger i propositionen att han — ehuru han säkerligen gärna velat — icke kunnat undgå att uppmärksamma, hurusom utförselbevisen på grund av den nu pågående stödaktionen för spannmålen förlorat sin tidigare betydelse. Det var det första i motskålet.

Vidare säges det, att på grund av detta kunde man taga under omprövning, huruvida icke övervägande skäl måhända kunna anses föreligga för utförselbevissystemets indragning. Det var det andra.

Sedan kommer för det tredje en ytterligare deklaration: »Härtill kommer», heter det i propositionen, »att den faran icke får anses utesluten, att bibehållandet av sistnämnda system kan tänkas i sin mån stimulera särskilt veteodlingen.» I propositionen har jordbruksministern sålunda ingalunda tagit avstånd från denna sista farhåga på samma sätt som han gjorde i sitt anförande nyss i dag.

Emellertid, så mycket torde man väl kunna säga, att även från herr jordbruksministrernas och regeringens egna utgångspunkter kunna utförselbevisen på sin höjd anses oskadliga, eller möjligen göra en viss, mycket obetydlig nytta i vissa avseenden, under det att de verka skadligt i andra. Det är allt vad som kan sägas i motiveringen för bevisen.

Redan detta gör mig betänksam att rösta för propositionen, därför att ett sådant resonemang uppenbarligen visar, hur svårt det i verkligheten är att bli av med protektionistiska åtgärder, även om de tillkommit med den uttryckliga förklaringen att vara provisoriska, och även om vid provisoriets utgång högsta vederbörande själva närmast anse, att om dessa åtgärder inte rent av äro skadliga, de i alla fall slutat att göra någon nytta.

Men det är framför allt de skäl, som här antytts från andra håll, som göra att jag kommer att rösta för reservationen. Jag kan inte låta bli att se på saken så, att det i hög grad skulle stärka vårt lands moraliska prestige i våra handelspolitiska förhandlingar med andra makter, därest vi nu gjorde detta, som alla erkänna i varje fall obetydliga, offer för principerna. Jag går då ut ifrån att vi alla anse att det är önskvärt att på internationell väg vinna överenskommelser mot dumping och för en friare handelspolitik. Och nog måste man ändå säga, att propositionen stämmer bra illa överens med grunderna för den handelspolitik, som vi hittills fört. Vi ha nu senast gått in för åtgärder från riksdagens och från regeringens sida emot dumping från andra länder. Man kan kalla vad som nu sker med hjälp av utförselbevisen en beskedlig och obetydlig dumping, som varken gör till eller från, men dumping är det. Man kan inte komma ifrån, att denna natur ha de åtgärder, som vi här tala om.

Vi ha strävat efter att få till stånd ett närmare samarbete mellan de frihandelsorienterade länderna inom Nationernas förbund, och som ett första steg i denna riktning ha vi varit med om att acceptera den s. k. Oslokonventionen. Vid behandlingen av denna fråga gav utrikesministern uttryck för ungefär samma tankegång som han haft i dag, nämligen att det inte är så farligt med denna konvention, ty vi äro ändå fria och oförhindrade att antaga så mycket tullar som helst. Ungefärligen med den motiveringen, att vi fortfarande äro fria i vad det gäller vår tullpolitik, tillstyrkte utrikesministern antagandet av Osloöverenskommelsen, och samma är förhållandet nu i dag. Han vill göra gällande, och jag håller med honom därom, att det inte är rådligt att föra lammets politik bland vargar. Men å andra sidan tror jag inte man kan säga, att man gör sig vapenlös genom att i ett ärende, som ju är beroende på att man skall komma till enighet genom förhandling, själv kunna peka på, att man i det prak-

tiska livet inom det egna landet tillämpar de principer, som man fordrar att det andra landet skall tillämpa.

Vi komma ihåg huru förra året, när den Lindmanska regeringen representerade Sverige, det vid den s. k. tullfredskonferensen anmälades från regeringsrepresentanternas sida, att regeringen har för avsikt att införa spannmålstullar. Denna förklaring där nere i Genève väckte rätt mycken kritik ifrån skilda håll, och inte minst från det håll, som representeras av den nuvarande regeringen. Vad som där förekommit föranledde till och med en konstitutionell anmärkning mot utrikesministern.

Men jag frågar mig: är det inte precis samma sak som äger rum, därest man å ena sidan här hemma går in för en sådan åtgärd som utförselbevisens bibehållande, och samtidigt där ute talar emot dumping och mot exportpremier?

Jag tycker att särskilt i detta fall, när ju regeringen i det hela vill anses vara av en frihandelsvänlig läggning, det måste sägas, att man driver under en frihandelsvänlig mask i realiteten en protektionistisk politik, och man har genom sina gärningar i viss mån betagit sig rätten att åtminstone med några starkare bröstoner göra sin talan gällande mot andra länder.

På dessa grunder ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr Nilsson, Johan, i Kristianstad: Herr talman! Det motstånd, som reses mot de åtgärder, som detta år föreslagits till jordbrukets stöd, kommer ju från samma håll, där man förut alltid har kämpat mot varje sådan åtgärd. Det är en front, som vi äro vana att möta.

Det har gjorts den erinringen mot utskottets betänkande — den kom från norrlandsbänken — att det skulle vara någonting enastående att däri uttalades, att »några praktiska olägenheter av betydelse icke kunna vara förknippade med de nuvarande bestämmelsernas bibehållande». Det har visserligen utskottet sagt, men utskottet har också sagt någonting mera, nämligen detta: »Å andra sidan har utskottet funnit den omständigheten, att ovisshet råder, huruvida stödaktionen för spannmålsodlingen må komma att i fortsättningen fullföljas efter nuvarande eller eventuellt andra riktlinjer, utgöra ett direkt skäl för att bestämmelserna förlänas fortsatt giltighet.»

Det är den osäkerhet, som finns för framtiden, som ingalunda kan tillråda oss att nu upphöra med en anordning, som dock kan visa sig vara till gagn för att utnyttja det tullskydd, som riksdagen sedan många, många år tillbaka medgivit.

Här talas om protektionism, men den protektionism, det här gäller att få i tillämpning, ha vi haft i långa tider, och tullskyddet har avvägs i jämstälighet med industriens förhållanden i detta land.

Här har vidare av herr Möller påvisats, att utförselbevisen måste ha karaktären av dumping. Det ha de i vissa andra länder. Men det är väl ett särskilt förhållande som föreligger, när utförselbevisen ha samma valör som tullsatserna, och det ha de ju faktiskt i vårt land. I vissa fall ha utförselbevisen en helt annan karaktär: de ha kanske dubbelt eller tredubbelt värde mot tullsatserna, och under sådana förhållanden är det klart att de få karaktären av dumping. Vidare gäller i utlandet icke endast, som här i Sverige, att man har rätt att importera samma varor, utan man importerar även andra varor och använder dessa till att utföra spannmål. Då få utförselbevisen en helt annan betydelse än de utförselbevis, som vi tillämpa i vårt land.

Herr Björnsson lade i sitt första anförande tyngdpunkten på, att vårt system med utförselbevis måste betraktas som en dumpingåtgärd särskilt mot vårt grannland Danmark. I sitt senaste anförande lade han däremot tyngdpunkten på, att danskarna voro synnerligen belättna med att få taga emot spannmålen från vårt land. Jag tycker att när det gäller att upprätthålla vänskapliga för-

Ang.
utförselbevis
för råg och
vele.
(Forts.)

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

hållanden med främmande makter, borde herr Björnsson vara synnerligen angelägen om att utförselbevisen skola bibehållas, så att vi fortfarande kunna stå danskarna till tjänst med den i många fall kanske inte fullt prima spannmålen! Nu är det ju så, att danskarna ha en mycket stor animalisk produktion, och det kan hända att de någon gång använda något av vår spannmål för detta ändamål. Men å andra sidan är det också ett faktum, att danskarna äro ett synnerligen praktiskt folk, och att de kanske kunna på ett bättre sätt använda denna vår brödspannmål än vi. Danskarna använda i stor utsträckning margarin i stället för natursmör, som de då kunna använda till export, och det framhålles alltid i vårt land, att vi borde följa deras exempel därutinnan. Det kan ju då också vara möjligt att danskarna på ett bättre sätt kunna tillvarataga, lagra och tor-ka, och sedan också använda vår brödsäd än vad våra kvarnar göra.

Jag tror att sådana som förhållandena för närvarande äro, måste det vara angeläget att vi se till, att vår brödsädsproduktion kan hållas uppe, och det är inte tänkbart att hålla den uppe, om inte prisnivån kan komma någorlunda i jämnvikt med produktionskostnaderna. För närvarande måste det anses, att det är ett alldeles onaturligt läge vi befinna oss i. Huru länge det skall fortsätta kan vara svårt att spå någonting om, men om vi komma därhän, att vi tvingas att upphöra med vår odling — vad skola vi taga oss till? Förra året fingo vi rådet att slå oss på animalisk produktion, men dessa råd hör man inte längre så mycket av, när det gäller att behandla dessa ärenden, varken i utskotten eller i riksdagen. Det har blivit samma olyckliga prisläge även på detta område, och den hänvisning, som tidigare givits, kan näppeligen med gott samvete ges nu.

Vad beträffar de internationella förhandlingar, som äga rum, har ju här tidigare sagts, att andra länder visserligen tala många vackra ord om att man borde beträda andra vägar, när det gäller handelspolitiska förhållanden. Men när det gäller att handla, har man sannerligen inte sett några resultat, som peka i den riktningen, att man skulle ha en tanke på att så blottställa sina egna näringar.

Jag tror att vi här i landet ha all anledning att gå försiktigt fram. Vi befinna oss just inte i den starka positionen att kunna uppträda som föregångsmän på det ekonomiska området, som herr Örne tycks vilja råda oss till. Det är naturligt, att i den mån det är oss möjligt, böra vi också försöka få ett gott samarbete med andra länder, men att vi skulle ställa oss på den höga positionen att vi ensamma skulle beträda nya politiska linjer, när det gäller vår handels- och tullpolitik, det tror jag inte vi äro starka nog att kunna göra.

Herr statsrådet **von Stockenström**: Herr talman! Herr Löfgren framhöll, att det inte var någon lätt sak att uppträda som lamm mitt ibland alla vargar-na. Det är riktigt. Herr Löfgren tyckte också år 1928 att det var svårt. Då var herr Löfgren, som var utrikesminister, med om att framlägga en proposition om utförselbevisens förlängning, vilket skedde på min föredragning.

Jag vet ju inte vad anledningen kan vara till att herr Löfgren icke nu känner sig manad att vara med om saken. Det kan ju tänkas, att det beror på att herr Löfgren, som nu ej tillhör regeringen, icke känner samma ansvar för lammen som han gjorde år 1928.

Herr **Örne**: Herr talman! Den tillämpning, som herr jordbruksministern gjorde av Jesu liknelse om grandet och bjälken föreföll mig verkligen något misstänkt. Jag hoppas emellertid, att herr jordbruksministern måtte konferera med regeringens själasörjare i ecklesiastikdepartementet i denna fråga, så att jag inte behöver närmare inlåta mig på den här.

Emellertid förklarade herr jordbruksministern, att det bara var en »skön-

hetsfläck», som det här gällde. Skall man använda liknelser är detta nog en ganska dålig liknelse. Jag förstår emellertid, att regeringen icke betraktar sig själv som något skönhetsinstitut och att den därför menar, att fläcken gärna kan sitta kvar. Men en fläck, som man går och bär på i sitt ansikte, generar ju ovillkorligen en själv mest, och från regeringens synpunkt är sålunda liknelsen mycket dåligt vald. Här gäller det ju nämligen att avskaffa tillämpningen av oriktiga och för det allmännas bästa skadliga internationella handlingssätt, och inte några slags fläckar eller karaktärslyten, som man själv har den största skadan och olägenheten av.

Och det tror jag aldrig, att någon människa skall kunna förneka, att den, som vill få andra att ändra ett oriktigt handlingssätt, själv bör föregå med gott exempel.

Jag har intet vidare att tillägga, herr talman!

Herr Leander: Herr talman! Om jag inte missminner mig, förordade på sin tid socialdemokraten herr Nilsson i Tanga införandet av utförselbevisen. Han var som bekant en tid jordbruksminister. Orsaken varför han gjorde det var kanske den, att han själv var bonde. Man finner ju, att motståndarna till utförselbevisen i allmänhet tillhöra andra klasser än jordbrukarna, och det brukar i allmänhet vara så, att de, som själva inte ha något jordbruk, veta allra bäst, hur ett jordbruk skall skötas.

Nu får man ju tänka på, hurudana förhållandena voro på vår spannmålsmarknad, när utförselbevisen infördes. De voro som bekant ganska bekymmersamma och otillfredsställande i så måtto, att brödsäden under hösten och vintern betalades mycket lågt och först fram emot konsumtionsårets slut betingade ett pris, som närmade sig eller kom i jämnhöjd med världsmarknadspriset. Därför måste man söka att skaffa en regulator för åstadkommande av större jämnhet med hänsyn till pris och utbud.

Utskottets ärade ordförande har ju redan framhållit, att tullen genom utförselbevisen kunnat utnyttjas. Nu må man ha vilken åsikt som helst om en tulls berättigande eller inte, men det kunna vi väl vara ense om, att så länge en tullsats är gällande, så bör man också se till att den verkar och att det inte bara är en tull på papperet. Att genomföra och bibehålla en tull å en vara under antagandet, att den skall vara värdelös, kan jag inte betrakta annat än som ett slags skrymteri. En åtgärd, som effektiviserar gällande tullskydd, det är en protektionism, som även en frihandlare måste kunna tolerera.

Här framhålles nu gång på gång, att våra utförselbevis äro liktydiga med exportpremier. Jag har inte kunnat lägga mig till med den uppfattningen. Man får ju tänka på, att dessa bevis verka endast under vissa förutsättningar, nämligen förefintligheten av en viss import och en därur härflytande statsinkomst. Så snart import icke föreligger eller ett exportöverskott uppstått, ha ju förutsättningarna försvunnit och utförselbevisen upphört att verka. Vad är det för exportpremier, som inte tillåta export av ett produktionsöverskott och icke heller kräva något anslag från statens sida? En sådan exportpremie måste anses vara ganska ofarlig.

Här har för övrigt talats om mycket annat, som jag dock nu måste förbigå.

Det förnämsta skälet för reservanternas avslagsyrkande är ju, att vårt land genom utförselbevisens bibehållande lider prestigeförlust inom den internationella politiken. Men jag undrar ändå, om andra länder äro så ofantligt känsliga härvidlag. Åtminstone ådagalägga de inte någon sådan känslighet, när det gäller åtgärder, som de själva företaga, ty de ha ju i allmänhet mycket högre tullar än vi, och dessutom ha de verkliga exportpremier, som vi icke

*Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)*

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

ha. Man må erinra sig, att det för vårt vidkommande inte är fråga om att skärpa de bestämmelser, som vi nu ha, utan endast att fortsätta med ett förfarande, som vi praktiserat i flera år. Jag tycker, att det skulle vara en mission för vårt land att söka förmå andra länder att utforma sina utförselbevis i enlighet med den oskyldiga typ, som vi begagna oss av. För övrigt ha ju utskottets ärade ordförande och statsråden här bemött detta skäl ganska utförligt.

Jag tror, att det skulle vara ett psykologiskt missgrepp och att det skulle vara mindre välbetänkt att nu upphäva förordningen om utförselbevisen. Där est förhållandena skulle påkalla, att utförselbevisen överges före den föreslagna tvåårsperiodens utgång, så lärer, såsom också herr jordbruksministern framhållit i propositionen, intet hinder föreligga för en sådan annullering. Den där lilla hunden, som herr Björnsson talade om, gjorde ju ändå ingen åverkan eller skada på örtagården, såvitt jag kunde förstå, och jag tycker verkligen, att föreståndaren ändå bort kunna ta hänsyn till situationen och till de gamla damernas något ömma känslor för sin lilla hund och låtit dem stanna kvar i örtagården för att inandas dess ljuva dofter och att han alltså inte bort köra ut dem, som han nu gjorde.

Här är det också många, som tycka, att utförselbevisen dofta ganska gott — jag åsyftar våra jordbrukare — och jag förmenar, man i alla fall kunde unna dem den där väl lukten, när man nu är ense om, att utförselbevisen åtminstone inte göra någon skada. Någon tröst kunna även våra bönder behöva i sitt betryckta läge. Det kan ju ännu en gång inträda sådana förhållanden, att utförselbevisen kunna bli till nytta. Ifall det åter blir en fri prissbildning på spannmål, så börja ju utförselbevisen ånyo att verka.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Möller: Herr talman! Endast några få ord. Jag vill påpeka, att det inte är mer än två år, sedan småbrukarna i Skåne ganska energiskt protesterade mot utförselbevisen av det skälet, att danskarna kunde köpa svensk foderspannmål billigare, än dessa småbrukare kunde köpa motsvarande svenska foderspannmål, och så mycket är väl därför alldeles säkert, att utförselbevisen åtminstone under vissa förhållanden kunna vara till direkt skada för svenska småbrukares intressen. I den mån de äro verksamma, äro de alltid till nytta för godsägarintressena, så i och för sig förstår jag mycket väl den position, som den nuvarande jordbruksministern i denna sak intar.

Jag skall inte ta upp diskussionen om definitionen på dumping. Det är bara intressant att höra, hur man nu från inte mindre än tre håll försöker sig på sådana definitioner, som skola möjliggöra, att man får just de svenska exportpremierna att inte falla under begreppet dumping, men ändå så, att man inom sin definition kan fånga alla exportpremier i andra länder. Det har utrikesministern försökt, det har nu senast herr Leander försökt, och det har även jordbruksministern försökt. Ja, det tjänar naturligtvis inte mycket till att fortsätta diskussionen. Jag skall bara be att få konstatera en enda sak.

I denna debatt ha nu uppträtt åtskilliga talesmän för de fortsatta utförselbevisen. Av dessa talesmän är endast en högerman. Däremot är det två frisinna ministrar och en frisinna ledamot av första kammaren, som ha nödgats uppträda för denna sak. Jag tror, att det är ett ganska belysande tecken på, vart den frisinna politiken i handelspolitiska frågor nu är på glid. Jag måste beklaga detta förhållande. Det rör sig inte om så enkla ting, som att vi, som nu äro motståndare till utförselbevisen, bättre förstå oss på jordbruk än jordbrukarna själva. Det rör sig egentligen om mycket allvarligare ting än så, och jag tror för min del, att den dagen, då utförselbevisen en

gång infördes tack vare svårigheter för det folkfrisinade partiet att motstå påtryckningarna från, kanske inte väljargrupper, som de hade, men från väljargrupper, som de hoppades på — ty att det då var en fråga, icke om utförselbevisen i och för sig, utan om en röstkonkurrens, därom är jag fullkomligt övertygad — den dagen har faktiskt på sitt sätt satt ett märke i svensk politik på hela detta område. Man gav åt protektionismen ett finger från folkfrisinat håll. Det skall bli intressant att konstatera, vilken dag man är villig att räcka protektionismen hela handen.

Propositionen om utförselbevisens förlängning är skeptisk. Jag lyssnade med intresse till jordbruksministerns anförande. Det vore kanske för mycket sagt att påstå, att det låg entusiasm i hans sätt att tala för utförselbevisen. Men det fanns i alla fall en viss liten glöd, en ny övertygelse, som kom till uttryck däri. Jag hoppas, herr talman, att herr jordbruksministerns protektionistiska övertygelse, som redan i följande kunde spåras före regeringsskiftet, inte skall föra det folkfrisinade partiet hur långt som helst.

Jag hör här åberopas, hur andra länder göra. Ja, herr talman, det skälet är det gamla, alltid upprepade skälet. Man har så många meningsfränder i de andra länderna, så att man inte kan komma någon vart i fråga om den internationella utveckling, som man ju ändå, tillsvidare åtminstone, erkänner vara den riktiga på områden som dessa, och tack vare att man har så många meningsfränder på andra håll, så stå vi i internationellt avseende tyvärr och stampa alltför mycket på samma fläck. När vi så själva resa hinder i vägen för en utveckling i internationellt avseende, som vi ändå med läpparna bekänna, då är det massor av bortförklaringar, då är en advokatyr nästan utan ände för att kläda in sina gärningar i slöjor, som åtminstone för allmänheten skola vara jämförelsevis svåra att genomskåda.

Ja, herr talman, jag vidhåller mitt yrkande. Jag upprepar, att om utförselbevisen åter skola avskaffas i vårt land, så ha vi inte befunnit oss i en gynnsammare situation därför än den nuvarande, då det från alla håll erkännes, att de inte komma att få någon betydelse.

Herr Pålsson: Herr talman! Jag skulle vilja ge herr talmannen ett tack för vad han enligt excellensen och chefen för utrikesärendena nyss gjorda anförande i Genève yttrat inför ett utländskt auditorium och förklarat vad den svenska riksdagen menat med sitt beslut i fråga om utförselbevisen. Han gav därvid klart besked, att det icke var något dumpingförsök, utan endast ett sätt att skydda vetepriset inom Sverige.

Upprinnelsen till de utförselbevis, som till sist beslöts, var den, att vi märkte, att kvarnarna sammanslöt i en enda inköpsförening. Det är ju klart, att när bara en köpare finnes till råg- och vetepartier i landet, kan denne enda köpare sätta priserna som han vill och då naturligtvis även för sin del tillgodogöra sig även den tull, som rätteligen bör tillkomma jordbrukarna. Så har också skett. Priserna på vete och råg sjönko, därför att tillgången var större än efterfrågan och därför kunde kvarnarna tillgodogöra sig tullen på omalen spannmål. Jag antager, att detta var yttersta orsaken till att majoritet kunde vinnas i riksdagen för utförselbevis i syfte att bönderna borde få tillfälle att genom dem utnyttja de tullar, som riksdagen utmätt åt dem. Den nyttan ha de också gjort.

Då nu socialdemokraterna arbeta allt vad tygen håller för att hindra antagande av förslag till lag om tvångsinmalning, det enda som bereder möjlighet till försäljning av svensk spannmål inom landet, så är det för mig ganska klart, att om de lyckas i sitt försök, så komma dessa utförselbevis ännu till nytta genom att balansera tillgång och efterfrågan.

Jag vill även uttala ett tack till herr statsrådet von Stockenström, för fram-

Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)

Ang.
utförselbevis
för råg och
vele.
(Forts.)

läggandet av förslag till jordbrukets skydd, men vill också uttrycka min förvåning över att socialdemokraterna allttjämt så fort det blir tal om jordbrukskydd, gör vitt till svart — det tycks vara omöjligt för dem att göra motsatsen, men då herr Möller nyss yttrade, att det bara var fyra, fem år sedan den första vändningen kom i riksdagen, som senare fått uttryck i utförselbevisen, så ber jag att få säga, att saken nog ligger längre tillbaka i tiden. Första beviset för, att riksdagen började mogna för ett skyddssystem, var väl det, då socialdemokraterna och fackföreningarna sökte skapa förbud mot utbyte av arbetskraft länderna emellan, som även lyckats. Det är, som vi veta, betydligt äldre än tanken på utförselbevisen och betydligt effektivare än tull. Inte ens en säckpipblåsare kan ju få komma in i detta land och utöva sitt yrke — hur onyttigt det än kan vara — utan att han får tillstånd av socialstyrelsen, fackföreningar o. s. v. Det är givet, att när socialdemokraterna började med ett sådant skyddssystem, som direkt hindrar utländsk arbetskraft att komma in i landet, så lärde vi andra oss snart dessa små socialdemokratiska tricks och så fort vi kunna utnyttja dem, så göra vi det. Passens mildrande ändrar ingenting av förbudet mot utländska arbetare. I det här fallet har det blivit i form av utförselbevis, och det har ju också visat sig, att genom dessa priserna kunnat hållas någorlunda uppe, så att jordbrukarna själva få utnyttja den marginal, som kan ligga i tullskyddet för omalen spannmål.

Jag ber således, herr talman, att på grund av vad jag yttrat yrka bifall till regeringspropositionen, d. v. s. till utskottsförslaget.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 8 e. m.

Herr Löfgren: Herr talman! Jag vill endast yttra ett par ord med anledning av herr jordbruksministerns uttalande, att jag i denna fråga skulle ha visat brist på ansvarskänsla då jag i densamma skulle intaga en annan ståndpunkt såsom riksdagsman än såsom regeringsledamot. Jag anser, att det förtjänar omnämnas, att herr statsrådet på närmare håll torde kunna finna exempel på, inte olika ståndpunkter, men olika röstning i samma fråga. Jag vill erinra om, att lika väl som jag alltid varit motståndare till utförselbevisen, så har också statsministern intagit precis samma ståndpunkt, innan han i regeringen blev utsatt för jordbruksministerns tjuvningskraft.

Vad som hänt inom regeringen är en av dessa vanliga kompromisser, som man sällan kommer ifrån. Men jag vill erinra om, att mitt — och jag skulle vilja säga statsministerns — inslag i denna kompromiss just var, att utförselbevisen gjordes provisoriska till den grad, som blev fallet, i det de först voro avsedda att gälla i fem år. I den nuvarande situationen är det helt enkelt ett konsekvent fullföljande av den åsikt, jag tidigare har haft, när jag då på sin höjd kunde vara med om ett kort provisorium.

Då nu herr jordbruksministern bl. a. upplyser, att utförselbevisen utan större fara kunna avskaffas, så är det givet, att jag med begärlighet griper ett tillfälle att få rösta för avskaffande av dessa provisoriska åtgärder, lika väl som jag kan förstå, att statsministern, som allttjämt är underkastad de starka verkningarna av herr jordbruksministerns inflytande, tillstyrker hans förslag i motsatt riktning.

Herr Örne: Herr talman! Herr Pålsson i Anderslöv har avlägsnat sig nu, och därför tjänar det inte mycket till att yttra sig om hans anförande. Det bästa man kan säga om det är, att det var honom likt. Han talade om, att vi söka göra vitt till svart, men själv kommer han och påstår, att det är från vårt håll, som man stänger gränserna för folk från andra nationer. Jag vill på-

minna om, att det var en folkfrisinnad regering, som framlade den gällande främlingslagen, mot vilken mina partivänner och jag på det allra kraftigaste protesterade. Jag själv har aldrig försummat något tillfälle att här i kammarerna påyrka passtvängets upphävande. Var har herr Pålsson varit då? Den frågan kan jag få antecknad till protokollet, eftersom herr Pålsson inte är närvarande.

*Ang.
utförselbevis
för råg och
vete.
(Forts.)*

Herr andre vice talmannen: Då herr Möller för en stund sedan konstaterade, att det här huvudsakligen var frisinnade talesmän, som förordat en prolongering av utförselbevisen, så vill jag för min del säga, att detta nog inte beror på, att vi andra ogilla dem. Dessutom skulle jag vilja framhålla, att de frisinnade under den nu rådande jordbrukskrisen funnit, att här någonting behöver göras.

När utförselbevisen för några år sedan infördes, så var det jämte svårigheten att erhålla världsmarknadspriset för svensk brödsäd icke minst känslan av, att den börjande krisen i större utsträckning skulle komma att trycka jordbruket än industrien, som bidrog till, att riksdagen då var villig att godtaga detta system, likvisst för en kortare tid för att vinna någon erfarenhet. Nu har man någon tids erfarenhet av dessa utförselbevis, och jag tror icke man kan säga, att den erfarenheten visat, att de varit till någon olägenhet. Jag skulle därför här vilja konstatera, att socialdemokraterna nu åter visat, att när det gäller att göra något för jordbruket, så stå de på den rena negativismens ståndpunkt. Härutinnan har således ingen ändring inträtt. Skulle däremot de frisinnade inför påfrestande kriser verkligen vilja medverka till positiva åtgärder, så är detta ju enbart glädjande.

Jag är villig medge, att såvitt nu kan förutses, komma utförselbevisen icke att få någon betydelse under den närmaste tiden, men vi veta icke, hur länge spannmålsregleringen kommer att fortsätta, och skulle den upphöra kunna de åter bli till nytta för jordbruket. När därför ingen olägenhet är förenad med dem, så borde man ej hysa några större betänkligheter ens bland dem, som icke vänta sig så mycket av utförselbevisen, att fortfarande låta dem fungera.

För att icke uppehålla tiden ber jag, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rosén: Herr talman! Herr Möller försökte att partipolitiskt utnyttja denna fråga, och denna omständighet nödgar mig att säga ett par ord.

Jag vill då erinra herr Möller om, att det verkligen förekommit fall, då även socialdemokrater visat protektionism. Det var icke så många år sedan, som tullen å fönsterglas sent en kväll avsevärt höjdes, och då kunde jag icke instämma med den mening, som man på herr Möllers sida förfäktade. Vidare har det förekommit att Borås och Norrköping haft intresse av att, och även lyckats, få höjd tull å vissa yllevaror, vilka jag icke närmare kan specificera. Och, om jag icke missminner mig, var herr Björnsson ledamot av den kommitté, som för några år sedan framlade ett förslag, vilket för övrigt hamnade i papperskorgen, om införande av lyxmjölskatt, och detta var ju ett protektionistiskt förslag. Herr Möller hör således, att vi äro syndare allihop, fastän i större och mindre grad naturligtvis.

Herr Sandler: Herr talman! Det är mycket glädjande, att vi av denna debatt bland annat fått veta, vad som menas med dumping. Begreppet har förut varit svårt att definiera. Men det är så enkelt, herr talman: dumping är det, som andra länder företaga sig.

Denna debatt har även givit klarhet i ett annat stycke. Man har under de senare åren haft anledning att fråga: vad är frisinnad frihandel? En medlem

Ang.
utförelsevis
för råg och
vete.
(Forts.)

av det frisinnade partiet, herr Leander, har givit oss nyckeln till denna gåta. Frisinnad frihandel, herr talman, är, att man, om det finnes en tull på pappe-
ret, ser till, att den verkar. Herr andre vice talmannen har nyss understrukit denna definition, och han satte ett likhetstecken mellan frisinnad frihandel och bondeförbundsfrihandel.

Vad herr Roséns sista yttrande beträffar, så kommer den blivande voterin-
gen att visa, vilken majoritet inom det frisinnade partiet som stöder hans upp-
fattning, vilket torde böra erinras gent emot den, för vilken gång i ordningen
vet jag icke, upprepade parallellen om fönsterglastullen.

Herr Möller: Jag ber om ursäkt för, att jag ännu en gång tager till orda,
men då jag ser, att herr Pålsson nu är tillstädes, vill jag upprepa, vad herr
Örne sade.

Det är så, att man, om man skall deltaga i en debatt och icke har ett säkert
minne, icke bör göra några anklagelser. Jag glömmer sent den batalj, som före-
kom i första kammaren om den nuvarande främlingslagen, då socialdemokrater-
na absolut ensamma fingo kämpa en fullkomligt lönlös kamp för att rädda in-
vandringsfriheten mot de borgerliga, som nu beklaga sig över, att det är svårt
för t. ex. en säckpipblåsare att komma in i landet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt de
därunder förekomna yrkandena gjorde propositioner, först på bifall till vad
utskottet i det nu ifrågavarande betänkandet hemställt samt vidare på anta-
gande av det förslag, som innefattades i den vid betänkandet avgivna reserva-
tionen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på
bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med över-
vägande ja besvarad.

Herrar Björnsson och Örne begärde votering, i anledning varav uppsattes
samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstnings-
proposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 33,
röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid betänkandet av-
givna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen
efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes till en början omröstning på
det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de leda-
möter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville
rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen för-
klarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herrar Bärge och Möller begärde rösträkning, verkställdes nu
votering medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna
hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 49.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 24, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd, dels ock i ämnet väckta motioner.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.

Genom en den 28 januari 1931 till riksdagen avlämnad proposition, nr 40, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehåft följande med anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner nämligen:

inom första kammaren:

- nr 205, av herr *Sigfrid Hansson* m. fl.,
nr 206, av herr *Lindhagen*, samt

inom andra kammaren:

- nr 349, av herr *Sävström* m. fl.,
nr 350, av herr *Olsson* i Mellerud,
nr 351, av herr *Sandström* i Nyland, och
nr 352, av herr *Karlsson* i Grängesberg m. fl.

Därjämte hade utskottet i samband med propositionen till behandling förehåft en av herr *Lindhagen* i första kammaren väckt motion nr 176.

I de likalydande motionerna I: 205 och II: 349 hade hemställts, att riksdagen måtte

1:o antaga i motionerna infört förslag till lag om arbetarskydd;

2:o i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i de särskilda bestämmelserna rörande kvinnors användande till arbete, att den av internationella arbetsorganisationen upprättade konventionen angående kvinnors användande till arbete före och efter barnsörd kunde ratificeras för Sveriges vidkommande.

I motionen I: 176 hade yrkats, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa undersökning, i vad mån inom vårt land behöfelig söndagsvila utan berättigad anledning åsidosattes, särskilt inom industri, handel och andra närliggande arbetsområden, ävensom, därest utredningen skulle därtill giva anledning, för riksdagen framlägga erforderligt lagförslag i ämnet.

Vidare hade i motionen I: 206 hemställts, att riksdagen ville resa ett begynnande värn mot maskinkulturens landvinningar och stadskulturens envælde samt i sådant syfte beträffande särskilt arbetstiden besluta:

1) att sammanföra, på sätt socialstyrelsen föreslagit, i en lag samtliga ämen, som nu behandlades i lagarna om arbetareskydd, arbetstid och förbud mot kvinnligt nattarbete;

2) att därvid sammanföra bestämmelserna om arbetstid eller rätt till vila i arbetet i ett huvudkapitel med följande underkapitel: normal arbetsdag, förbud mot nattarbete, söndagsvila, semester;

3) att inleda huvudkapitlet eller varje underkapitel med ett allmänt påbud, att den vila i arbetet, som i varje underkapitel behandlades, skulle tillkomma alla lönearbetare utan skillnad mellan kön eller mellan kroppsarbetare på land

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

och i stad, kontorsarbetare, butiksarbetare, lagerarbetare, hantverksarbetare, sjuksköterskor, hembiträden, sjömän och arbetare i de så kallade intellektuella yrkena;

4) att därefter i varje underkapitel angiva de undantag och modifikationer, som enligt sakens natur eller härskande konjunkture ansåges under nuvarande förhållanden ofrånkomliga;

5) att följaktligen formuleringarna i de ovannämnda tre nu gällande lagarna beträffande deras omfattning skulle såsom otillräckliga, godtyckliga, orättvisa, haltande och oklara helt försvinna;

6) att sålunda riksdagens skrivelse 1910 om söndagsvila samt riksdagens skrivelse 1915 och andra kammarens beslut 1912, 1913 och 1914 om utsträckning i *anda och sanning* av förbudet mot kvinnors nattarbete även till männens nattarbete skulle omsider utan undanflykter effektueras;

7) att följaktligen jämväl maskinkulturens oavbrutna drift och s. k. nationalekonomiska värden skulle till värn om mänsklighetsvärdena beskäras ingående med bibehållande av den oavbrutna driftens missförhållanden allenast i den mån allmänna intressen för närvarande oundgängligen påkallade det;

8) att hemställa till Kungl. Maj:t att hos vederbörande internationella instanser föreslå en omläggning även av de internationella konventionerna om skydd i arbetet i väsentlig anslutning till vad under förestående punkter föreslagits;

9) att, därest denna riksdag ej mäktade en sådan omarbetning av propositionen, som i punkterna 1)–7) ifrågasatts, återförvisa ärendet till Kungl. Maj:t med hemställan att för nästa riksdag måtte framläggas ett nytt förslag; samt

10) att till sist hemställa, att Kungl. Maj:t ej måtte alldeles glömma bort ett begrundande, i vad mån även jordbrukare, hantverkare och andra, som dreve sitt yrke utan lejd fast arbetskraft, samt hemmens hustrur kunde åtminstone i någon mån skyddas mot deras arbetstids ofrivilliga uppressande till en oskälighöjd.

I motionen II: 350 hade hemställts, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om undersökning angående förekomsten av silikos inom olika arbetsområden, ävensom vidtaga de åtgärder till sjukdomens förekommande, som med ledning av samma undersökning kunde befinnas tjänliga.

I motionerna II: 351 och 352 framställda yrkanden avsågo ändringar i olika detaljer av det i propositionen framlagda lagförslaget.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A) att riksdagen, med förklarande att ifrågavarande proposition ej kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga under punkten infört förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd;

B) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning angående behovet av obligatorisk, periodvis förnyad läkarundersökning för arbetare inom industrier och arbetsföretag, i vilka arbetet vore förenat med stor fara för arbetarnas hälsa, samt om sättet för bestridande av de med sådan läkarundersökning förenade kostnaderna, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

C) att motionerna II: 351 och II: 352 måtte anses besvarade genom vad utskottet förut hemställt;

D) att motionerna I: 205 och II: 349 i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

E) att motionen I: 206, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

F) att motionen I: 176 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

*Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)*

G) att motionen II: 350 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet funnos fogade åtskilliga reservationer. I en av dessa hade herrar *Sigfrid Hansson, Hagman, Olof Carlsson, Magnusson* i Kalmar, *Hage* och *Johanson* i Stockholm på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 40 samt motionerna I: 205 och II: 349 måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd;

B) (lika med utskottets förslag);

C) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i de särskilda föreskrifterna rörande kvinnors användande i arbete, att den av internationella arbetsorganisationen upprättade konventionen angående kvinnors användande i arbete före och efter barnsboerd kunde ratificeras för Sveriges vidkommande;

D) att motionerna I: 205, II: 349, II: 351 och II: 352, måtte anses besvarade genom vad förut hemställts;

E) att motionen I: 206, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad förut hemställts, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd;

F) att motionen I: 176 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda; samt

G) att motionen II: 350 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Angående sättet för utlåtandets föredragning yttrade

Herr **Westman**: Herr talman! I avseende å föredragningen av andra lagutskottets utlåtande nr 24 föreslås,

att först må föredragas punkten A i utskottets hemställan;

att därvid det i punkten upptagna lagförslaget behandlas först och utskottets hemställan därefter;

att föredragningen av lagförslaget börjar med 1 § i herr Sigfrid Hanssons m. fl. reservanternas motsvarande lagförslag, att därefter föredrages 3 § i samma lagförslag och att sedermera utskottets lagförslag föredrages paragrafvis och där så erfordras momentvis med slutstadganden, ingress och rubrik sist samt med iakttagande av att 9 och 10 §§ föredragas i ett sammanhang;

att efter behandlingen av punkten A i utskottets hemställan, punkten B i samma hemställan föredrages;

att därefter föredrages punkten C i herr Sigfrid Hanssons m. fl. reservation; samt

att slutligen utskottets hemställanden under punkterna C—G vart för sig föredragas.

Vidare föreslås, att lagtext ej må behöva uppläsas samt att vid den punkt av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, denna må få omfatta utlåtandet i dess helhet.

Vad herr Westman sålunda hemställt bifölls.

Första kammarens protokoll 1931. Nr 30.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Korta.)

I enlighet härmed föredrogs nu

Punkten A.

Utskottets lagförslag.

Det förslag till ändrad lydelse av 1 § lagen om arbetarskydd, som framställt i herr Sigfrid Hanssons m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Detta förslag lydde:

Denna lag — — — — sätt användes.

Från lagens — — — — eller icke.

Å arbete inom jordbruket eller till detsamma hörande binäring, vilken icke bedrivs såsom självständigt företag, skola bestämmelserna i 5 § i)—1) samt de särskilda bestämmelserna rörande minderårigas och kvinnors användande till arbete icke äga tillämpning.

Herr statsrådet **Larsson**: Herr talman! Det kan måhända vara påkallat, att såsom inledning till denna överläggning med några få ord angiva huvudsyftet med den proposition, som i detta ärende förelagts riksdagen, och meddela anledningen till, att detta ärende lagts fram i år.

Det kan nämligen i sistnämnda hänseende göras gällande, att det skulle vara en olämplig tidpunkt att upptaga till behandling frågan om revision av arbetarskyddslagen, då vi för närvarande befinna oss i en mycket allvarsam ekonomisk depressionsperiod och ytterligare bördor på näringslivet måste kännas tryckande.

Såsom framgår av andra lagutskottets utlåtande, har det emellertid uppenbarligen varit så, att dessa sistnämnda synpunkter knappast tillmätts någon betydelse, eftersom förslaget i stort sett vunnit anslutning från utskottets sida. Det finnes också, enligt mitt förmenande, en alldeles särskild anledning till att just nu lägga fram ett förslag till revision av denna lagstiftning. Först vill jag dock erinra om, att riksdagen så sent som i fjol i skrivelse till Kungl. Maj:t uttalade önskemål om, att arbetet med en revision av arbetarskyddslagen måtte påskyndas, så att förslaget till revisionen inom en nära framtid kunde föreläggas riksdagen. Beträffande det särskilda skälet att nu framlägga detta förslag, behöver jag endast erinra om, vad som är allmänt känt för kammarens ledamöter, nämligen att under de senaste åren en avsevärd stegring i olycksfallsfrekvensen inom industrien ägt rum, och att denna stegring å vissa områden blivit så stark, att man har anledning hysa rätt allvarliga farhågor. I all synnerhet denna omständighet torde utgöra anledning att genomföra en revision av arbetarskyddslagen, som skulle kunna medföra mindre risk i arbetet.

Härtill komma dels de allmänna sociala och humanitära skäl, som kräva åtgärder till ett alltjämt ökat skydd för de i industriens hårda arbete anställda och dels slutligen hänsynen till det internationella socialpolitiska samarbetet, som även på detta område pålägger oss vissa förliktelser.

Då arbetarskyddslagen nu är nära 20 år gammal, säger det sig slutligen självt, att den storartade industriella utvecklingen under de senaste båda decennierna ensamt för sig torde kräva en undersökning, om arbetarskyddet kunnat följa med i denna utveckling.

Tillsammans utgöra dessa skäl fullgod anledning till framläggande av ett revisionsförslag, varvid emellertid försiktigheten torde böra bjuda statsmakterna att dock i reformer icke gå längre än man med hänsyn till erfarenhetens vittnesbörd och det allmänna ekonomiska och industriella läget finner sig hava fast mark under fötterna.

Personligen har jag vid propositionens utarbetande på vissa punkter

hyst en önskan att kunna längre än som slutligen skett tillmötesgå en del, i och för sig fullt berättigade krav. Men då jag vägt detta önskemål mot de skäl som från särskilt de berörda företagens sida anförts i motsatt riktning, har jag stannat vid att det riktigaste för närvarande säkerligen måste vara att icke gå längre i reformer, än att man kan påräkna ett visst allmänt stöd även från de vidsynta företagarnas sida. Den samförståndsvilja bland industriens företagare och arbetare, varom man på senaste tid i glädjande utsträckning beflitat sig, kan icke minst på arbetarskyddets område göra insatser, säkerligen väl så stora som lagstiftningens, medan å andra sidan alltför långt gående lagstiftningskrav kunde tänkas uppväcka ett av exempelvis ekonomiska skäl framkallat motstånd från företagarnas sida, varigenom nämnda samförståndssträvanden — utan att arbetarskyddet gagnades — kunde lida obotligt men.

Från dessa utgångspunkter är detta revisionsförslag utarbetat. Hänsyn till erfarenhetens lärdomar har man nödgats taga, och berättigade reformkrav har man också tillmötesgått, men samtidigt innebär förslaget icke några risker för brådstörtade och omogna eller ej allmänt godtagna ytterligare fordringar.

Det kan måhända synas, som om man på denna väg skulle erhålla så litet nytt, att hela revisionens värde kunde sättas i fråga. Gentemot ett dylikt resonemang vill jag dock redan nu erinra, att propositionen dock upptager följande mera väsentliga nyheter: komplettering av stadgandena mot yrkesfara, försäljningsförbud för oskyddade maskiner, befogenhet för Kungl. Maj:t att i trängande fall utsträcka lagens tillämpning, allmänna bestämmelser rörande raster, natt- och söndagsvila samt semester, höjning av vissa åldersgränser för minderåriga, ändrade bestämmelser rörande minderårigas nattarbete, ändringar i avseende å sättet för bestämmande av inspektionsarbetets fördelning, utveckling av anordningen med arbetarombud samt överflyttning på yrkesinspektionens chefsmyndighet av de länsstyrelserna hittills tillkommande befogenheterna med hänsyn till lagens genomförande tvångsvis.

Den väsentligaste skiljaktigheten mellan socialstyrelsens revisionsförslag och det av Kungl. Maj:t framlagda är den, som gäller lagens omfattning, där socialstyrelsen föreslagit dess utsträckande till att även omfatta jordbruket, medan jag tillrätt Kungl. Maj:t att för närvarande avstå från sådan utvidgning. Skälen för min ståndpunkt har jag så utförligt angivit i propositionen, att jag icke nu torde behöva ingå på dem. Det är enligt min mening utan vidare bevisning uppenbart, att man i jordbrukets nuvarande ekonomiska läge icke kan vara berättigad att pålägga denna näring några icke alldeles ofrånkomliga bördor. De maskinella hjälpmedlen äro ju med redan nu. Betydelsen av att på andra områden medtaga jordbruket är icke alls så stor, som anhängarna därav synas tro.

I övrigt bygger propositionen genomgående på socialstyrelsens förslag och de vidtagna ändringarna i den nu gällande lagen äro, som av redogörelsen framgår, ingalunda oväsentliga eller betydelselösa. Det är min bestämda övertygelse, att riksdagens godkännande av lagrevisionen skulle innebära en visserligen försiktig men ändock värdefull förbättring av möjligheterna att förhindra olycksfall i arbete, och att därmed skulle tagas ett ej betydelseöst steg framåt på de socialpolitiska reformernas väg, utan att man i minsta mån riskerade att pålägga näringslivet tyngande bördor eller dess naturliga utveckling hindrande bindslen.

Att riksdagen kommer att fatta beslut i denna riktning, torde man väl nu hava anledning hoppas, då andra lagutskottet i allt väsentligt tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition. Då jag tackar utskottet för den välvilliga behandling, som kommit propositionen till del, vill jag samtidigt meddela, att

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

regeringen torde kunna för sin del godtaga flertalet av de mindre ändringar utskottet förordnat. På vissa punkter kan jag icke underlåta att göra erinringar mot utskottets förslag, och på en mera betydelsefull punkt vill jag redan nu omnämna, att jag omöjligen kan följa utskottet. Detta gäller §§ 9—12 om minderårigas användande i industriellt arbete och därvid stadgad minimi-ålder. På skäl, som jag senare torde få något närmare angiva, anser jag Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende så väl grundat, att jag redan nu vill vädja till kammaren att på denna punkt följa propositionens linjer.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Det föreliggande ärendet är utan tvivel ett av de allra viktigaste, som på sociallagstiftningens område förelagts denna riksdag. Jag måste därför beklaga, att intresset för detsamma tagit sig ett sådant uttryck här i kammaren, att större delen av ledamöterna är borta när vi nu skola behandla det.

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet har redan angivit huvudskälen för den revision av arbetarlagstiftningen, som förestår, och jag vill för min del endast tillägga, att om behovet av en ingående revision, ja till och med av en mera ingående revision, av denna lagstiftning borde det egentligen icke finnas några meningsskiljaktigheter.

Det har med fog gjorts gällande, att detta behov blivit allt mer trängande, i samma mån som intensifieringen av arbetsprocessen ökats till följd av rationaliseringssträvandena. Med denna intensifiering synes nämligen risken såväl ur hälsosynpunkt som beträffande olycksfall i arbetet ha tilltagit på ett mycket oroväckande sätt. Den kungl. propositionen lämnar rent av skrämmande uppgifter om olycksfallsfrekvensen. Herr statsrådet har redan erinrat om denna, men jag ber likväl att få anföra ett par siffror.

Redan under de tio första månaderna av år 1929 anmälades från arbetsgivare till riks-försäkringsanstalten omkring 90,000 olycksfall, och under samma tid år 1930 utgjorde motsvarande antal olycksfall något över 105,000, således en ökning med mer än 15,000. Under år 1927 uppgingo de ersättningar, som utgivits eller bestämts av försäkringsinrättningarna på grund av olycksfall, till icke mindre än 19,410,200 kronor.

Dessa siffror torde övertyga en var om, att vi här ha att göra med förhållanden, som påkalla vår uppmärksamhet både med hänsyn till rent humanitära krav och betydande ekonomiska intressen.

Det är naturligtvis icke möjligt att med en aldrig så god arbetarskyddslag förebygga alla olycksfall och all ohälsa i arbetet, men det torde låta sig göra att avsevärt minska riskerna. Syftet med den av regeringen föreslagna och av andra lagutskottet i allt väsentligt tillstyrkta lagrevisionen är ju också att åstadkomma en sådan effekt.

Ingen torde vilja bestrida värdet av de reformer, som regeringen och utskottet föreslå, men det finnes anledning betvivla, att de äro tillräckliga. Enligt min mening finnes det åtskilligt övrigt att önska för dem, som anse, att ingenting bör underlåtas, som kan vara ägnat att skapa det bästa möjliga skydd mot de med arbetet förenade risker till liv och hälsa.

Den förbättring av arbetarskyddet, som föreslagits i socialstyrelsens för fem år sedan avgivna betänkande, kan betraktas som *ett minimum*. Socialstyrelsen har utan tvivel tagit all den hänsyn till företagarnas och näringslivets ekonomiska intressen, som rimligtvis kan begäras och som låter förena sig med de humanitära och sociala synpunkter, som ofrånkomligt böra läggas på en lagstiftning av ifrågavarande slag.

Tyvärr har regeringen, såsom det vill synas, av rent politiskt-parlamentariska skäl offrat allt för mycket av socialstyrelsens om stor moderation vittnande förslag.

Andra lagutskottet har i enlighet med de socialdemokratiska motionerna korrigerat regeringens förslag i vissa avseenden, men i ett annat, nämligen i fråga om bestämmelserna om minderårigas användande i arbete, har utskottet tyvärr icke velat gå ens så långt som Kungl. Maj:t föreslagit.

I den reservation, som jag och mina partikamrater avgivit, ha en del av socialstyrelsens, av regeringen och utskottet icke beaktade förslag upptagits, och jag torde under överläggningen få tillfälle att närmare redogöra för dem. Jag ber nu först att få yttra några ord om 1 § med den ordalydelse, som denna erhållit i den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Denna paragraf gäller, som bekant, lagens tillämplighetsområde. I de socialdemokratiska motionerna har hemställts, att riksdagen måtte vidtaga den ändring i regeringens förslag, att arbetarskyddslagen skall gälla för jordbruket även i det fall, att jordbruket icke använder maskinella redskap. Det förhåller sig så, herr talman, att lagen för närvarande är gällande för jordbruket endast i de fall, då mekaniska redskap och ångpannor, vilka genom explosion kunna förorsaka olycksfall, användas.

Vi reser vanter anse, att, då man nu kommit så långt, att en länge efterlängad och av förhållandenas makt motiverad revision av arbetarskyddslagen skall ske, tiden är inne att taga steget fullt ut i den riktning, att man gör lagen tillämplig på hela den svenska arbetsmarknaden. Några starkare sakskaäl för, att man icke skulle vilja vara med om en sådan anordning, kunna icke gärna förebringas, och i yttrandena över socialstyrelsens betänkande medges det också, att en dylik utsträckning av lagens tillämpningsområde har sakligt fog för sig. Till och med lantbruksstyrelsen konstaterar ju, att olycksfallsfrekvensen inom jordbruket kan uppskattas till 2.5 å 3.5 olycksfall per 100 årsarbetare och att olycksfallsrisken där är större än inom vissa industriella och andra verksamhetsgrenar, som falla under arbetarskyddslagen, exempelvis textil- och beklädnadsindustrien samt läder- och gummiindustrierna. Riksförsäkringsanstalten har också tillstyrkt en sådan utvidgning av tillämpningsområdet, som vi reser vanter nu föreslå.

I reservationen framhålls med full rätt, att någon rimlig anledning att inte låta arbetarskyddslagens föreskrifter i tillämpliga delar gälla för hela arbetsmarknaden, inte finnes. Det framhålls vidare, att inom jordbruket och dess binäringar sysselsatta löntagare böra ha samma rätt till skydd mot olycksfall och ohälsa i arbetet som andra arbetare och anställda. Det bör också erinras därom, att lagen om försäkring mot olycksfall i arbete redan äger tillämpning även inom jordbruket och dess binäringar, och enbart den omständigheten borde bjuda, att den lagstiftning, som avser att *förebygga* olycksfall, gives samma tillämpningsområde.

De i propositionen och utskottets utlåtande anförda skälen mot en sådan utvidgning väga icke tungt, och motionärerna ha säkert tolkat departementschefens betänkligheter riktigt, då de göra gällande, att dessa »torde härleda sig mera ur en i och för sig förklarlig ängslan att under nu rådande för jordbrukets ekonomi bekymmersamma förhållanden irritera jordbrukets arbetsgivare än ur en på fakta grundad övertygelse, att lagen skulle komma att vålla jordbruket några svårigheter av ekonomisk art».

Socialstyrelsen har i sitt betänkande mycket starkt understrukit, att en sådan utvidgning inte gärna kan komma att få några allvarigare ekonomiska konsekvenser. Emot de psykologiskt-politiska skäl, som regeringen gjort sig till tolk för, kunna naturligtvis ställas minst lika starka humanitära och människoekonomiska, och detta talar enligt min mening för ett bifall till det i reservationen framförda yrkandet om utsträckning av lagens tillämpningsområde till att gälla jordbruket och dess binäringar.

Jag vill erinra om, att det förslag, som vi nu reservationsvis framföra, över-

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

ensstämmer med socialstyrelsens förslag utom beträffande den detalj, som gäller semestern, och att de i förslaget inrymda bestämmelserna angående raster, nattvila, veckovila samt minderårigas och kvinnors användande till arbete icke skulle äga tillämpning inom jordbruket eller till detsamma hörande binäringar. Jag ber att få särskilt understryka, att vi reservanter i likhet med socialstyrelsen tagit all möjlig hänsyn till jordbrukets speciella intressen, för att en arbetarskyddslag inte skall bli onödigt betungande för detsamma.

Herr talman! Med det anförda ber jag att beträffande första paragrafen få hemställa om bifall till den av mig med flera avgivna reservationen.

Häri instämde herr *Hagman* och herr *Carlsson, Olof*.

Herr *Westman*: Herr talman! Av de anföranden, som inlett denna debatt och hållits av herr statsrådet och den ärade ledamot av andra lagutskottet, som sist hade ordet, har framgått, att meningsbrytningarna inom utskottet vid behandlingen av detta ärende varit inskränkta till jämförelsevis få och inte alltför betydande punkter.

Det torde inte kunna bestridas, att utskottet försökt handlägga detta ärende under beaktande av önskvärdheten att bereda våra arbetare allt det skydd, som förhållandena tillåta oss att skänka dem. När utskottet intagit den ståndpunkten, har utskottet på intet vis låtit uteslutande beveka sig av de siffror, som den föregående ärade talaren anförde, och som visa, att olycksfallens antal varit i stegring under de senaste åren. När det gäller att bedöma dessa siffror, vill jag i förbigående erinra om, att stegringen beror till en del på det förhållandet att till följd av ändringar i olycksfallsförsäkringslagen allt flera olycksfall, vilka förut inte kommo under beaktande och inte kommo i åtnjutande av ersättning, numera få sådan ersättning. Siffrorna visa således bland annat det glädjande förhållandet, att det svenska samhället nu anser sig ha råd att betala ut ersättningar till olycksfall i större omfattning än tidigare ägt rum. Emellertid vill jag inte bestrida, att rationaliseringen också till en del kan ha medfört en ökning av olycksfallens antal, sådant detta framgår enligt den statistik, som den föregående talaren återopade. Det är ju klart, att dessa olycksfall utgöra ett starkt talande skäl för att taga i övervägande, huruvida man inte genom lagstiftningsåtgärder skall kunna ytterligare göra något för att skydda arbetarna. Men den synpunkten har på intet vis varit den enda bestämmande för utskottet, utan som man finner av dess utlåtande, har utskottet också ur andra synpunkter velat vara med om att införa en för våra arbetare gynnsammare skyddslagstiftning. Att utskottets majoritet inte kunnat gå så långt, som herr statsrådet på en punkt och den föregående ärade talaren på flera punkter skulle ha önskat, kan ju vara beklagligt, men detta beror till stor del på att utskottet kommit till ett annat omdöme än dessa herrar om vad som för närvarande är ekonomiskt möjligt att genomföra i vårt land, och utskottet har på intet vis velat säga, att utskottet under andra ekonomiska förhållanden skulle vilja vidhålla den försiktiga hållning, som utskottet i ett par fall ansett sig skyldigt att hävda gentemot de båda talare, som jag så ofta nämnt.

Till kammarens avgörande föreligger nu 1 § i lagen. Rörande denna 1 § har Kungl. Maj:t i sin proposition inte föreslagit någon ändring, och utskottet har därvidlag ställt sig på samma ståndpunkt som Kungl. Maj:t. Inte heller utskottet har hemställt om någon ändring i gällande bestämmelser om lagens tillämpningsområde. I de socialdemokratiska motionerna har däremot föreslagits den ändring, att lagen skulle göras tillämplig på jordbruket i större omfattning än vad för närvarande är fallet. För närvarande gäller ju arbetarskyddslagen med avseende på jordbruket endast i fråga om de maskinella anordnin-

garna, men inte i övrigt. Nu ha reservanterna föreslagit, att man skulle utsträcka lagen även till annat arbete inom jordbruket, men de ärade reservanterna ha själva inte kunnat undgå att finna, att förhållandena inom jordbruket äro så väsentligt olika mot dem, som råda inom industrien, att det varit alldeles omöjligt att utan vidare göra arbetarskyddslagen tillämplig på jordbruket i samma omfattning som i fråga om industrien. Reservanterna ha sålunda undantagit från att tillämpas på jordbruket arbetarskyddslagens bestämmelser rörande kvinnors och minderårigas arbete. De ha också undantagit från sådan tillämpning bestämmelserna rörande veckovila och söndagsvila och föreskriften att arbetet skall avbrytas genom raster. Redan i denna inskränkning, som reservanterna gjort, ser man en tydlig fingervisning om att denna lag inte är avsedd för jordbruket och inte utan vidare kan tillämpas på jordbruket. Låt oss bara tänka på ett sådant förhållande som det att, såsom vi alla veta, arbetet inom jordbruket är i hög grad växlande i förhållande till de olika årstiderna i motsats mot vad som i allmänhet gäller om industrien. Vi behöva bara tänka på, vad detta betyder i avseende på inspektionen. Här duger det naturligtvis inte för en inspektör att komma en gång om året och inspektera arbetsförhållandena på platsen. Han måste, om inspektionen skall få någon nytta, inspektera alla de olika former av arbete, som förekomma inom jordbruket. Redan härigenom ställas ofantligt mycket större krav på effektiv inspektion vid jordbruket än vid industrien. Därtill möta, som man förstår, de svårigheterna, att vid jordbruket skulle det gälla att inspektera arbetsförhållandena på alla olika gårdar, som ligga spridda över hela landet, medan inspektionen inom industrien har det ofantligt mycket lättare, då det för den gäller att kontrollera ett färre antal företag, som dessutom äro mycket mera lätt tillgängliga.

Jag ber vidare att få fästa uppmärksamheten vid ännu en synpunkt. Det är visserligen sant, som den föregående ärade talaren yttrade, att olycksfallsrisken inom jordbruket är ganska betydande, men vad det nu här gäller att avgöra är ju, huruvida det skulle kunna finnas någon utsikt till att väsentligen bringa ned denna olycksfallsrisk genom att utsträcka inspektionen till att avse inte blott de maskinella anordningarna vid jordbruket, utan även jordbrukets arbetsförhållanden överhuvud taget. Den saken kan man naturligtvis bedöma först därest man går igenom på ett konkret sätt alla de olika orsaker, som framkalla olycksfallsriskerna inom jordbruksarbetet. Så har också skett i departementet. Vederbörande ha därvid kommit till den uppfattningen, att olycksfallsrisken inom jordbruket uppstår på grund av förhållanden, som det i mycket ringa utsträckning skulle gå att undanröja genom en inspektion.

Det är, herr talman, med hänsyn till dessa omständigheter, som jag tillåter mig att yrka avslag på den nu föredragna punkten av reservationen och bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr von Sydow: Herr talman! Då jag i egenskap av socialfullmäktig inom socialstyrelsen deltagit i den föregående behandlingen av detta ärende och jämväl deltagit i utarbetandet av socialstyrelsens förslag, som ligger till grund för den kungl. propositionen, tillåter jag mig att säga några ord, närmast angående frågan om lagens omfattning, dess ifrågasatta tillämplighet för jordbruket. Det var denna fråga, som inom socialstyrelsen väckte största meningsskiljaktighet och gav anledning till det mesta arbetet. Från majoritetens sida inom styrelsen var man bestämt för en sådan utsträckning, att lagen skulle omfatta jordbruket i dess helhet. Det var så, att innan vi fått 1916 års olycksfallslag, det var en ganska allmän uppfattning, att olycksfallen voro sällsynta inom jordbruket, det fanns ingen statistik om dem. Men sedan lagen kommit till och den tillämpats några år, fann man, att den uppfattningen var ett misstag, och att det förekom inte så få olycksfall inom

*Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)*

*Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)*

jordbruket. Man uppskattade olycksfallen till, låt mig säga, fyra per år på hundra arbetare, det kallas fyra procent enligt den vanliga beräkningsnormen. Detta är vida mindre än inom de flesta industrigrenar, men som den förste ärade talaren sade är det mera än i några särskilt ofarliga industrigrenar. I varje fall är talet inte betydelselöst. Men när man så vill minska detta antal olycksfall — det är naturligtvis det man önskar — uppstår frågan: Kommer man dit genom att utsträcka yrkesinspektionen? Den frågan har utskottets ärade ordförande redan berört; jag måste nämna, att det efter den första undersökningen av de inkomna anmälningarna om olycksfall i jordbruket, som gjordes av den numera avlidne, om yrkesinspektionen mycket förtjänade byråchefen Fürst, tycktes framgå, att man borde komma rätt långt genom att utsträcka inspektionen. Men sedermera skedde förnyad undersökning av rapporterna inom socialdepartementet, och denna undersökning gav ett annat utslag. Det utslaget gav vid handen, att endast i ringa grad ett undvikande av olycksfall och en minskning av olycksfallsfrekvensen skulle ske genom en utsträckning av inspektionen. Detta beror, se herrarna, därpå, att i en fabrik står en arbetare vid en maskin, och blir det någon felaktighet på maskinen, kan han därigenom bli skadad, men man kan genom att hålla noggrann tillsyn över de maskinella anordningarna hålla nere olycksfallsfrekvensen. Men i lantbruket sker en mängd olycksfall under andra förhållanden t. ex. genom att någon ramlar ned från en vagn, någon går på en slipprig väg och ramlar omkull, någon blir skadad genom kreaturen etc., och sådant kan aldrig undvikas genom inspektion och sådana olycksfall kunna alltså inte förekommas genom socialstyrelsens åtgärder. Emellertid kan det inte förnekas, att sådana olycksfall också ske inom jordbruket, i fråga om vilka yrkesinspektion kan vara av gagn; det anfördes inom socialstyrelsen, att inom jordbruket användas vissa redskap, som äro farliga, och som inte borde få användas. Nu har Kungl. Maj:t rätt att förbjuda användande av sådana redskap. Detta är tillåtet i nu gällande lag, men den invändningen framfördes, att enbart förbud mot användningen inte är tillräckligt, ty man har svårt att kräva att en bonde skall ha reda på sådana påbud, och därför bör kontrollen i sådant avseende icke läggas å köparna, utan å säljarna, å köpmännen, man bör förbjuda köpmännen att sälja sådana redskap. Därigenom kommer man att minska frekvensen. Just därför intog man i 7 § ett sådant förbud. Därigenom trodde man, att man skulle så gott som förekomma användandet av dessa otjänliga redskap och i så hög grad som det var möjligt minska frekvensen av olycksfall. Ytterligare har man fått in bestämmelsen, att Kungl. Maj:t i särskilda fall och för särskilda arbetsplatser, som stå utanför yrkesinspektionen, äger påbjuda lagens tillämpning. Detta kan ha stor betydelse för jordbruket. Om jordbruket här i landet blir mera industrialiserat, som det redan är i vissa andra länder, är det fullkomligt riktigt, att Kungl. Maj:t påbjuder, att då skall på sådana arbetsplatser lagen i dess helhet komma i tillämpning. Jag tror för min del, att man med nu nämnda bestämmelser kommit så långt som man kan komma i fråga om möjligheten att undvika olycksfall i jordbruket, och att det inte finns något trängande behov att gå längre. Funnes det ett absolut trängande behov, då får jag säga, att då måste man göra det, ty det är klart, att hänsyn till människors liv och lem bör skattas högre än ekonomiska intressen. Men jag vill också säga, att ett genomförande av lagens tillämpning överhuvud taget på jordbruket ovillkorligen skulle medföra en högst väsentlig utökning av inspektionspersonalen. Det skulle nödvändiggöra tillsättande av avsevärt flera yrkesinspektörer och underordnade tjänstemän, och detta vilja vi ju ogärna i dessa tider. Det är sant, att det sades från början, att en sådan utökning icke skulle bli behövlig; denna inspektion kan, menade man, utövas av de

nuvarande yrkesinspektörerna och underinspektörerna. Men, mina herrar, de nuvarande yrkesinspektörerna äro för få för att fullgöra redan det, som åligger dem enligt nuvarande lag, och det finns inte det ringaste tvivel om, att ifall man ålägger dem ytterligare skyldighet att inspektera varje större eller medelstor lantgård i Sverige, vi måste i mycket stor utsträckning öka personalen, om den skall kunna fullgöra sina skyldigheter enligt lagen.

*Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)*

Utskottets ärade ordförande påpekade, att reservanterna själva måste medge, att om deras förslag om lagens utsträckning över jordbruket i dess helhet genomföres, man måste taga bort en hel del bestämmelser i det nuvarande lagförslaget. Reservanterna själva ha föreslagit ett sådant borttagande, men det finns en bestämmelse, som de vilja ha kvar, och som enligt min tanke svårligen kan tillämpas på jordbruket, och det är bestämmelsen om semester. Nu vill jag säga er, mina herrar, att införande av semester i jordbruket är en fråga av så stor ekonomisk betydelse och räckvidd, att jag tror, att den inte går att i en handvändning genomföra utan undersökning vart det skulle leda, utan undersökning, om man överhuvud kan göra det samt utredning huruvida bestämmelserna komma att efterföljas eller inte. I fråga om industrien har det varit sådan utredning. Den utfördes av den kommitté, som föreslog åttatimmarslagen, men beträffande jordbruket har icke förekommit någon sådan undersökning. Att man nu skulle genomföra detta i en handvändning utan vidare utredning, anser jag vara i hög grad lattsinnigt.

Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! Jag tillåter mig att göra ett par erinringar med anledning av vad utskottets ärade ordförande och vice ordförande yttrat. Särskilt vill jag taga upp till bemötande det som sagts om svårigheten att utöva inspektion över jordbruket.

Utskottets ordförande framhöll, att det hjälper föga med en inspektion, som kanske kan verkställas endast en gång om året, och herr von Sydow underströk ytterligare, att ett förebyggande av de olycksfall, som det närmast är fråga om, skulle inte kunna ske, även om man skulle kunna verkställa en fullt effektiv inspektion. Jag vill mot detta invända, att även om inspektionen spelar en mycket stor roll, då det gäller arbetarskyddet, så måste själva lagstiftningens förefintlighet måhända likväl tillskrivas ett större värde. Jag vågar hålla före, att vi nu ha kommit så långt i förståelse för syftet med arbetarskyddet, att lagens föreskrifter i allmänhet verka kraftigare än inspektionen. För övrigt förhåller det sig på det sättet, att tyvärr inte ens alla dessa företag, som redan omfattats av arbetarskyddslagen — det gäller inte bara industriella företag utan även många andra — nu kunna bli föremål för inspektion. Jag kan inte neka mig nöjet att citera ett brev, som jag fått mottaga från en arbetare. Han skriver: »Kungen har jag sett några gånger, men en yrkesinspektör har jag aldrig sett, och får troligen aldrig se trots mina 50 år.» Det är ett ganska bedröfligt förhållande som här påtalats. Men yrkesinspektionens arbetskrafter äro så fåtaliga, att de måhända inte kunna medge en mera omfattande inspektion. Huvudsaken är emellertid att de finnas till hands, då deras ingripande påkallas, och jag håller före, att härvidlag böra arbetarna ha mycket stort intresse att underlätta inspektionens verkställande genom att stå i förbindelse med inspektionsmyndigheten inte blott vid inspektionstillfällena utan även då inspektion inte direkt utövas.

Om således lagen gives ett vidsträcktare tillämpningsområde, kan jag inte tänka mig, att någon skulle begära, att alla större eller mindre jordbruksföretag ovillkorligen skulle besökas varje år av en inspektör. Varför skulle man ställa större krav i det hänseendet än beträffande industrien och andra verksamhetsgrenar, som redan äro underkastade denna lag? Det vore helt visst att driva anspråken för långt.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Herr von Sydow framhöll att ett bifall till reservationen skulle få till följd, att antalet tjänstemän hos inspektionsmyndigheten skulle behöva ökas, och det vore särskilt betänkligt i dessa tider. Jag är nu inte alls övertygad om att det skulle behövas någon större ökning av antalet tjänstemän, men jag måste å andra sidan säga, att *om* detta skulle visa sig nödvändigt och önskvärt med hänsyn till beredande av skydd åt arbetare och andra löntagare för de risker, de löpa i sitt arbete, *om* alltså sådant behov föreligger, då bör man också bringa de ekonomiska offer från statens sida, som kunna vara erforderliga. I längden skall det naturligtvis bli en mycket god affär, ty olycksfallen äro, som jag redan påvisat, så talrika, att de draga oerhörda kostnader. Om inte direkt statsverket betalar dessa kostnader, få ju näringslivet och medborgarna i övrigt betala dem, och då är det väl lämpligt, att man tager i övervägande, om man nu inte med hänsyn till rent ekonomiska intressen borde effektivisera inspektionen, även om detta kommer att medföra ökade kostnader för staten.

Ja, herr talman, jag skall nöja mig med detta som en replik. Jag ber emellertid slutligen att få till herr von Sydow rikta ett par ord i semesterfrågan. Det är alldeles riktigt, att vi i vår reservation gå ut ifrån, att semesterförmån även skall tillkomma jordbruksarbetare. När herr von Sydow säger, att man inte utan vidare kan genomföra en sådan reform på jordbruksområdet, så vill jag erinra därom, att jordbruksarbetarna egentligen varit de i vårt land, som först haft lagstadgad semester. Denna lagstadgade semester förekom ju i tjänstehjonsstadgan, och jag tror inte det skulle vara alldeles omöjligt att genomföra semester i samband med arbetarskyddslagens utvidgning till jordbruket.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av det nu förevarande förslaget till ändrad lydelse av 1 § lagen om arbetarskydd samt vidare därpå att nämnda förslag skulle avslås; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hansson, Sigfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som avslår det förslag till ändrad lydelse av 1 § lagen om arbetarskydd, som framställts i herr Sigfrid Hanssons m. fl. vid andra lagutskottets utlåtande nr 24 fogade reservation, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes nämnda förslag.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Det förslag till ändrad lydelse av 3 § lagen om arbetarskydd, som framställts i herr Sigfrid Hanssons m. fl. vid utlåtandet fogade reservation.

Detta förslag hade följande avfattning:

Arbetsgivare är pliktig iakttaga allt, som med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden, varunder detsamma bedrives, skäligen kan anses av nöden

för att skydda hos honom sysselsatta arbetare mot olycksfall och ohälsa i arbetet.

Arbetarna äro pliktiga iakttaga tillbörlig försiktighet och jämväl i övrigt låta sig angeläget vara att, i vad på dem ankommer, medverka till förekommande av olycksfall och ohälsa i arbetet.

Enligt en vid utlåtandet fogad reservation hade fröken *Hesselgren* beträffande förevarande paragraf anslutit sig till den av herr Sigfrid Hansson m. fl. avgivna reservationen.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Herr Hansson, Sigfrid: Beträffande 3 § ha vi reservanter föreslagit en lydelse, som överensstämmer med den socialstyrelsen upptagit i sitt betänkande. Den innebär, att arbetsgivare skall vara pliktig iakttaga allt, som med hänsyn till arbetets natur och de förhållanden, varunder detsamma bedrives, skäligen kan anses av nöden för att skydda hos honom sysselsatta arbetare mot olycksfall och ohälsa i arbetet. Av nu gällande stadgande, som enligt Kungl. Maj:ts och utskottets förslag skulle förnyas, ser det ut, som om enbart hänsynen till arbetets natur bör vara avgörande för vad som skäligen kan anses vara av nöden i skyddshänseende och sålunda böra iakttagas med avseende å lokaler, redskap och tekniska hjälpmedel. Uppenbart torde emellertid vara, som socialstyrelsen framhåller, att man vid förverkligandet av arbetarskyddets idé såväl har att beakta arbetets natur som de förhållanden, under vilka arbetet bedrives. Bristen på en uttrycklig bestämmelse i nu berörda hänseende har i vissa fall medfört svårigheter vid lagens tillämpning, och det är därför som socialstyrelsen föreslagit den ändrade lydelse av 3 §, som vi i vår reservation upptagit.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att vårt förslag går ut på, att man skulle skärpa förpliktelsen för arbetarna att iakttaga lagens föreskrifter. Vi föreslå nämligen, att arbetarna skulle vara *pliktiga* att iakttaga nödig försiktighet och jämväl i övrigt låta sig angeläget vara att, i vad på dem ankommer, medverka till förekommande av olycksfall och ohälsa i arbetet. Denna skärpning av arbetarnas skyldighet är minst lika viktig som föreskriften, att arbetsgivarna skulle ha skyldighet att ta hänsyn icke blott till arbetets natur utan även till de förhållanden, varunder det bedrives.

Jag tillåter mig, herr talman, att yrka bifall till reservationen beträffande 3 §.

Herr Westman: Herr talman! Den ärade talaren yrkade bifall till reservationen, vari föreslås en ändring i formuleringen av 3 § i nu gällande lag. Denna ändring har inte upptagits i Kungl. Maj:ts proposition. För min del har jag inte biträtt reservationen av det enkla skälet, att jag inte kan finna, att ändringen har någon som helst saklig innebörd. Paragrafen handlar om arbetarnas och arbetsgivarnas skyldighet att försöka undanröja möjligheterna till olycksfall. Vad arbetarna beträffar står det i den nu gällande lagen, att »det åligger arbetarna att iakttaga försiktighet», och det vill herr Sigfrid Hansson ha ändrat till, att »arbetarna äro pliktiga att iakttaga försiktighet». Det är ju en fullkomligt betydelselös ändring. Jag har också jämfört den nu gällande lagens formulering med avseende på arbetsgivarna med herr Sigfrid Hanssons ändringsförslag, som återfinnes i hans reservation. Det står i den nu gällande lagen, att »arbetsgivare är pliktig att iakttaga allt, som i avseende å arbetslokaler, maskiner och redskap eller eljest med hänsyn till arbetets natur skäligen kan anses av nöden för att skydda hos honom sysselsatta arbetare mot olycksfall och ohälsa i arbetet». Jag kan inte med bästa vilja i världen se, att herr Sigfrid Hanssons förslag medför någon som helst rätts-

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

lig skillnad, vare sig i arbetarnas eller arbetsgivarnas ställning. Hade det varit fråga om en revision av lagen i dess helhet, kunde man ju petat på paragrafen, men då vi gått in för att endast vidtaga partiella förändringar i lagen, där det är behövt, så förefaller det mig inte finnas någon som helst saklig anledning att röra vid denna 3 §.

Jag ber att få yrka avslag på reservanternas förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å det nu föredragna förslaget till ändrad lydelse av 3 § lagen om arbetarskydd; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Nu föredrogs

4 § i utskottets lagförslag.

Godkändes.

5 §.

Punkterna a)—k).

Godkändes.

Punkten l).

Denna punkt var så lydande:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

För varje period av sju dagar skola arbetarna i regel åtnjuta sammanhängande ledighet av minst tjugufyra timmars varaktighet. Sådan veckovila bör såvitt möjligt förläggas till söndag och till samma tider för alla vid ett arbetsställe anställda.

För varje period av sju dagar skola arbetarna åtnjuta sammanhängande ledighet av minst tjugufyra timmars varaktighet. Sådan veckovila bör såvitt möjligt förläggas till söndag och till samma tider för alla vid ett arbetsställe anställda.

Från vad sålunda stadgats må yrkesinspektionens chefsmyndighet, efter hörande av vederbörande organisationer av arbetsgivare och arbetare, medgiva undantag för visst slag av sysselsättning eller visst arbetsställe.

Därest inskränkning göres i den i första stycket avsedda veckovilan, bör motsvarande frihet från arbete såvitt möjligt beredas.

Herrar *Westman, von Sydow, von Geijer, Johanson* i Hallagården och *Sandström* i Nyland hade enligt avgiven reservation ansett, att utskottet be-
träffande § 5 punkt l) bort förorda Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Westman**: Herr talman! I denna 5 §, moment l) behandlas, som kam-
marens ledamöter se, frågan om veckovila. Det är av Kungl. Maj:t föreslaget, att för varje period av sju dagar skola arbetarna i regel åtnjuta sammanhängande ledighet av minst 24 timmars varaktighet. Sådan veckovila bör så vitt möjligt förläggas till söndag och på samma tid för alla vid ett arbetsställe anställda. Jag understryker, att det uttalande som göres i propositionen om att söndagsvila eller veckovila skall beredas arbetarna innebär, att så skall ske i regel. Emellertid har utskottet skärpt detta lagställe genom att i sitt förslag stryka orden i regel. Det innebär alltså, att man här skall ställa sig på en så sträng ståndpunkt, att inte ens i undantagsfall ett hjälparbete skall kunna få äga rum utan att man bryter lagen. Låt oss till exempel ta ett sådant

fall som att en innehavarinna av en liten butik en söndag mellan gudstjänsterna får ett anbud från ett biträde, som säger: »Jag är ledig, men det regnar ju, och jag kan lika gärna gå upp i butiken och hjälpa till med skyltningen en stund som att jag sitter hemma.» Om butiks innehavarinna antar detta anbud, sker det i strid med lagens principer. Det är ju oerhört hårt.

Nu kan man visserligen peka på, att det finns övergångsbestämmelser. Det är det underbara med denna lag, att övergångsbestämmelserna enligt propositionen ha en innebörd och en betydelse, som i regel inte böra tillkomma övergångsbestämmelser. Jag skall inte närmare inlåta mig på den sidan av saken. Det är en utväg, som Kungl. Maj:t tillgripit för att å ena sidan kunna visa ett leende ansikte mot den internationella arbetsorganisationens konferenser och å andra sidan inte gå alltför mycket emot de praktiska hänsyn, som man måste iakttaga med tanke på vårt näringslivs ställning. Om man ser på dessa övergångsbestämmelser, så finner man, att det finns vissa möjligheter för en arbetsgivare att komma ifrån det stadgande, varom vi nu tala. Jag skall inte ingå på det rent tekniskt-juridiska i denna sak, det skulle föra alltför långt och är kanske inte nödvändigt. Jag vill bara säga, att dessa möjligheter äro så pass invecklade och svåra att komma i åtnjutande av, att man inte kan tänka sig, att den lilla arbetsgivaren skall komma att begagna sig av dem. Och om den lilla arbetsgivaren icke begagnar sig av de ceremonier, som äro angivna i övergångsbestämmelserna, så råkar han ut för 38 §, 2 mom., det vill säga yrkesinspektören tar honom för huvudet. Man kan väl ändå ifrågasätta, om det inte är väl drakoniskt att som en regel utan undantag fastställa, att varje anställd ovillkorligen skall ha en hel dags ledighet var sjunde dag. Utskottets beslut bestämdes av ledamöter, som röstade för detsamma ur olika synpunkter. Dels var det sådana ledamöter av utskottet, som till alla delar och även i detta fall ville till det yttersta tillvarata de anställdas intressen ur, låt oss säga, sociala synpunkter, och dels var det sådana, som betraktade denna bestämmelse ur religiös synpunkt och som lade huvudvikten vid önskvärdheten av, att de anställda finge ledighet på söndag, så att de kunde bevista gudstjänsterna. Jag respekterar båda dessa synpunkter, men det förefaller mig, som om utskottet gått litet väl långt vid deras tillämpning. Jag gjorde under påsken en resa, som bland annat berörde norra Italien, och i detta varmt religiösa land såg jag, hurusom jordbruket bedrevs på långfredagen, man körde gödsel på Lombardiska slätten på själva långfredagen, och i de italienska städerna voro alla butiker öppna, så att man kunde göra sina inköp av både klädespersedlar och annat på själva långfredagen. Det betraktas inte i Italien som någon dödssynd, att sedan man väl varit i mässan och förrättat sin andakt ägna sig åt världsliga sysslor. Jag vill visst inte säga, att det vore önskvärt att i vårt land komma till den ståndpunkt i fråga om söndagsvila, som man har i Italien, men jag tillåter mig ändå ifrågasätta, om det verkligen kan anses vara sabbatsbrott, därest i undantagsfall en anställd uträttar något arbete på söndag. Om man bifaller Kungl. Maj:ts proposition, kommer detta visst inte att medföra, att söndagsarbete på något sätt sanktioneras som regel, utan det är tvärtom så, att söndagsarbete endast skall få förekomma i undantagsfall. Vi veta för övrigt, att även enligt bibeln var söndagsarbete i undantagsfall medgivet, jag behöver bara erinra om den bekanta berättelsen om åsnan, som ramlat ner i brunnen.

Jag vågar tro, herr talman, att man tillgodoser både de sociala och de religiösa synpunkterna, om man bifaller Kungl. Maj:ts förslag, och jag ber därför att i fråga om detta moment få yrka bifall till detsamma.

Herr Ekman: Herr talman! Man kan väl inte gärna likna arbetsgivarna vid åsnor, som fallit i brunnen och som det är så förfärligt angeläget att hjälpa.

*Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)*

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Det är ju en allmänt gällande princip och har alltid varit, att man inte skall tvinga folk att arbeta mer än sex dagar; den sjunde skola de vara lediga. Det är inte uteslutande ett religiöst intresse, utan det är ett allmäntmänskligt intresse. Människan står inte ut med ett ansträngande arbete utan att hon däremellan får en sammanhängande vila, och det är en sådan man nu vill bereda alla. Det är naturligtvis tillika för mig, särskilt ur religiös synpunkt, angeläget, att sabbatsvilan upprätthålles.

Nu föreslår Kungl. Maj:t, att för varje period av sju dagar skola arbetarna »i regel» åtnjuta sammanhängande ledighet av minst 24 timmars varaktighet. Det skall således bero på arbetsgivaren, om han anser det nödvändigt, att i vissa fall arbete förrättas även på vilodagen. I regel skall han inte anordna något arbete för de anställda, men om han har goda skäl för det, har han frihet att göra det. Jag tror det är ganska olämpligt att överlåta detta till arbetsgivarna.

Det är inte på det sättet, som den föregående ärade talaren ville göra gällande, att man inte skulle kunna få arbete utträttat, om det är nödvändigt, ty omedelbart efter denna bestämmelse innehåller samma paragraf: »Från vad sålunda stadgats må yrkesinspektionens chefsmyndighet, efter hörande av vederbörande organisationer av arbetsgivare och arbetare, medgiva undantag för visst slag av sysselsättning eller visst arbetsställe.» Om det sålunda är nödvändigt, att arbetarna sysselsättas någon tid på vilodagen, så har arbetsgivaren bara att gå in till yrkesinspektionens chefsmyndighet och anhålla om tillstånd att då få anordna arbete, och är det nödvändigt, så föreställer jag mig, att det inte kommer att vägras. Men att låta det bero på arbetsgivaren tror jag är mera riskabelt. Det är nog inte alltid så, att det här gäller något litet obetydligt undantag, utan särskilt vad angår affärsanställda och anställda i banker, anlitas dessa nog ganska mycket för arbete under vilodagar. Det är detta man vill göra slut på; vilodagens helgd måste upprätthållas, vare sig man ser det ur religiös eller allmäntmänsklig synpunkt.

Jag anhåller därför att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Sedan herr Ekman utvecklat de synpunkter, som jag tänkt anföra, kan jag fatta mig mycket kort. Jag vill för min del också yrka bifall till utskottets förslag.

Jag måste säga, att utskottets ärade ordförande målade en alltför idyllisk tavla som bakgrund till den bestämmelse, som han förordat. Det förhåller sig naturligtvis inte på det sättet, att det bara gäller innehavare av någon liten butik, som har ett biträde, som vill arbeta på söndagen därför att det regnar, utan det är i mycket stor utsträckning så, att det finns arbetsgivare, som sysselsätta många anställda och inte alls ta hänsyn till väderleken och om de anställda önska eller inte önska att få arbeta utan helt enkelt dekretera arbetsplikt under den dag i veckan, som är avsedd för vila. Jag tror, att man har större anledning att i detta sammanhang ta hänsyn till dem än till den lilla butiksfroken, som inte fick gå ut på söndagen därför att det regnade.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Sydow: Herr talman! Jag har en alldeles bestämd motvilja emot att gå med på lagbestämmelser, om vilka man vet, att de icke komma att tillämpas, och det finns väl ingen av herrarna i denna kammare, som inte är övertygad om, att denna bestämmelse, om den blir antagen, hör till dem, som icke komma att tillämpas. Det skulle ju innebära, att varje gång ett butiksbiträde, som herr Westman yttrade, går ner i butiken en söndag eller en ingenjör på en helgdag går ner i fabriken för att se till en maskin, så skulle en

olaglighet vara för handen. Det är ju klart, att man omöjligt kan tänka sig, att en sådan bestämmelse skulle tillämpas.

Herr Ekman säger, att man i dylika fall kan begära tillåtelse hos yrkesinspektionens chefsmyndighet, det vill säga hos socialstyrelsen. Tro herrarna att någon verkligen skulle gå till socialstyrelsen med begäran om rätt för en ingenjör att gå ner en söndag och se till något på en maskin? Men socialstyrelsen får inte svara på en sådan anhöllan utan att höra arbetsgivarnas och arbetarnas organisationer i frågan, först därefter kan den fatta beslut. Tycka herrarna verkligen, att detta är rimligt? Enligt min tanke kan det ibland vara svårt att hålla sig allvarsam, när man tänker på de konsekvenser, som en dylik bestämmelse kan leda till.

Herr Ekman säger vidare, att det finns banker, där man använder personalen om söndagarna och fordrar söndagsarbete som normal prestation. Det är möjligt, att sådant kan förekomma i banker med mycket liten personal, men detta faller ju under lagen: dylika banker använda *i regel* personal, då det skall vara söndagsvila.

Jag kan för min del inte se något skäl, varför herrarna inte skulle bifalla reservationen, som överensstämmer med Kungl. Maj:ts förslag, och som, efter vad jag vill meddela herrarna av andra kammaren, bifallits.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **Österström**: Herr talman! Jag skall nöja mig med att instämma i den siste talarrens anförande.

Herr **Lindhagen**: För mig är det omöjligt att med den arbetsordning, som här fastslagits, finna något utrymme, där jag med någon rim och reson kan föra in de olika yrkanden, som jag framställt i min motion. Här börjar man med att debattera reservanternas lagparagrafer med specialstycken om jordbruksarbetarna och andra detaljer, men min motion rör sig med allmänna synpunkter och dem underordnade specialsynpunkter. Annars börjar man ju generaldebatter med en paragraf, som sammanfaller med de allmänna synpunkterna på lagen. Här har jag i denna paragraf upptäckt en liten trasa av min byk insmugglad, men man kan ju inte peta sönder allt på detta sätt, för då blir det hela värdelöst — som det för övrigt blivit i alla fall, efter som motionen är avstyrt i det stora hela.

Vi tala nu om söndagsvilan, som man i industrialismens tecken nu kallar veckovilan. Det heter visserligen, att den skall vara på söndagarna, men veckovila är inte lika bra. Det skall vara söndagsvila för alla människor, för att de skola få gemenskap med samhället. Den får inte plottras bort så, att man inom vissa industrier får till vilodag en annan dag och inte en söndag som alla andra människor. Det är ej någon rationell lagstiftning.

Jag har särskilt väckt denna motion, därför att jag i gamla tider i riksdagen under en följd av år förde fram motioner, som slutligen ledde till, att riksdagen år 1910 avlät en skrivelse om söndagsvila och 1915 omsider också en skrivelse om människans nattvila. Dessa skrivelser och de motiv, som lågo till grund för dem, ha nu biträtts i någon liten mån på omvägar; man har smugglat in dem under kapitlet om ohälsa. Men inte röra dessa frågor ohälsa; de röra arbetstiden rätt och slätt och böra ha sitt särskilda kapitel.

Riksdagen i år står på en annan ståndpunkt och en mindre framskriden ståndpunkt, än den gjorde åren 1910 och 1915. Var jag skall få plats för ett yrkande, som föranledes av ett vidhållande av de gamla ståndpunkterna vet jag inte.

Men när vi komma in på frågan om kvinnorna, får jag väl utveckla hela ämnet bortom på talarstolen, och då vi komma till den punkten, som handlar

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

bara om avslag å motionen, som innehåller en mängd yrkanden, delvis redan avslagna, så kommer jag att yrka bifall till alltsammans på en gång, och sedan får herr talmannen reda ut det bäst han vill.

Herr Lindley: Herr talman! Herr von Sydow yttrade någonting, som jag ber att här få kommentera. Han sade nämligen, att om den av utskottet formulerade lagparagrafen skulle bli accepterad, så trodde han inte, att denna bestämmelse skulle vara möjlig att tillämpa, utan det skulle ändå komma att utföras ett sådant arbete, utan att veckovila bleve iakttagen. Men om detta är fallet, hur skola då inte förhållandena bli, om den andra formuleringen drives igenom, där man bara använder uttrycket »i regel»? Det kommer då givetvis att bli, såsom vi en gång i tiden hade det här i Stockholm t. ex. vid hamnarna, där arbetarna arbetade varenda söndag; de skaffade sig inte ens några söndagskläder, de hade inga sådana, och just därför gingo de och arbetade varenda söndag. De kunde inte uppträda såsom folk på söndagen, de blevo busar. Sådant var det system, som tillämpades vid den tiden.

Jag vill säga, att jag är mycket rädd för alla sådana där svävande bestämmelser, där det står »i regel». Nu är det ju två moment här. Först och främst står i Kungl. Maj:ts förslag uttrycket »i regel åtnjuta sammanhängande ledighet», och sedan står »sådan veckovila bör så vitt möjligt» — återigen det där obestämda! — »förläggas till söndag» eller eventuellt annan tid. Det är bara fråga om att arbetarna skola ha 24 timmars veckovila, det är i realiteten alltihop, och står det då endast, att detta skall gälla »i regel», så finns ingenting säkert att hålla sig till.

Jag för min enskilda del anser, att även om andra kammaren har accepterat reservationen, så kan väl första kammaren för en gångs skull hedra sig och acceptera utskottets förslag.

Herr von Sydow: Jag måste säga några ord i anledning av herr Lindleys yttrande.

Det är nog alldeles riktigt, att förr i världen hamnarbetarna här i Stockholm arbetade i regel varje söndag. Nu tror herr Lindley, att det skall bli på samma sätt, om man tar reservanternas förslag. Nej, det kommer inte att ske, det kommer att hindras — arbetarna komma att hindras därifrån av herr Lindley. Att en återgång till gamla tiders sed här skulle inrota sig, behöver herr Lindley inte ha den ringaste farhåga för. Men däremot är det nu så, att ibland, undantagsvis, herr Lindley ger hamnarbetarna tillåtelse att utföra litet arbete på övertid på en söndag — inte så ofta, men det händer någon gång. Då skulle herr Lindley göra en olaglighet, ifall vi få införd den bestämmelse, han påyrkar. Då skulle arbetarna inte lagligen få arbeta undantagsvis på en söndag, vilket nu förekommer.

Jag tror sålunda, att herr Lindley ur transportarbetareförbundets synpunkt mycket väl skulle kunna gå med på reservationen.

Herr Westman: Jag ber endast att få besvara den anmärkning, som herr Lindhagen riktade gentemot föredragningsordningen. Herr Lindhagens anmärkning måste ha berott på att herr Lindhagen icke observerat den föredragningsordning, som av mig föreslogs och som beslöts av kammaren. Där står nämligen, att vid den punkt av utlåtandet, varom först uppstår överläggning, får denna omfatta utlåtandet i dess helhet. Således har möjlighet varit beredd för en principdiskussion. Överläggning uppstod först vid föredragning av lagens första paragraf, vilken hade framförts för kammaren till övervägande i de socialdemokratiska utskottsmedlemmarnas reservation.

Herr **Lindhagen**: Herr talman! Jag hörde det där också, men under den stora principdiskussionen diskuterades ju mellan herrarna bara frågan huruvida jordbruksarbetarna skulle tagas med eller inte. Var det en principdiskussion? Inte alls! Jag kunde inte heller få rum för några principer i den diskussionen.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt de där- under förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av det under behandling varande förslaget till ändrad lydelse av 5 § punkten 1) lagen om arbetarskydd samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna motsvarande del av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets förslag till punktens lydelse, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herrar *Westman* och *von Sydow* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som godkänner det av andra lagutskottet i utlåtande nr 24 framställda förslaget till ändrad lydelse av 5 § punkt 1) lagen om arbetarskydd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande del av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkten m).

Denna punkt hade följande lydelse:

Åt arbetare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget någon längre tid, bör, i allmänhet under den varmare årstiden, beredas semesterledighet under minst fyra söckendagar, vilken ledighet i regel bör vara sammanhängande och förlagd i omedelbar anslutning till sön- eller helgdag.

I den av herr *Sigfrid Hansson* m. fl. avgivna reservationen hade för ifrågasvarande punkt föreslagits följande avfattning:

Åt arbetare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget någon längre tid, bör, i allmänhet under den varmare årstiden, beredas semesterledighet under minst en vecka.

Beträffande den nu föredragna punkten hade fröken *Hessलगren* enligt avgiven reservation anslutit sig till den av herr *Sigfrid Hansson* m. fl. anförda reservationen.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Beträffande detta moment ha vi reseranter föreslagit, att den i stadgandet inrymda rätten till semesterledighet skulle utsträckas till att omfatta minst en vecka, i stället för som utskottet föreslagit fyra

Första kammarens protokoll 1931. Nr 30.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

söckendagar. Utan att ge mig in på en närmare motivering till förmån för själva semesterkravet, ber jag att få med tillfredsställelse notera, att vi alltså nu i vårt land äntligen ha kommit så långt, att man ansett sig kunna i lagstiftningen fastslå själva *principen om semester*. Det är dock inte så synnerligen länge sedan man på arbetsgivarhåll rent principiellt motsatte sig semesterledighet åtminstone för kroppsarbetarna. Här är alltså en framgång att notera för oss, som ha strävat efter en reform på detta område. Emellertid måste jag ju å andra sidan säga, att det förefaller litet egendomligt, att i lagen skulle såsom lämplig semesterledighet angivas endast fyra söckendagar. Detta motiveras väl närmast därmed, att hittills har beträffande kroppsarbetarna i de fall, då semester har genomförts på avtalsmässig väg, denna begränsats på detta sätt. Mindre än en veckas semester borde emellertid, om det skall vara någon mening med en sådan ledighet, inte ifrågakomma, och därför ha vi som sagt föreslagit en sådan utökning. Jag önskar emellertid framhålla, att detta måste betraktas såsom *ett minimum*, och det är självklart, att för de arbetare och anställda, som inte åtnjuta semester längre än fyra dagar eller som kanske inte ha någon semester alls, bör det vara angeläget att sträva efter åtminstone en veckas semester, med rätt för dem att sedan i mån av möjlighet ytterligare utöka semesterledigheten.

Jag ber att såsom ett ytterligare stöd för vårt yrkande på längre semester-tids angivande i lagen erinra om att man i det medlingsförslag, varigenom den stora danska arbetskonflikten i dagarna avvecklats, hade ifrån medlingsinstitutionens sida föreslagit sex dagars semester. Kan man i Danmark gå så långt, tycker jag, att man också borde kunna göra det i Sverige.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Westman: Herr talman! Den föregående ärade talaren framhöll, att genom Kungl. Maj:ts förslag, som tillstyrkts av utskottet, har ett stort steg tagits i en riktning, som han länge önskat se förverkligad. Det är också utan tvivel riktigt, att arbetarklassen, därigenom att denna princip om semesterledighet införts i lagstiftningen, vunnit en stor framgång och fått ett stöd vid sina förhandlingar med arbetsgivarna om semester.

Kungl. Maj:t har föreslagit, att semesterledigheten för de arbetare, som ha varit anställda en längre tid hos samme arbetsgivare, skall omfatta minst fyra söckendagar, och att den i regel bör vara sammanhängande samt förlagd i omedelbar anslutning till sön- eller helgdag. Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att Kungl. Maj:t har framställt denna semesterledighet såsom ett minimum. Därigenom har ju ett stöd givits för framställning från arbetarsidan av önskemål, som gå längre, vid underhandlingar med arbetsgivarna. Men utskottet har icke ansett, att man i lagstiftningen nu borde höja denna minimi-bestämmelse. Så vitt man kan bedöma, betyder införandet av denna minimi-bestämmelse, som Kungl. Maj:t har föreslagit, icke, att vår industri belastas med någon alltför stor och tyngande börda. Skulle man däremot följa herr Sigfrid Hansson och hans medreservanter, skulle man göra lagbestämmelsen om semesterledighet till en bestämmelse av stor ekonomisk innebörd. Man skulle väcka en ekonomisk fråga, om vars storlek man inte har någon närmare kännedom, man kan endast säga, att det skulle vara en betydande ekonomisk fråga.

Under sådana omständigheter, herr talman, har utskottet ansett, att man för närvarande och då det nu gäller ett första steg i lagstiftningen på detta område, icke bör gå längre än vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med föreliggande yrkanden gjorde propositioner, först på godkännande av det

nu förevarande förslaget till ändrad lydelse av 5 § punkten m) lagen om arbetarskydd samt vidare på godkännande av motsvarande del av det av herr Sigfrid Hansson m. fl. reservationsvis framställda lagförslaget; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på godkännande av utskottets förslag till punktens lydelse, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

*Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)*

Herr *Hansson, Sigfrid*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som godkänner det av andra lagutskottet i utlåtande nr 24 framställda förslaget till ändrad lydelse av 5 § punkt m) lagen om arbetarskydd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes motsvarande del av det av herr Sigfrid Hansson m. fl. reservationsvis framställda lagförslaget.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

7 §.

Godkändes.

9 och 10 §§.

9 § i utskottets lagförslag lydde:

Minderårig må icke användas till arbete, förrän den minderårige fyllt tretton år och, där fråga ej är om arbete allenast under ferietid, inhämtat den för folkskolan bestämda lärokursen eller däremot svarande kunskaper och färdigheter eller ock erhållit behörigt tillstånd att lämna folkskolan.

Till bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- eller annat industriellt arbete eller byggnadsarbete, ändå att det ej är att hänföra till industriellt arbete, eller arbete med transport av personer eller gods må icke användas *kvinnor* under fjorton år. Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla distribution av varor eller uträttande av bud eller ärenden.

Andra stycket av nämnda paragraf motsvarade 10 § första stycket i Kungl. Maj:ts förslag, vilket stycke var så lydande:

Till bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- eller annat industriellt arbete eller byggnadsarbete, ändå att det ej är att hänföra till industriellt arbete, eller arbete med transport av personer eller gods må icke användas *minderårig* under fjorton år. Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla distribution av varor eller uträttande av bud eller ärenden.

I herr *Sigfrid Hanssons* m. fl. och fröken *Hesselgrens* reservationer hade för nu ifrågakarande paragrafer förordats den lydelse, Kungl. Maj:t föreslagit.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Herr Hansson, Sigfrid: De nu föredragna paragraferna gälla bestämmelser angående minderårigas användande till arbete. Såsom framgår av den reservation, som jag och mina partivänner ha fogat till utskottets utlåtande, hemställa vi beträffande dessa paragrafer, att riksdagen måtte godkänna dem i den lydelse, som Kungl. Maj:t har föreslagit beträffande nionde, tionde och elfte paragraferna. I den motion, som väcktes ifrån socialdemokratiskt håll, framställdes längre gående krav, än Kungl. Maj:t hade upptagit, närmast med tanke på önskvärdheten av att få till stånd en ratificering av den konvention angående minderårighetsgränsen, som antagits av den internationella arbetskonferensen. Då nu emellertid inte utskottet ansett sig kunna acceptera Kungl. Maj:ts förslag, som tyvärr icke möjliggör en sådan ratifikation, så ha vi socialdemokrater — då vi anse, att det är av mycket stort värde att åtminstone få principen om själva åldersgränsen fastslagen — ansett oss böra avstå från motionen och yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Som saken nu ligger till, kommer det enligt min mening mera an på regeringen än på mig att övertyga kammaren om att den bör antaga förslaget och jag skall för min personliga del inskränka mig till att yrka bifall till reservationen beträffande §§ 9 och 10.

Herr Westman: Herr talman! Vi ha nu kommit fram till frågan om lagstiftning rörande de minderårigas användning i arbete. Till följd av lagtekniska förhållanden har här skillnaden mellan utskottets förslag och Kungl. Maj:ts förslag blivit rätt svår att uppfatta, om man läser de mot varandra ställda spalterna i utskottets utlåtande. Men den egentliga skillnaden berör en fråga av ganska begränsad omfattning. Den gäller de manliga minderårigas åldersgräns. Utskottet har gått med på Kungl. Maj:ts förslag, att man skulle generellt höja åldersgränsen för minderåriga, som få användas i förvärvsarbete, från 12 till 13 år. Sedermera har utskottet inte kunnat följa Kungl. Maj:t, när Kungl. Maj:t velat bestämma vissa högre åldersgränser vid industriellt arbete och hantverk för både flickor och gossar. Utskottet har accepterat höjningen till 14 år för flickorna, men har inte gått med på att man skulle för de manliga minderåriga, som användas i hantverk och industri, höja åldersgränsen ifrån den nuvarande, så långt som Kungl. Maj:t föreslagit, nämligen till 14 år. Vi ha stannat vid att föreslå, att gränsen skulle höjas till 13 år.

Vad först beträffar hantverket, är det väl tämligen klart, att det i åtskilliga hantverk kan föreligga förhållanden, som göra det lämpligt, att 13-åringar få användas där. Ett mera personligt förhållande råder ju där mellan arbetsgivaren och arbetaren. Det är vidare i många yrken mycket lämpligt, att ungdomen redan tidigt får föras in i yrket och får lära sig de första handgreppen och fatta intresse för arbetet. Naturligtvis finns det mera skäl för att höja åldersgränsen inom industrien till 14 år, men även inom denna förekommer i många fall arbete, som en minderårig bör kunna få utföra. Det är inte här meningen, att man skulle få använda de minderåriga till vilket arbete som helst, utan deras användning faller naturligtvis under uppsiktsmyndighetens kontroll.

Man bör givetvis undvika att använda ungdom alltför tidigt i arbete på sådant sätt, att dess hälsa kan taga skada härav eller att ungdomen kan bli andligen nedbruten, men å andra sidan är det oerhört viktigt, att ungdomen redan tidigt vänjes vid att finna tillfredsställelse i att göra nytta.

Mången har fått den andliga spänning, som har gjort honom till något betydande här i livet, därigenom, att han redan som helt ung har fått vänja sig vid att sätta in sina krafter på ett arbete. Det är utan tvivel föga lyckligt, om ungdomen får den uppfattningen, att den skall gå och leka, när

den själv har den känslan, att den borde kunna uträtta någonting. Det finns enligt min tanke ingenting farligare för en yngling än att hans verksamhetslust blir hämmad, när den först börjar göra sig märkbar inom honom själv.

Det är också att märka ur föräldrarnas synpunkt, att för dem kan det synas vara onödigt hårt, om staten genom sin lagstiftning förhindrar, att deras barn, så fort de lämpligen kunna, bidra till familjens uppehälle. Om vi tänka på gångna tider och t. ex. läsa i Svenskt biografiskt lexikon de biografier över betydande män, som där ha publicerats, så skola vi ofta finna, att dessa män vid mycket tidiga år drevos till att arbeta för sitt uppehälle. De härstammade ofta från fattiga hem, och det var för deras föräldrar ofta en nödtvungen sak, att barnen tidigt kommo i arbete — och vad som hände i en hel massa fall visade, att det icke för barnen var förenat med någon framtida olägenhet. Men om man nu går in på den vägen, att man hindrar föräldrarna att låta barnen tidigt börja med förvärvsarbete, så försvårar man naturligtvis läget för barnrika familjer, och man skapar ytterligare en anledning att inskränka barnantalet.

Det är givetvis inte vår mening — det framgår ju av lagtexten — att det arbete, vartill de minderåriga skulle få användas, på något sätt skulle få träda hindrande i vägen för deras skolgång. Härför finnas fullkomligt tillräckliga garantier i lagförslaget.

Jag kan därför, herr talman, med stöd av vad jag har anfört, inte finna, att man vid detta tillfälle bör gå så långt, som Kungl. Maj:t har gjort, och jag hemställer, att kammaren måtte visa sig vara nöjd med de justeringar, som utskottet har gjort av nu gällande lag i skyddsriktning till de minderårigas fördel.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag i fråga om §§ 9 och 10.

Herr statsrådet **Larsson**: Herr talman! Jag har redan i mina inledande ord antytt, att jag på denna punkt finner, att starkare skäl föreligga för Kungl. Maj:ts förslag än för de ändringar däri, som utskottet har förordat. Nu skall jag be att i all korthet få klarlägga anledningen till att Kungl. Maj:t på denna punkt hemställt, att åldersgränsen även för gossar skulle sättas till 14 år och inte, som utskottet föreslagit, till 13 år.

Det förefaller vara ganska uppenbart, att det knappast kan vara önskvärt och riktigt, att så unga gossar som 13-åringar användas till industriellt arbete hos andra under mera krävande förhållanden. Där föreligga utan tvivel så stora risker för olycksfall och ohälsa, att man har all anledning att iakttaga en viss försiktighet i det avseendet. Här gäller det, som i propositionen är framhållet och som utskottet säkerligen mycket väl har uppmärksammat, ett förhållandevis litet antal gossar. De, som ha fyllt 13 år och slutat skolgången, torde inte vara så många, att det, med hänsyn till industriens behov av att använda denna arbetskraft, kan spela någon nämnvärd roll, huruvida de få börja då eller ett halvt år senare. Man har inte heller anlagt någon sådan synpunkt och sagt, att detta skulle vara någon industriell fråga av nämnvärd betydelse. Man har i stället ansett, att större hänsyn skulle tagas till den omständigheten, att gossarna behöva så tidigt som möjligt komma in i arbetet med tanke på deras yrkesutbildning, varjämte man har ansett, att det är önskvärt, att sysslolösheten efter slutad skolgång inskränkes, genom att barnen få börja i förvärvsarbetet tidigast möjligt. Vad yrkesutbildningen beträffar, förefaller det emellertid, som om hänsynen därtill i detta sammanhang knappast kan vara vägande, då det här inte kan bli fråga om annat än att tiden för barnens tillägnande av färdighet i yrket framskjutes ungefär ett halvt år.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Däremot vill jag medge, att hänsynen till den sysslolösa ungdomen väger tyngre. Utan tvivel är det ju så, som i annat sammanhang flera gånger har framhållits under denna riksdag, att arbetslösheten ibland de unga efter slutad skoltid är ett av vår tids stora problem, dels därför att det ekonomiskt betyder mycket för de unga och för hemmen, att de unga få gå utan arbete, dels också därför att de unga lätt tillägna sig olater, då de driva sysslolösa omkring. Jag skulle emellertid vilja framhålla, att för denna större fråga om ungdomsarbetslösheten betyder den sak vi nu diskutera praktiskt taget ingenting. De stora problemen möta vi i den något högre åldersnivån, när det är fråga om 14-, 15-, 16- eller 17-åringarna. Det är där, som den frågan får stor betydelse, men beträffande frågan om en gräns vid 13½ eller vid 14 år, som det i regel kommer att gälla, kan det sannolikt icke vara av någon avgörande vikt, huruvida barnen då komma i arbete eller inte.

Nu är det ju också så, att den kungliga propositionen i § 12 upptagit dispensmöjligheter att med hänsyn till särskilda omständigheter — och bland dem är uttryckligen angiven även en sådan sysslolöshet, varom här är fråga — medge undantag ifrån bestämmelserna. Riskerna vid ett bifall till den kungliga propositionen förefalla därför att vara så gott som obefintliga. Fördelarna med att taga detta steg äro enligt min uppfattning mycket övervägande. Det gäller emellertid på den punkten att uppmärksamma, att för den händelse den kungliga propositionen skulle bifallas i fråga om §§ 9 och 11, så är det av vikt, att förslaget även i § 12 vinner bifall och att utskottets förslag, som i denna § har undantagit en av dispensmöjligheterna, därför att det satt en annan åldersgräns, icke måtte vinna kammarens bifall.

Till slut skulle jag i detta sammanhang vilja framhålla, att det också finns ett ytterligare skäl, som talar för ett bifall till den kungliga propositionen, och det är de förpliktelser, som vi måste anse oss ha gentemot det internationella socialpolitiska samarbetet. Det är som bekant så, att redan år 1919 i Washington en konvention antogs, som satte åldersgränsen vid 14 år. Nu är det visserligen sant, att även om Kungl. Maj:ts förslag skulle bifallas, det inte skulle vara möjligt för Sverige att ratificera denna konvention, därför att dispensföreskrifterna i § 12 skulle lägga hinder i vägen, åtminstone så som konventionen för närvarande är formulerad. Man skulle dock genom att taga propositionens linjer kunna komma därhän, att man gick in för samma åldersgräns som den i konventionen föreskrivna. Det förefaller mig, som om den omständigheten, att man internationellt har godtagit dessa linjer och att inte mindre än 18 stater ha ratificerat denna konvention — bland dem en stat med så stora industriella förhållanden som England — ytterligare skulle tala för att vi med hänsyn till våra internationella förpliktelser borde känna oss angelägna att åtminstone så långt gå till mötes dessa strävanden, som i den kungliga propositionen har föreslagits.

Jag tillåter mig därför vädja till kammaren om bifall på denna punkt till det förslag, som av Kungl. Maj:t förelagts riksdagen.

Fröken **Hesselgren**: Herr talman! Efter herr statsrådets anförande har jag inte så mycket att tillägga, men jag skulle dock vilja understryka, att när jag hörde utskottets ärade ordförande, kom jag osökt att tänka på förhållandena, när industrialismen infördes i England och den första lagstiftningen genomfördes. Den första lagstiftningen angående minderårighetsgränsen och minderårigas användande i industrien gjorde, som det heter i skildringar från denna tid, 40,000 barn under 12 år arbetslösa. När man hörde de verkligt väl-taliga uttrycken för utskottets ärade ordförandes oro över föräldrarnas bekymmer, ifall dessa 13-åringar icke skulle få arbeta, svårigheten med yrkes-utbildning o. s. s., o. s. v., kan jag inte neka till att den där siffran 40,000

föresvävade mig, och jag ställde upp den till jämförelse med vad som hos oss i verkligheten skulle ske. De, som skulle beröras av detta förbud, äro ett sådant litet fåtal, att de bekymmer, föräldrarna skulle kunna få på grund därav, skulle uppstå mycket sällan.

Därtill kommer, att den svårighet, som av utskottets ärade ordförande framhölls, väl knappast rör industrien. Det har tidigare yttrats inom utskottet, och det har vidare här understrukits, att man ej tänker sig, att industrien särskilt skulle behöva de här 13-åringarna, och inte heller att 13-åringar i någon större utsträckning skulle försöka att komma in i industrien, utan tyngdpunkten i argumenteringen för att bibehålla 13-årsåldern för pojkarna har man lagt på, att de skulle behöva komma in i *hantverket*. De skulle behöva komma in vid denna ålder för att bli ordentligt yrkesutbildade. Nu är emellertid att märka, att redan 1922 uttalade sig Sveriges hantverksorganisationer i ett yttrande till socialstyrelsen att de för sin del inte hade något emot, att åldern höjdes till 14 år, och det har också sagts mig, att det är ytterligt sällan, som hantverket tar emot minderåriga under 14 år. De, som under de många år, varunder denna fråga har diskuterats här och i socialstyrelsen, ha framfört de starkaste skälen för ett bibehållande av 13-årsgränsen ha egentligen varit de norrländska sågverken. Man har sagt, att det i sågverksdistrikten skulle vara en allvarlig risk att pojkarna finge springa sysslolösa och att de tidigt behövde få komma in i arbetet vid brädgårdarna, men som § 12 nu är formulerad, när man har ändrat den gamla lagens uttryck »torvarbete» till »arbete i fria luften», kan jag ej förstå annat, än att de där sysslolösa pojkarna uppe vid de norrländska sågverken skulle kunna få användas i brädgårdarna i den utsträckning, som kan vara behövlig. Jag skulle också vilja understryka, att det inte är så stor skillnad mellan industri och hantverk nu för tiden i fråga om risker för de minderåriga. Man brukar ju i allmänhet framhålla som ett av skälen varför man ej vill ha in minderåriga så tidigt i industrien, att de maskinella anordningarna för dem vore en särskild risk för olycksfall. Nu är att märka, att de maskinella anordningarna mer och mer trängt sig in på hantverkets område och att man därför ej har den skillnaden mellan hantverk och industri, som förut har funnits. Likaså tror jag, att man måste säga, att den moderna arbetsintensiteten, som är en annan orsak till att man vill skona barnen från att för tidigt komma in i denna form av arbete, också börjar att göra sig gällande inom hantverket.

Det torde vara en riktig tendens, som mer och mer håller på att utbreda sig över världen, att man skall se till, att ungdomen icke alltför tidigt kommer in i det industriella och industrialiserade arbetet. Det är visserligen ej mer än 18 nationer, som ha ratificerat den konvention angående minimiåldern, som var en av de första, som antogs efter kriget, sålunda redan 1919, men det är dock flera stora industrinationer, som ha antagit den, och jag hörde i går av byråchefen Molin, som just har kommit från Genève, att man torde kunna säga, att praktiskt taget alla nationer — åtminstone alla nationer, som äro att räkna med i det här fallet — ha gått in för 14-årsgränsen, även om de ej ha ratificerat konventionen. Nu förefaller det också vara ett rätt egendomligt förhållande, att Sverige är det enda land som har gått in för olika minimiålder för manlig och kvinnlig ungdom. Det skäl, som en gång i världen drogs fram här i kammaren för att den kvinnliga ungdomen icke skulle få komma in i industrien förrän vid fyllda 14 år, har alltid roat mig, och det har ej bara roat mig, utan det har roat alla industriarbeterskor, som man resonerat med i denna fråga. Det anfördes nämligen som ett skäl för att man ville sätta en högre ålder för de kvinnliga minderåriga, att det vore så viktigt att de finge lära sig hushåll under den tiden. Hur mycket hushåll 13-åriga flickor hinna lära sig, det vill jag lämna därhän. Jag tror inte det har varit något bärande skäl.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Det har emellertid visat sig, att efter några övergångsår har det inte varit några större svårigheter att genomföra bestämmelsen om 14 år, och jag tror, att det är precis samma förhållande med pojkarne. Flickorna ha ej uppsugits av det speciella hushållsarbetet under detta väntear och hade därför ej behövt vara särskilt lediga. Pojkarne kunna, om de behöva sysselsättning, innan de komma in i 14-årsåldern, göra precis detsamma som flickorna fått göra, därest de fått lov att förtjäna sitt uppehälle — bli springflickor eller taga något utearbete. Och jag tror, att man ej behöver befara, att pojkarne framtida yrkesskicklighet eller deras möjligheter att bli de goda karaktärer, varom utskottets ärade ordförande har talat, på något sätt råka i fara, ifall man skulle skjuta upp deras inträde i industriellt arbete ett år.

Vi få till slut komma ihåg, att det gäller 2.8 % eller 3 % eller någonting sådant — sålunda ett mycket litet antal — som på det viset skulle bli utestängda. De flesta äro upptagna av skolorne. Mer och mer blir ju skolåldern ej bara på papperet utan i verkligheten 14 år, och då blir faran för, att man skulle få någon tid, under vilken de ej kunde på ett lämpligt sätt sysselsättas, ej så stor.

Därtill vill jag också säga, att det måste verka ganska underligt uti en tid, då ungdomens arbetslöshet är ett faktiskt problem, ett problem, som för ungdomen själv kännes oerhört tungt, att man skall släppa in de allra yngsta, som ännu äro barn, under det att de andra få gå och vänta på arbete och ej få något arbete. Jag tror ej att det skulle skada, om vi på det viset en liten smula sköte fram den tidpunkt, då ungdomen skulle komma in i arbetet, när det är så pass ont om arbetsplatser, som det faktiskt är.

Herr talman! Jag tror, att de övervägande skälen tala för Kungl. Maj:ts förslag, och jag hoppas denna kammare skall antaga det så mycket mer, som vid den omröstning, som nyss har skett, andra kammaren gått in för detsamma.

Herr Johansson, Johan Peter: Ja, herr talman, jag kan efter de anföranden, som nu äro hållna, fatta mig mycket kort, men för mig är den här bestämmelsen om åldersgräns det viktigaste i detta lagförslag. Som lärare under lång tid har jag lagt märke till, att då barnen kommit in i förvärvsarbete allt för tidigt, verkar detta hämmande på dem och det ej bara i kroppsligt, utan även i psykiskt avseende. Det kan vara riktigt, som utskottets ärade ordförande talade om, att en eller annan storman här i världen har fått börja förvärvsarbetet mycket tidigt, men det bevisar ej, att det är lämpligt för alla och för den stora massan. De stora förmågorna slå sig fram över alla hinder, även sådana hinder som att nödgas börja förvärvsarbetet i alltför späda år. Faktum är, att det är många, som fått gå lytta och lemmalösa genom livet, därför att oförståndiga föräldrar satt dem till att utföra ett arbete, för vilket deras krafter ej varit tillräckliga. De ha fått gå igenom ett helt långt livs lidande. Om man lägger oket på axlar, som ännu äro allt för svaga för att kunna bära det, så vållar det barnen smärta, fysiskt och psykiskt. Naturens mening är, att barnet under barndomen skall ha frihet och lek och ljus och glädje. Det är ju den enda tid av ett människoliv, som är värd att leva, och det är obarmhärtigt att beröva barnen denna deras rätt till livsglädje. Man talar om att det skulle vara till någon nytta, att ungdomen redan vid 13 års ålder skulle sättas in i förvärvsarbetet, och det är ju icke tu tal om, att det arbetet ej kan vara till nytta, men man frågar sig: är det verkligen förståndigt att använda så späd arbetskraft, då tusentals och tiotusentals äldre personer, män och kvinnor, gå arbetslösa i det här landet? Även om denna späda kraft är ett tillskott, då den sättes in, så är därmed ej säkert, att den är en vinst för nationen i dess helhet, ty om jag förstör denna arbetskraft, så att den får mindre effektivitet, då den är utväxt och skulle vara fullgod, så har nationen inte gjort

en vinst. Jag tror således att man uppnår ej vinst utan förlust genom att taga in för späda krafter i förvärvsarbetet.

Fröken Hesselgren sade något om förhållandena i England, som jag också tänkt på. Jag såg nyss en redogörelse för vissa förhållanden i Kina, där föräldrar sälja barnen och dessa sättas in i förvärvsarbete redan vid fyra års ålder, då de få syssla med korgflätning. De bli vidunder till människor. De få stora huvuden, händerna bli stora och kroppen för övrigt blir förkrympt. Det vore mera barmhärtigt om man skulle mörda dessa barn än sätta in dem i detta arbete. Föräldrarna mena, att de ha en viss rätt att kräva, att barnen skola hjälpa till och försörja sig själva. Det skulle vara föräldrarnas rätt, som de göra gällande. Arbetsgivaren tycker, att han har en viss rätt att få billig arbetskraft. Föräldrarna taga ut sin rätt, och arbetsgivaren tar ut sin rätt och bevakar den. Men vem bevakar *barnets* rätt? Det är vi, som sitta här och tjäna det allmänna som skola göra det.

Detta sker bäst genom anslutning till Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag, till vilket jag yrkar bifall.

Herr von Sydow: Jag kan ej neka till att jag blev något litet förvånad, när jag hörde den siste ärade talaren. Han syntes vara av den uppfattningen, att när barnet har slutat skolan, så är det för barnet nödvändigt och angeläget att få en period av sysslolöshet. Jag har alltid varit emot detta. Jag har förut haft den föreställningen i denna sak, att det vore nyttigt för en ung gosse eller flicka, som har slutat sin skolgång, att få en regelbunden sysselsättning, som är lämpad efter den unges kvalifikationer och som verkligen kunde grundlägga en nyttig och gagnande verksamhet för honom i hans vuxna ålder. Nu tycks man anse motsatsen, men jag vill säga, att här i Stockholm åtminstone förekommer ofta en period av sysslolöshet efter skolgångens slut, som är en olycka för de flesta barn.

Nu är det ju så, att den industriella utvecklingen har tagit mycket stor fart här i landet, och den har varit i många avseenden till godo. Den har dock som allting annat vissa olägenheter med sig, och en är den, att yrkeskickligheten i hög grad avtagit. Det är nästan omöjligt att få yrkeskunniga, yrkesutbildade arbetare. Det är lätt att få en arbetare, som står vid en maskin. Han lär sig på sex veckor, hur han skall hantera maskinen, och där står han och har god förtjänst. Men att få en arbetare med den arbetsskicklighet, som fanns förr i världen, då arbetarna, åtminstone varje hantverkare, haft 5—6 års utbildning — många av dem med en släng av konstnärlighet — är nu så gott som omöjligt; yrkesskickligheten håller på att försvinna. Den finnes nästan ej mer.

Nu tror jag, att det vore önskvärt, om man gjorde vad man kan för att främja yrkesutbildningen. Även om man inte kan göra mycket så är det gagneligt att göra något. Om det är fråga om en pojke, som slutat skolan, och som är 13½ år gammal, ja, då är det inte omöjligt för föräldrarna att kunna skaffa honom in i ett yrke, där han får lära sig yrkesutbildning, ty där är det alltid efterfrågan på arbetskraft, men nu skall han ej få komma in, förrän han blir 14 år. Nu säges: »Låt honom vänta, tills han blir 14 år!» Ja, men under den tiden blir han t. ex. springpojke, och efter den tiden vill han ej underkasta sig den långvariga yrkesutbildningen. Nu säger fröken Hesselgren, att man inom hantverket ej vill taga in dem som äro under 14 år. Det är riktigt, när det gäller att sluta lärlingskontrakt med dem, men det lärer, efter vad jag tror, inte finnas något hinder för dem att börja som volontärer. Då få arbetsgivarna se, om den unge passar för yrket, och han får själv bilda sig en uppfattning om huruvida han trives med yrket. Jag vågar säga, att jag tror, att herr statsrådet, för vars verksamhet i denna

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

fråga jag har stor égard, i min tanke inte fullt tillräckligt beaktat denna synpunkt. Jag tror, att det är särskilt för barnen en fördel, om de kunna få börja med lämpligt arbete, om man underlättar för dem att skaffa sig en sysselsättning, när de slutat sin skolgång, och inte i stället förbjuder det.

Slutligen har fröken Hesselgren framhållit, att med hänsyn till en konvention, som beslutades en gång, då hon var med, vore det önskvärt, att man gjorde denna ändring i lagen. Visserligen kunde man inte därigenom komma därhän, att man kunde ratificera konventionen, men det vore bra, om man finge en bestämmelse, som stämde mera överens med konventionen i denna del. Ja, nu får jag säga det, att det i min tanke är en något långt driven internationell imitationskänsla, när man av det skälet vill ändra en lag här i landet. Jag tror, att den riktiga ståndpunkten är den, som lagrådet en gång i ett liknande fall proklamerat, nämligen att det i varje fall är vår skyldighet att först taga hänsyn till de svenska förhållandena och först i andra rummet till de internationella.

Herr talman, jag instämmer i herr Westmans yrkande.

Herr Lindström: Efter herr statsrådets och chefen för socialdepartementet vidsynta anförande här i kammaren och efter andra kammarens beslut i frågan är det kanske att hoppas, att även denna kammare skall följa reservanterna. Jag vill emellertid säga några ord änskönt frågans läge ser ut att vara så gynnsamt.

Jag vill då påpeka en sak, som redan tidigare har framskymtat i debatten, nämligen att det i den största delen av den civiliserade världen finnes en mycket allmän och mycket bestämd socialpolitisk tendens, som går ut på att höja minimiåldern för minderårigas tillåtelse att inträda i industriellt arbete. Den har markerats av den konvention, som det har talats om. Den markeras också av andra saker. Vi erinra oss utan tvivel allmänt, att det ej var länge sedan som det engelska underhuset beslöt att höja den obligatoriska skolåldern till 15 år, vilket betyder att åldern för inträde i industrien höjes i samma mån.

Utskottets ärade herr ordförande har talat några vackra ord om vad det betyder för ungdomen att tidigt få vänja sig vid att finna tillfredsställelse i att göra nytta, och vidare talade han om att det är viktigt, att ungdomen ej får den uppfattningen, att det är tillåtet för dem att gå och slå dank. Ja, jag förstår, att den ärade talaren på östgötabänken har en erfarenhet av livet, som gör, att det är ganska lätt för honom att ha just den synpunkten på dessa problem. Men, herr talman, jag har också en erfarenhet. Jag har den erfarenhet, som den unge arbetaren får, när han kommer ut i industriellt förvärvsarbete redan före 12-årsåldern. Och denna erfarenhet har sagt mig, att man under dylika förhållanden inte bara kan lära sig att finna tillfredsställelse i att göra nytta, utan att man även kan påläggas arbetsuppgifter, som ingalunda bidra till att skapa kärlek för arbetet utan som i stället kunna verka tvärtom.

Det säges av andra lagutskottets herr ordförande, och det har ytterligare understrukits av en talare på stockholmsbänken, att arbetsuppgifterna för dessa mycket unga inom industrien skulle bli av lättare natur, att de skulle lämpa sig efter deras kvalifikationer. Ja, herr talman, jag får även här åberopa min erfarenhet, och den säger mig, att det icke alltid är så lätt att finna de särskilt lämpade arbetsuppgifterna. Inom det yrke, där jag har arbetat i omkring 14 års tid, inom sågverksindustrien, där fingo vi pojkar vid mycket tidig ålder lära oss att hugga i med arbetsuppgifter, som faktiskt överstego våra krafter, just därför att man behövde folk för den uppgiften och just därför, att det ej fanns några speciella lagbestämmelser, som skydd-

dade oss. Denna personliga erfarenhet gör mig böjd för att mycket varmt vädja till kammaren att gå med på det förslag, som finnes nedlagt i Kungl. Maj:ts proposition i dessa punkter och till vilket reservanterna ha anslutit sig.

Det talades av en representant för högerpartiet på stockholmsbänken om nödvändigheten av att bevara yrkesskickligheten och att uppamma densamma genom att lämna de unga tillfälle att så tidigt som möjligt komma in i ett dylikt arbete. Ja, jag vill understryka min principiella anslutning till den synpunkten, men jag ber samtidigt att få säga, att de allra flesta, som det här gäller, är väl ändå ej sådant folk, som kommer in i arbete, vilket kräver en speciell yrkesskicklighet, utan i de allra flesta fall gäller det det industriella arbetet, och året mellan 13 och 14 års ålder gör i regel litet eller intet till för att de där skola uppnå nödvändig yrkesskicklighet.

Herr talman! Ehuru jag för min del beklagar, att reservanterna på grund av omständigheterna inte ha kunnat giva sin reservation en sådan formulering, att en anslutning för Sveriges vidkommande till Washingtonkonventionen från år 1919 enligt densamma är möjlig, så vill jag dock för att i frågans nuvarande läge bidra till att trygga det bästa möjliga resultatet yrka bifall till reservationen.

Häri instämde herr *Strömberg*.

Herr **Hagman**: Herr talman, mina herrar! När man nu från det håll, där man är motståndare till en utsträckning av gränsen till fjorton år, gör gällande, att det finnes tillfälle för dessa unga att komma in i lättare arbete före uppnådda fjorton år, måste man ju hänsyfta på hantverkets förhållanden, och då jag har litet erfarenhet om hur man på dessa områden ordnat hithörande frågor, vill jag gärna begagna tillfället till att framhålla, att där har man i regel satt just fjorton år som lägsta åldern för dem, som överhuvud vilja komma in i hantverksarbete. Och om jag från de föreslagna bestämmelserna undantager just hantverksarbete, så heter det, att i övrigt gäller det bergverks-, bruks-, fabriks- eller annat industriellt arbete samt byggnadsarbete eller arbete med transport av personer och gods, och det är i allmänhet arbetsområden, där man nog måste anse riktigt, att fordra, att vederbörande uppnått en ålder av fjorton år.

När utskottets ärade vice ordförande, herr von Sydow, framhåller, att det börjar bli mer och mer omöjligt, att få fram den tidigare konstaterade yrkesskickligheten inom hantverkets områden, så bevisar han alldeles för mycket, om han därmed vill ha sagt, att detta skulle vara beroende av, om man sätter åldern till tretton eller fjorton år. Jag tror, att det är precis lika lätt att få tillbaka den gamla yrkesskickligheten, om åldern sättes till fjorton år, ty vid 13 års ålder är det som regel icke möjligt för vederbörande att komma in på dessa hantverkets arbetsområden, där dessa synpunkter skulle komma till sin rätt och ha någon som helst betydelse. Jag erinrar mig, hur det var för mig själv, när jag började i ett hantverksyrke. Det var ej möjligt att komma in, förrän man fyllt fjorton år, därför att i min bygd blev man ej färdig med skolgången i den vanliga folkskolan före denna ålder, och jag har anledning tro, att så är förhållandet i många orter i vårt land. Jag vill därför för min del, i synnerhet sedan det upplysts, att andra kammaren gått in för en minimigräns av 14 år, varmt vädja till kammaren att bifalla reservationen och Kungl. Maj:ts förslag, och jag tror icke, att det kommer att medföra någon som helst svårighet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Herr Bergman: Jag begärde ordet för att fästa uppmärksamheten på en synpunkt, som nästan icke alls har berörts under denna debatt men som icke synes mig sakna betydelse. En och annan talare har endast snuddat lätt vid den. Det är nämligen det sammanhang, som denna fråga har med vår folkskolas utveckling och folkbildningens höjande. Bland vår folkskolas vänner har under senare tid gjort sig gällande en mycket lofvärd tendens att vidga skolundervisningen på det sättet, att man lägger till ett sjunde skolår. Det är redan rätt många samhällen, som på detta sätt lagt ett skolår till det sjätte, som annars varit slutåret i de flesta skolor. Jag vill fästa uppmärksamheten på att denna tendens endast gynnas av ett bifall till Kungl. Maj:ts och reservanternas förslag. Om man däremot släpper in trettonåringar i industriarbetet, så försvåras denna mycket nyttiga och lofvärda utveckling.

Även frågan om de allmänna fortsättningsskolornas förnuftiga utveckling och anordning, vilken vållat svårigheter på många håll, blir lättare löst på det sättet. Det finnes också, som vi veta, nu sedan några år tillbaka en yrkesskoleinstitution, som ingår i vårt allmänna skolväsen. När man gör gällande, att det skulle vara önskvärt att i god tid göra ungdomen förtrogen med praktiskt arbete, finnes det ju möjlighet i vissa samhällen att tillmötesgå en sådan önskan bl. a. genom dessa yrkesskolor. Även den möjligheten underlättas — och man tar ju därmed hänsyn till det intresse, som låg utskottets ärade ordförande om hjärtat — genom att man ansluter sig till reservationen.

Jag vill vid denna sena timme icke gå närmare in på dessa saker utan endast göra denna korta erinran, och jag ber att få yrka bifall till herr Hanssons reservation, som ju sammanfaller med Kungl. Maj:ts proposition.

Herr Westman: Den synpunkt, den talare framhöll, som nyss yttrade sig, har mycket noga beaktats av utskottet, såsom den ärade talaren kan finna, om han läser utskottets utlåtande i fråga om 14 och 15 §§. Den synpunkten, att arbetstiden icke får hindra skolgången, har sålunda beaktats vid ärendets handläggning.

Jag blev en smula förvånad, när fröken Hesselgren tog till orda och i debatten införde en siffra om 40,000 barn från England. Jag är tacksam, att hon stannade vid siffran 40,000. Hon hade lika väl kunnat taga en siffra på 400,000 eller 500,000 eller vad som helst, därför att jag hade icke nämnt någon som helst siffra i mitt anförande. Om man vill införa en fiktiv siffra i debatten, så har man fullt fria händer. Jag framställde ej alls denna fråga som en fråga om antalet. Jag diskuterar nämligen de trettonåriga pojkarnas användning icke som en kvantitativ fråga, som har betydelse vare sig för hantverkets eller industriens behov av arbetskraft.

Jag erkänner mycket gärna, att den ärade talaren på stockholmsbänken hade rätt, när han sade, att man kunde av mitt anförande finna, att denna fråga hade av mig givits en personlig färgläggning. Jag misstänker, att, såsom fallet var med mig själv, de flesta pojkar karakteriseras av en naturlig lättja, och för min del har jag alltid varit mycket tacksam för att jag redan som mycket ung genom mina föräldrars ingripande fick det botemedlet mot min naturliga lättja, att jag mycket tidigt sattes till ett ganska tråkigt och ihållande arbete.

Det kan ju hända, att andra pojkar icke behöva så sträng kur utan i alla fall kunna komma att få det sinnelaget, att de vilja uträtta något här i livet. Men när herr Johansson sade, att de stora männen »slå sig fram över alla hinder», skulle jag vilja säga, att den erfarenhet, jag gjort i livet, är att de stora männen slå sig fram *tack vare* hindren. Det finns naturligtvis undantag, det vill jag visst erkänna, men i allmänhet är det nog så, att det är en oskattbar sak för en ung, dugande man, om han råkar i den belägenheten, att han

finner sig ha stora hinder att övervinna. Denna reflexion för mig helt naturligt till att komplimentera och lyckönska den ärade talaren på stockholmsbänken till att han under de bristfälliga lagstiftningsregler, som då existerade, råkade att komma i den situationen, att han fick stora hinder att övervinna. Han har ju redan visat, att det har varit gagneligt, och jag tillåter mig uttrycka den förhoppningen, att den spänning i sin själ, som han tillägnat sig under ogynnsamma förhållanden, skall fortsätta att ytterligare verka, så att han en gång kommer att i Svenskt biografisk lexikon räknas till de stora män, som vårt land fött och som slagit sig fram *trots* eller *tack vare* eller, i varje fall, *under* betydande hinder i sin ungdom.

Jag vill, herr talman, gärna medge, att jag kanske betraktar denna sak ur en subjektiv synpunkt, men jag har icke blivit övertygad, att det verkligen skulle bli till olycka för det antal pojkar, varom här egentligen är fråga, om de fingo börja sitt arbete ett år tidigare, såsom utskottet föreslagit, än vad Kungl. Maj:t vill medge.

Således, med hänsyn tagen till barnen ber jag, herr talman, att få vidhålla mitt yrkande.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Herr Petré: Utskottets vice ordförande framhöll, att arbetsskickligheten håller på att försvinna mer och mer, och anförde detta såsom ett skäl för att ynglingarna skulle få börja i hantverk redan vid tretton års ålder. Men man kan väl ändå icke på allvar göra gällande, att arbetsskickligheten skulle vara i fara, om vi nu följa andra kammaren och besluta, att först vid fjorton år får hantverksutbildningen hos främmande personer börja. Det är väl ej någon risk för att icke en person som vuxen kan bli fullt arbetsskicklig i sitt yrke, även om han först vid fjorton års ålder börjar utbilda sig i yrket. Det torde man icke på allvar kunna påstå.

Utskottets ärade ordförande framhöll i sitt sista anförande mycket värtaligt, hurusom lättjan vore ett fördärv för pojkar, och att det vore lyckligt för dem att så tidigt som möjligt komma i arbete men däremot en olycka, om de icke komme i arbete före fjorton års ålder. Men jag ber ändå att få erinra om att det dock icke är så, att enligt lagförslaget allt arbete skulle vara förbjudet för trettonåringar. Det finnes åtskilliga sysslor, som bli tillåtna för trettonåringar enligt Kungl. Maj:ts förslag. Så är fallet med lantarbete och arbete ute i det fria torde vara nyttigt för ungdom. Trettonåringen har också rättighet att taga plats i handel såsom springpojke o. s. v. Förbudet att taga anställning före 14 års ålder gäller ju endast hantverk och industriellt arbete.

Det framhålles i utskottsbetänkandet, att inom industrien torde också arbete av mindre krävande art förekomma, och att det är särskilt stadgat, att arbetsgivare icke får använda minderårig på sådant sätt, att han överanstränger honom o. s. v. Men det torde väl ändå vara så, att det mesta arbetet inom den egentliga industrien icke kan vara lämpligt för en pojke på tretton år, vars organism ännu icke är fullt utvecklad och jag får säga som herr Johansson: vem bevakar en pojkes rätt, så att icke arbetsgivaren använder honom på ett sätt, som blir till skada för hans hälsa? Jag är övertygad, herr talman, att ingen av de herrar, som här uppträtt till förmån för utskottets förslag, själv skulle vilja, att hans barn kom i industriellt arbete före fjorton års ålder.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas och Kungl. Maj:ts förslag.

Herr Olsson, Oscar: Jag är icke alltför mycket imponerad av utskottets ärade ordförande, då han är så angelägen att tillvarataga de stora människors intressen och för dessa stora mäns intresse vill gå in för den principen, att

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

arbetare- och bondbarn i allmänhet skola komma i industriellt arbete eller hantverksarbete före fjorton års ålder. Med det resonemang, som han förde, att det är tack vare svårigheterna som de stora männen ha blivit stora män, och med de konsekvenser han drog, då han ville sänka åldersgränsen under fjorton år för inträde i industriellt arbete, förvånade det mig, att han ej gick än längre och ville ha bort de bestämmelser, som nu finnas, och gå tillbaka till den gamla tiden, då man lät barn börja arbeta redan vid tio års ålder. De där konsekvenserna, som kommo till synes i det resonemang, som utskottets ordförande här framförde, äro verkligen något betänkliga. När han sedan viftade bort herr Bergmans yttrande med att utskottet redan hade beaktat den synpunkt herr Bergman anförde, misstänker jag, att han icke hörde på ordentligt vad herr Bergman sade. Herr Bergman fäste uppmärksamheten på att en sådan lagstiftning, som utskottet föreslår, ju dock går i vägen för folkskolans och speciellt för yrkesskolans uppfostringsverksamhet. Och jag antager, att den här så omtalade yrkesskickligheten i hantverket skulle befordras i betydligt högre grad genom en fortsättningsskola efter den vanliga folkskolan, som tog hänsyn just till yrkesskickligheten, än genom att man släpper in barnen före fjorton års ålder i det industriella förvärvsarbetet. Det skulle verkligen förvåna mig i icke ringa mån, om första kammaren, trots den angelägenhet, utskottets ordförande visade, då det gällde att uppmuntra de första kammarens ledamöter, som ha barn under fjorton års ålder, att skicka dem ut i industriarbete, skulle gå emot andra kammaren, som redan har fattat beslut om åldersgränsens höjande i detta fall till fjorton år.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på godkännande av de nu föredragna paragraferna enligt utskottets förslag samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna motsvarande paragrafer av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Näst efter 10 § fanns i Kungl. Maj:ts förslag införd en 11 § av följande avfattning:

Minderårig under *sexton* år må icke användas till arbete under jord i stenbrott eller gruva.

Då utskottet ej funnit skäl föreslå ändring i gällande bestämmelser, enligt vilka minderårig under *femton* år icke finge användas till arbete under jord i stenbrott eller gruva, hade förevarande paragraf icke upptagits i utskottets förslag.

Enligt de av herr *Sigfrid Hansson* m. fl. och fröken *Hesselgren* avgivna reservationerna hade reservanternas beträffande 11 § anslutit sig till Kungl. Maj:ts förslag.

Härom anförde nu

Herr **Westman**: Såvitt jag fattade propositionen rätt, bifölls nu den kungl. propositionen i 9 och 10 §§. Då ber jag få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition i 11 §, därest den nu föredrages.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, godkände kammaren på gjord proposition 11 § av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

12 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

I fråga om lätt arbete, som bedrives i fria luften och fortgår allenast under kortare tid av året samt icke regleras av samband med mekaniskt driven arbetsprocess, må yrkesinspektionens chefsmyndighet, när skäl därtill äro, bevilja eftergift från de i 9 och 10 §§ meddelade förbud.

Chefsmyndigheten må ock i särskilda fall meddela eftergift från det i 10 § första stycket stadgade förbud, där så prövas nödigt till förekommande av sysslolöshet eller annat allvarligt men för den minderårige.

Beträffande minderårig, vilken användes till ett under kortare tid fortgående arbete, som ej är att anse såsom tungt, må chefsmyndigheten bevilja eftergift från det i 10 § andra stycket meddelade förbud, när synnerliga skäl därtill äro.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr **Westman**: Jag ber att få instämma i yrkandet om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande paragrafen endast yrkats att kammaren skulle godkänna motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Sedermera gjordes propositioner, först på godkännande av utskottets förslag till paragrafens lydelse samt vidare enligt berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med övertvägande ja besvarad.

13 §.

Godkändes.

14 §.

1 och 2 mom.

Godkändes.

3 mom.

Detta moment lydde:

Den minderårige skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn, och skall i denna ledighet ingå tiden mellan klockan 10 e. m. och klockan 5 f. m.

Från vad sålunda stadgats skola gälla följande undantag. Yngling, som fyllt sexton år, må efter vederbörande yrkesinspektörs eller bergmästares medgivande användas till arbete å tid, som nyss är nämnd, där hans arbetstid är begränsad till högst åtta timmar av dygnet samt tillika arbetet antingen icke oftare än under var tredje vecka infaller å tid mellan klockan 10 e. m. och klockan 5 f. m. eller ock är i fråga om tider på dygnet, då det skall utföras,

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

fördelat på sätt, som kan anses likvärdigt med nyssnämnda anordning. Härutöver må yrkesinspektionens chefsmyndighet medgiva, att sådan yngling må i den mån så kan anses påkallat deltaga i arbete, som på grund av sin natur, arbetsbrådskan eller annan tvingande omständighet måste bedrivas med skiftindelning eller eljest forceras. Yngling, som fyllt fjorton år, må efter chefsmyndighetens medgivande användas till flottningsarbete, i den mån förhållandena därtill föranleda.

I herr Sigfrid Hanssons reservation hade för momentet föreslagits följande avfattning:

Den minderårige skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn, och skall i denna ledighet ingå tiden mellan klockan 10 e. m. och klockan 5 f. m.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Beträffande 3 mom. ha jag och mina medreservanter hemställt om sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att undantagsbestämmelserna skulle strykas. Det ha vi gjort av det skälet, att minderåriga borde förskonas från nattarbete i allmänhet, men också därför att i detta fall föreligger en internationell konvention, som vi anse, att riksdagen bör taga hänsyn till.

Jag hemställer därför, att 14 § 3 mom. måtte få den ordalydelse, som återfinnes i vår reservation.

Herr **Westman**: Herr talman! Vi ha hunnit fram till 3 mom. Där har ju Kungl. Maj:ts förslagit vissa undantagsmöjligheter från huvudregeln rörande de minderårigas nattvila. Den socialdemokratiska reservationen går ut därpå, att man skulle taga Kungl. Maj:ts huvudregel men utan att möjliggöra, att undantag gjordes från denna huvudregel. Utskottet har ställt sig på en tredje ståndpunkt. Utskottet har nämligen föreslagit, att utom de undantag, som återfinnas i Kungl. Maj:ts proposition, från bestämmelserna om de minderårigas nattvila skulle det göras ytterligare ett undantag, nämligen att yngling, som fyllt fjorton år, må efter chefsmyndighetens medgivande användas till flottningsarbete, i den mån förhållandena därtill föranleda. Utskottet har ansett, att flottningsarbetet försiggår under omständigheter, som göra, att yngling, som fyllt fjorton år, må kunna under de garantier, som ligga däri, att socialstyrelsen skall medge hans användande, få användas till detta arbete.

Jag ber få påpeka, att flottningsarbetet till stor del utföres i de norra delarna av vårt land och under den ljusa årstiden. Det föreligger således här helt andra förhållanden än de, som t. ex. råda i Belgiens industridistrikt, där en minderårig har att arbeta under en natt, som även sommartiden är ganska mörk. Det förhåller sig för övrigt på det sättet, att när flottning pågår uppe i de norrländska älvarna, är detta en sensation, som i hög grad tilltalar pojkarna, och det är nog på det viset, att det är ganska svårt att hålla pojkarna borta från flottningen. De äro nere och peta på timmerstockarna och styra med dem i alla fall. Under sådana omständigheter förefaller det, som om det här skulle vara fråga om ett arbete, som mycket väl skulle kunna under de betryggande garantier, utskottet föreslår, få utföras av en yngling, som fyllt fjorton år.

Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till 3 mom. i den lydelse, som föreslagits av utskottet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter i enlighet med de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på godkännande av det nu ifrågakvarande momentet samt vidare därpå att kammaren skulle godkänna mot-

svarande del av det av herr Sigfrid Hansson m. fl. reservationsvis framställda lagförslaget; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

15 och 16 §§.

Godkändes.

17 §.

Denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

(i utskottets förslag:)

Kvinna, som fött barn, må icke användas till arbete, som med förbudet i 10 § första stycket avses, under de sex första veckorna efter barnsbörden, därest icke med läkarintyg styrkes, att hon utan men för sig eller barnet tidigare kan börja arbetet.

Kvinna, som fött barn, må icke användas till arbete, som med förbudet i 9 § andra stycket avses, under de sex första veckorna efter barnsbörden, därest icke med läkarintyg styrkes, att hon utan men för sig eller barnet tidigare kan börja arbetet.

Företer kvinna, som användes till arbete av nämnda slag, intyg av läkare eller barnmorska av innehåll, antingen att hon sannolikt kan vänta sin nedkomst inom två veckor, eller ock att hon sannolikt kan vänta sin nedkomst inom sex veckor och med hänsyn därtill har behov av ledighet från arbetet, må sådan ledighet ej förvägras henne.

Herr **Westman**: Jag ber att såsom en följd av kammarens förut fattade beslut få hemställa, att kammaren måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare, enligt herr **Westmans** yrkande, därpå att kammaren skulle godkänna motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

18 §.

Godkändes.

19 §.

Denna paragraf var så lydande:

Kvinna, som användes till industriellt arbete, vilket bedrives i sådan omfattning, att å arbetsstället i regel användas minst tio arbetare, skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 10 e. m. och klockan 5 f. m.

Föreliggå sådana omständigheter, som i 14 § 1 mom. andra stycket nämnts, må kvinna utan hinder av vad i första stycket härövan stadgats användas till arbete i den mån så är nödigt. Om arbete utöver den i samma stycke föreskrivna begränsningen samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare. Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid utan att därtill sökts tillstånd, som må beviljas av vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare för ytterligare högst en månad och av yrkesinspektionens chefsmyndighet för längre tid. Över an-

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

sökan skall beslut meddelas ofördröjligen. Anmälan eller ansökan må anses gjord, när den i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

I herr *Sigfrid Hanssons* m. fl. reservation hade för paragrafen föreslagits följande avfattning:

Kvinna, som användes till industriellt arbete, skall för nattvila beredas oavbruten ledighet från arbetet under minst elva timmar varje dygn. I denna ledighet skall ingå tiden mellan klockan 10 e. m. och klockan 5. f. m.

Föreliggande sådana omständigheter, som i 14 § 1 mom. andra stycket nämnts, må kvinna utan hinder av vad i första stycket härovan stadgats användas till arbete i den mån så är nödigt. Om arbete utöver den i samma stycke föreskrivna begränsningen samt dess anledning, omfattning och varaktighet åligger det arbetsgivaren att senast inom två dygn från dess början göra anmälan till yrkesinspektionens chefsmyndighet. Arbetet må icke fortsättas utöver sist angivna tid utan att tillstånd därtill sökts hos nämnda myndighet. Över sådan ansökan skall beslut meddelas ofördröjligen. Anmälan eller ansökan må anses gjord, när den i betalt brev avlämnats till allmänna posten.

Herr **Hansson, Sigfrid:** I fråga om 19 § ha vi föreslagit en annan ordalydelse än den utskottet förordat. Det gäller här nattarbete för kvinnor, och vi ha tillåtit oss i likhet med den socialdemokratiska motionen yrka, att nattarbetsförbudet skall utsträckas så, att det kommer att tillämpas även i företag med mindre än tio arbetare. Nuvarande bestämmelser äro nämligen begränsade till sådana företag, som i regel sysselsätta mer än tio arbetare. Vi ha för övrigt en internationell konvention att taga hänsyn till i detta sammanhang. Vårt land har iklätt sig förpliktelser gentemot denna och det är icke minst därför, som vi framställt vårt yrkande.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till reservationen beträffande 19 §.

Fröken **Hesselgren:** Herr talman! Denna fråga hör till de mycket omstridda. Den ena önskar det och den andra det, men jag tror, man kan säga, att i det stora hela äro kvinnorna själva, som detta närmast rör, rädda för att för närvarande få den utsträckning av lagen, som reservanterna föreslagit. Ända sedan 1919, då denna utsträckning första gången föreslogs, har då och då från arbeterskehåll förklarats, att de icke vilja gå med på att utsträcka lagen till att omfatta även småindustrier, och detta har berott på det sätt, varpå denna nattarbetslag är avfattad. Den är av mycket gammalt datum. Den är den äldsta av de internationella lagarna på arbetarskyddets område, och det har gjort, att den nu rätt litet motsvarar de nutida arbetsförhållandena. Det är dessutom omöjligt att i någon form ge dispens. Detta medför, att skulle nattarbetslagen utsträckas till att omfatta icke bara såsom nu den större industrien utan även småindustrien, hantverket o. s. v., skulle en hel del yrkesutövere komma i en ganska svår situation. Jag vill här särskilt peka på att t. ex. småbagerierna i det fallet skulle komma att rätt väsentligt hindras i sin yrkesutövning. Det är icke så att förstå, att småindustrien i någon större utsträckning använder sig av nattarbete. Tvärtom har den undersökning, som från yrkesinspektionens sida flera gånger gjorts, visat, att det faktum, att vi ha en nattarbetslag för den stora industrien, har tryckt sin stämpel på den mindre industrien, så att nattarbete i mycket ringa utsträckning användes. Men *där* det användes och de få gånger det användes, är det beroende på att det för yrkesutövningen är av så stor betydelse, att det torde vara nödvändigt att ha denna möjlighet. Det skulle därför vara ett betänkligt handikap i försvarsmöjligheten, om man nu utan

vidare ställde den mindre industrien under en lag, som hindrade varje form av nattarbete.

En annan orsak till att man i alla händelser icke nu bör fatta ett sådant beslut är, att frågan om möjligheten att i viss mån revidera den gällande nattarbetslagen, så att en del av dessa svårigheter skulle elimineras bort, skall upp till behandling i Genève i år. När denna fråga icke ännu är avgjord, synes det mig synnerligen opraktiskt att nu utsträcka lagen, då man ej gör det med kvinnornas goda minne utan de tvärtom äro rädda därför. Jag anser därför, herr talman, att man i detta fall bör nöja sig med vad man redan har och vad man haft ända sedan 1909, nämligen förbud för nattarbete i de större industrierna. Kungl. Maj:t har nämligen därvidlag icke gjort annat än flyttat in den speciella lag angående kvinnornas nattarbete, som redan finns, i det nu föreliggande förslaget till arbetarskyddslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts och utskottets förslag.

Herr Lindhagen: Här äro vi inne på den stora frågan, som det förr kämpades så mycket om, nämligen lika lagstiftning för man och kvinna eller icke. Det gäller således här hela mänskligheten. Generaldebatten inleddes med diskussion, om jordbruksarbetarna skulle undantagas eller ej. Den nu föreliggande frågan har mycket större omfattning. Därför tillåter jag mig, herr talman, att på denna punkt sätta in min lilla generaldebatt i ämnet.

Jag menar nu icke lika rätt för man och kvinna, ty det kan icke skapas genom lag. Kvinnor och män lämpa sig kollektivt och individuellt för olika yrken. Livet självt organiserar yrkenas sortering mellan dem, det behöver lagen icke lägga sig i. Men när man och kvinna ha valt sina yrken, antingen av fallenhet eller av nödvändighet för att kunna leva, så ha de naturligtvis icke valt omöjliga yrken för den ena eller andra utan någorlunda överkomliga. Då bör lagen, då den vill skydda dem i deras arbete, vara lika för bägge könen.

Jag har nu väckt en motion, som visserligen delvis redan ogillats vid nästföregående beslut. Denna motion grundar sig på ett långt bemödande i förflutna tider. Det har i den yrkats, i anslutning för övrigt till vad socialstyrelsen, således en auktoritet, föreslagit, att lagstiftningen om arbetstid och annat arbetarskydd skall vara rimlig och översiktlig och sammanslås i en författning. Det är mitt första yrkande.

Vidare har också i nära anslutning, icke fullständig, till socialstyrelsens förslag hemställts, att ett underkapitel i denna lag skall gälla all reglering av arbetstid eller med andra ord all rätt till vila i arbetet, och detta underkapitel skall då i särskilda avsnitt behandla normal arbetsdag, förbud mot nattarbete, söndagsvila och semester.

Tillika bör såsom en princip för denna arbetarskyddslagstiftning, såvitt den rör arbetstiden, gälla, att det skall icke göras någon skillnad på person utan hela folket, alla lönearbetare skola vara med utan skillnad till kön och utan skillnad till yrken eller, som jag tillåtit mig uttrycka det, den skall vara lika för kroppsarbetare på landet och i stad, kontorsarbetare, butiksarbetare, lagerarbetare, hantverksarbetare, sjuksköterskor, hembiträden, sjömän och arbetare i de s. k. intellektuella yrkena. Sedan denna allmänna princip fastslagits så som utgångspunkt, må därefter följa de undantag och modifikationer, som enligt sakens natur eller härskande konjunkturen anses under nuvarande förhållanden ofrånkomliga. Nu innehåller den gällande lagstiftningen i fråga om omfattningen en hel del otillräckliga, godtyckliga, orättvisa, haltande och oklara bestämmelser. Det finns föga rim och reson i ingresserna, och de särskilda lagbestämmelserna kongruera icke med varandra, såvitt jag förstår.

Därnäst har yrkats, att 1910 års riksdagsskrivelse om söndagsvila samt riks-

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

dagens skrivelse 1915 och andra kammarens beslut 1912, 1913 och 1914 om utsträckning i anda och sanning av förbudet mot kvinnors nattarbete även till männens nattarbete skola omsider utan undanflykter effektueras. Ett av kraven är således, att maskinkulturens s. k. oavbrutna drift beskäres ingående med bibehållande av den oavbrutna driftens missförhållanden allenast i den mån allmänna intressen för närvarande oundgängligen påkalla det.

Om vi då först hålla oss till nattarbetet, så har i motionen skildrats kampen tidigare om förbud mot nattarbete i industriella och närstående yrken endast för kvinnor eller både för män och kvinnor. Nattarbetet är onaturligt och skadligt både för män och kvinnor, och en ensidig lagstiftning för kvinnor, berövar många kvinnor deras levebröd utan att lagstiftaren i någon mån vårdar sig om att giva dem ett annat. Männen äro de härskande och befallande, och kvinnorna äro rädda för dem, när de senare komma med sina kommandon. Men kvinnorna reste sig i alla fall emot olikställigheten. Åren 1908 och 1909 stodo meningarna hårt emot varandra inom statsmakterna och lika mycket och än mera ute bland dem, som det gällde.

Livet självt sorterar, som sagt, män och kvinnor i olika yrken för att de skola kunna leva. Det bör då vara givet, att om man bara ger kvinnorna skydd mot nattarbete, vilket betyder förbud för dem att arbeta under natttimmarna, så komma de i förvärvsavseende i mycket sämre ställning än männen. Därför inträffade det ju också efter 1909 års beslut i riksdagen efter Thyréns stora tal i andra kammaren, att exempelvis i typografyrket, där kvinnorna förr voro talrikt anställda, äro de numera i stort sett bortsopade. I den stora tryckerifirman Marcus, som förr använde bara kvinnor i sin tjänst, där finns det nu bara en och annan, som fått på nåder stanna kvar.

Denna uppfattning, att det skall vara lika lagstiftning för män och kvinnor, bottnar för övrigt i den naturlagen, att natten är till för att sova, vare sig man är man eller kvinna, och att dagen är till för att arbeta, vare sig man är man eller kvinna. Arbetet på nätterna är skadligt för släktets hälsa och välfärd. Även därför bör det vara förbjudet, likaså för männen att tvingas till lönearbete under nätterna. Det är maskinkulturen, som skapat nattarbetet. Förr skulle man sova om nätterna, men nu komma bestämmelser om att herrarna skola arbeta om nätterna men inte damerna, fastän Kungl. Maj:t medger i sin proposition, att det har utretts, att män, som tvingas till nattarbete i fabriker, göra detta mycket ogärna så gott som allesamman. Det strider nämligen emot deras naturliga instinkt, som säger dem, att de böra sova under natten, ty så har naturen bestämt.

Nu är frågan den, om maskinkulturen, som kommer över och hotar mänsk-lighetsvärdena och lägger dessa öde på många områden, skall få härska allena. Förr sov man under nätterna, innan maskinkulturen kom, och då få maski- nerna alltså hålla sig borta eller inrätta sig så, att de brukas bara om dagarna.

I propositionen medges tillika, att när det bara är för vinnings skull, som man tillåter, att arbetstiden sträcket ut över nätterna, är det icke något att taga hänsyn till. Men det finns ju allmänna intressen, som göra, att man måste ha arbetet i gång under nätterna, inom järnvägarna, belysnings- och vattenled- ningsverken, inom sjukvården och andra områden. Det finnes måhända en eller annan industri, som icke alls eller endast med ruinerande förluster kan drivas, om arbetet icke får försiggå även under nätterna. Sannolikt är emel- lertid, enligt min mening, att det nu drives en mängd industrier med nattarbete bara därför att det bereder större förtjänst och därför att yrkesinspektionen inte lägger sig i saken eller kanske icke ens får göra det. Där det kan visas, att det därigenom blir billigare tillverkningskostnader, så anses det, att det är ett allmänt intresse, att männen skola tvingas i den industrien att arbeta om nätterna. Då säger emellertid jag, och många med mig, att vi måste låta

mänsklighetsvärdena åter få komma till sin rätt. Lagstiftarna i hela världen böra resa sig emot denna världsordning — dock med lämpor naturligtvis — och inte låta den råda hänsynslöst över människorna.

Jag kan konstatera, att här stå i stort sett också de olika partiernas män emot de olika partiernas kvinnor. Så var det förut, och så är det fortfarande. Ty de kvinnor, som ha sin sysselsättning under nattimmar och som nu genom Washingtonkonventionens tillämpning hotas med att ytterligare mista denna sysselsättning, därför att de skola ensidigt skyddas mot nattarbete på ytterligare ett antal arbetsområden, vilja icke godkänna, att man berövar dem deras levebröd utan att giva dem ett annat. Man kan visserligen göra en sådan lagstiftning, men då måste man laga så att de kvinnor, som köras bort från sin anställning, beredas lika goda anställningar eller få full statspension, innan man vidtager sådana åtgärder.

Det var diskussion även inom svenska arbetarpartiet om denna sak förr, och där stodo kvinnorna emot männen. Männen hade dock avgörandet, och så gick slutligen lagen av år 1909 igenom, där männens nattarbete bibehölls men kvinnornas nattarbete i vissa industriella yrken förbjöds, med den påföljd jag nyss tillät mig framhålla.

År 1906 hade dock de svenska fackliga arbetarorganisationernas kongress uttryckligen petitionerat till regeringen om förbud mot nattarbete för kvinnor utan tvingande skäl. Den socialdemokratiska internationella kongressen år 1910 proklamerade, att all arbetarskyddslagstiftning skulle genomföras utan skillnad till kön. Den svenska partikongressen år 1911 förkunnade, att all arbetarskyddslagstiftning skulle ske utan skillnad till kön. Den svenska socialdemokratiska partikongressen 1914 kom till samma resultat.

Samtidigt gjorde sig en motströmning gällande i regeringskonferenserna. De äro ofta omöjliga dessa regeringsombud; de bita sig fast vid ensidigheter. Vi hade i Lugano år 1910 en sådan kongress med regeringsombud och representanter för de internationella arbetarföreningarna, där man beslöt till och med förorda en normalarbetsdag endast för kvinnor. Så bitna av intresse för kvinnoskyddet voro dessa regeringsombud och deras vederlikar. År 1912 upprepades samma sak i Zürich. Sedan segrade allt mera regeringssynpunkterna även över arbetarpartierna män, och i Sverige blevo de som sagt också lag.

År 1909 inträffade emellertid en intressant episod. När det beslutats med stor majoritet i andra kammaren att genomföra en lagstiftning med förbud endast mot kvinnors nattarbete, så framställde en motionär, som motionerat för kvinnornas sak, det yrkandet, att man samtidigt skulle hos Kungl. Maj:t begära, att med det allra snaraste borde genomföras en likartad lagstiftning emot männens nattarbete. Då uppträdde Branting, som stått på den då antagna lagstiftningens sida, och sade: »Jag tror, att det kan vara av vikt att visa, att denna åtgärd, som vi nu fattat beslut om, endast är ett första steg, och jag vill därför mana alla dem, som varit med om det nyss fattade beslutet, att här gå vidare på skyddslagstiftningens väg och bifalla det förslag till utredning i den nu föreliggande frågan, som här framställts, och vilken utredning är väl av behovet påkallad.» Den förutnämnda motionären var jag, och det är därför jag även nu talar.

I Brantings berörda yrkande instämde de flesta socialdemokratiska medlemmarna i kammaren, men det föll med 109 röster mot 69. År 1910 kom motionären tillbaka och ville, att uttalandet av de 69 skulle infrias, men då stod han ensam. År 1911 underskrevs motionen av tre riksdagsmän. Men åren 1912, 1913, 1914 och 1915 kunde jag gå i spetsen för socialdemokratiska partimotioner, och slutligen antogs en hemställan om utredning i frågan av riksdagen år 1915.

Förut hade, år 1910, på grund av en av mig framburen socialdemokratisk

*Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)*

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

partimotion av riksdagen begärts utredning och förslag om upprätthållande av söndagsvila i industriella och närliggande yrken.

Först nu, år 1931, få vi således svar på dessa riksdagsskrivelser av 1910 och 1915, men vad få vi för svar?

Redan förut fanns en bestämmelse om söndagsvila, införd under den allmänna arbetarskyddslagstiftningen under kapitlet »förekommande av olycksfall och ohälsa i arbete». Söndagsvilan har dock en annan och vidsträcktare betydelse än förekommande av kroppslig ohälsa. Bestämmelsen har varit insmugglad i ett omaka kapitel, dold ibland heterogena föreskrifter i andra avseenden och utan påföljd för överträdelse. Detta visar, att det inte var något allvar med lagen och den har inte heller visat sig ha någon betydelse. Nu har man bättrat på lagen genom att införa straffbestämmelser för det fall, att någon i onödan låter arbete pågå under söndagen. Men det är nog på det sättet, att vad som brukas, anses nödvändigt, och man kommer nog icke att ivra för någon undersökning om hur bestämmelserna om söndagsvilan respekteras. Inte lära yrkesinspektörerna våga sig på det eller befatta sig med den saken — eller hur fröken Hesselgren?

Om förbud mot nattarbete av män innehåller gällande lagstiftning inte något alls. Nu först föreslås en liten bestämmelse, likaledes inplockad under ohälsokapitlet i det nu framlagda förslaget. Det är ett litet fjät naturligtvis, men inte något annat heller än ett fjät, som inte kommer att leda till något avsevärt. De nattarbetare, som nu finnas eller slentrianmässigt framdeles tillkomma, bli icke befriade från nattarbetet på grund av någon närmare undersökning och därför, att naturens lagar skola respekteras.

Nu, år 1931, har man däremot i propositionen och i den allt allmänna uppfattningen ibland männen gått tillbaka ifrån 1915 års, av socialdemokraterna genomförda åskådningssätt. Nu ha även de socialdemokratiska männen i ledande ställning ryckt upp till den gamla regeringsuppfattningen om kvinnskydd utan manskydd. Nu säger man, att kvinnan har mindre krafter än mannen, och därför bör hon mest skyddas. Men då säger jag, att i detta fall skyddas hon av sin naturliga instinkt, ty hon går inte in i ett sådant yrke, som hon inte mäktar. Det är livet självt, som sorterar i det fallet, som jag tidigare tillåtit mig betona. Men då kvinnorna redan ha en plats, där de visat sig kunna skaffa sig sitt levebröd, skall man inte kasta ut dem genom en sådan ensidig lagstiftning, utan då skall man genomföra en rättvis och samhällsnyttig lagstiftning för både män och kvinnor. Det är Washingtonkonventionens förblindelse att fortfarande försjunka i denna manliga syn på saken, som utesluter till och med allt verksamt intresse för utsträckande av nattarbetslagstiftningen effektivt även till män. I det fallet lär det vara än värre ensidigt ställt i utlandet än i Sverige.

Vad säger man emellertid nu vidare i denna sak? Jo, att kvinnorna skola föda släktet och därför behöva särskilt skyddas. Men här är det mest fråga om ogifta kvinnor, som på grund av industrialismens inbrott måste söka sin utkomst på arbetsmarknaden. En hel del kvinnor måste visserligen arbeta utomhus även såsom gifta. Men även då måste väl tillses, att de få behålla det arbete, som de ha, och själva få bestämma, om det är för mycket arbete för dem eller icke.

För övrigt, har inte mannen också någon andel i släktets hälsa? Mannen är ju den, som består själva livsfröet till det kommande släktet. Det är viktigt att detta livsfrö är ganska hälsosamt tillagat. Om mannen sättes i nattarbete mot naturens ordning, skadas naturligtvis detta livsfrö och därigenom släktet, och samma är förhållandet, om mannen röker och dricker och suddar om nätterna på restauranger med stöd av sin högre lön. Herrar maskuliner få vara goda och ställa sig på en någorlunda rimlig ståndpunkt!

Ja, herr talman, på grundval av denna korta sammanfattning av min motion och mina erfarenheter och även enligt mitt omdöme, byggt på sakens natur, skall jag tillåta mig att, när vi komma till det summariska avstyrkandet av min motion, under en punkt lägga fram en sammanfattning av mina tio yrkanden i motionen i fem yrkanden, som jag författade nyss där uppe i min bänk. Jag får emellertid nu — med åberopande av punkt nr 9 i min motion, där det föreslås, att man, ifall icke riksdagen mäktar genomföra detta nu, skall hos Kungl. Maj:t begära en mera fulländad lagstiftning — hemställa om bifall till detta yrkande, som återfinnes i motionen, varav herr talmannen således ser, att talmannen kan vara lugn i medvetandet om att det går att ställa proposition på detta. För övrigt faller väl även detta yrkande under de positiva yrkandena.

Men motionen innehåller också en sak till, som måste beröras med ett par ord. Där hemställes nämligen att från Sveriges sida hos vederbörande internationella instanser föreslås en omläggning även i de internationella konventionerna om skydd i arbetet, i väsentlig anslutning till vad som under de föregående punkterna i motionen ifrågasatts.

Slutligen betonas, att här gäller det bara lönearbetare, men tänk dock på alla dessa människor, som inte äro lönearbetare utan som få ofrivilligt arbeta oerhört under hela sin livstid utan möjligheter till rimlig vila, jag tänker på jordbrukarna, hantverkarna och andra, som driva sådana yrken utan lejd, fast arbetskraft, och jag tänker på hemmens hustrur. De senare hava även nattarbete; de få vårda männen och barnen, när dessa äro sjuka om nätterna och de få amma och vårda barnen även på nätterna o. s. v. Därvid duger kvinnan således till nattarbete, under det att männen skulle bli ganska omöjliga till arbete dagen därpå, om de skulle befatta sig med ett så beskaffat nattarbete. Därför har jag hemställt, att Kungl. Maj:t icke måtte alldeles glömma bort ett begrundande, i vad mån även jordbrukare, hantverkare och andra, som driva sitt yrke utan lejd, fast arbetskraft, samt hemmens hustrur må kunna åtminstone i någon mån skyddas mot deras arbetstids ofrivilliga uppressande till oskälighöjd.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med föreliggande yrkanden propositioner, först på godkännande av den nu ifrågasvarande paragrafen samt vidare på godkännande av motsvarande del av herr Sigfrid Hanssons m. fl. reservationsvis framställda lagförslag; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

20—25 samt 28—30 §§.

Godkändes.

31 §.

De båda första styckena av förevarande paragraf lydde:

Å arbetsställe, varest på stadigvarande sätt bedrives arbete av den beskaffenhet och omfattning, som i 10 § andra stycket avses, böra arbetarna inom sig utse ett eller flera ombud att företräda dem i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet. Ombud må ock å annat arbetsställe kunna av arbetarna utses. Om valet böra ombuden underrätta arbetsgivaren och vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare.

Arbetsgivare så ock den, som utövar ledningen av arbetet, bör i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet söka samråd med arbetarnas ombud.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Enligt en vid utlåtandet avgiven reservation hade herrar *von Sydow, von Geijer* och *Sandström* i Nyland ansett, att andra stycket i 31 § av utskottets förslag bort utgå.

Herr von Sydow: I denna paragraf har utskottet skjutit in ett stycke, som icke förekommer i den kungl. propositionen, nämligen andra stycket i paragrafen, vilket lyder: »Arbetsgivare, så ock den, som utövar ledningen av arbetet, bör i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet söka samråd med arbetarnas ombud.»

Denna formulering fanns i socialstyrelsens förslag till lag, men den medtogs icke i den kungl. propositionen, och socialministern angav såsom skäl därför, att han i hög grad beaktade att allt gjordes, som kunde göras, för främjande av ett gott samarbete på arbetsmarknaden men att detta icke var en lagstiftningsfråga, ty ett sådant ändamål främjades icke genom några lagar. Emellertid har utskottet icke böjt sig för denna motivering.

Jag ber för min del få instämma i vad socialministern sagt därom, att man kan icke främja ett gott samarbete på en arbetsplats genom att stadga, att parterna enligt lag äro skyldiga till sådant. Det finns ingen, som hyser starkare önskan om ett sådant samarbete än jag gör, ty, för det första står detta i överensstämmelse med min privata mening och, för det andra, anser jag det vara önskvärt för organisationernas skull, att ett sådant arbete kommer till stånd. Men jag tror icke, att man främjar det genom att säga till parterna, att de äro skyldiga att söka sådant samarbete. Dessutom är detta också ett litet exempel på en lagstiftning, som är motbjudande för mig, nämligen en sådan lagstiftning, som säger, att folk äro skyldiga att göra något men att, om de icke göra det, blir det icke någon påföljd därav. Förr hade man den uppfattningen, att en lag var något, som påbjöd, att något skulle ske, och som stadgade en påföljd, då det icke gjordes, men nu skriver man lagar, som endast äro ett välvilligt råd till folket och som säga: »Gör så, men om ni inte gör så, betyder det rakt ingenting!», och det tycker jag för min del är något som man borde undvika.

Jag ber därför att få yrka bifall till reservationen vid denna paragraf.

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! Jag måste säga, att jag blivit oangenämt överraskad av den ståndpunkt, som utskottets ärade vice ordförande intagit i denna fråga. Här gäller det ju att ge en bättre grundval för arbetarombudsinstitutionen, vilken tillskrives mycket stor betydelse och för vilken särskilt inspektionsmyndigheterna hysa ett mycket livligt intresse.

Socialstyrelsen hade i sitt förslag upptagit en bestämmelse, lika den, som utskottet nu inrymmer i sitt förslag. Kungl. Maj:t hade av någon obegriplig anledning inte ansett sig kunna acceptera socialstyrelsens förslag. Detta upptogs emellertid i den socialdemokratiska motionen, och utskottet har som sagt nu hemställt om en sådan bestämmelse i lagen, som socialstyrelsen och motionärerna här påyrkat.

Det gäller här icke något tvång för arbetsgivare och arbetsledning att rådgöra med arbetarombuden. Att det är önskvärt, att ett samarbete i detta avseende komer till stånd ligger i öppen dag, och varför bör då inte detta komma till uttryck i lagen?

Jag skall tillåta mig att erinra om att under den av regeringen anordnade arbetsfredskonferensen 1928 var man inte minst ifrån arbetsgivarehåll mycket angelägen om att understryka betydelsen av att arbetarna ägnade större intresse åt arbetarskyddet, än vad de tidigare gjort, och man hänvisade till

den möjlighet, som fanns i lagens 31 §, nämligen till utseendet av arbetarombud. När arbetsfredsdelegationen i september 1929 avgav sin rapport, underströks denna synpunkt ytterligare, och det uttalades därvid bl. a. — jag skall tillåta mig citera det — »Emellertid borde rådplägnings mellan arbetsledningen och arbetarombuden kunna ske oberoende av den officiella inspektionen. Det är därför önskvärt, att samarbete härutinnan äger rum och stödjess av arbetsgivarna.»

*Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)*

Vi ha tillåtit oss att i vår motion erinra om att bakom detta uttalande stå representanter för vårt lands största arbetsgivarorganisation, svenska arbetsgivareföreningen, samt representanter för arbetarnas fackliga landsorganisation, och man borde naturligtvis därför kunna förvänta, att intet motstånd ifrån arbetsgivarehåll skulle resas mot att det i arbetarskyddslagen lämnas en föreskrift av den lydelse, som socialstyrelsen föreslagit och nu utskottet förordat.

Jag ber också att få erinra om att i berättelsen över yrkesinspektionens verksamhet år 1929 har man varit särskilt angelägen om att framhålla behovet av sådant samarbete. Inspektören i första distriktet har sålunda sagt, att det nu är på tiden, att ett ordnat direkt samarbete mellan arbetsledare och arbetarombud kommer till stånd vid de olika företagen. I många fall förekommer sådant samarbete redan, medan det i andra fall däremot saknas, dels beroende på att arbetarna inte själva visa tillräckligt intresse och dels därpå, att arbetsgivarna faktiskt vägra att erkänna arbetarombuden. Jag skulle därför våga påstå, att det kommer att bli av mycket stor betydelse, att det nu i lagen gives uttryck för den uppfattningen, att ett samråd bör ske och komma till stånd på initiativ av arbetsledningen och arbetsgivaren.

Jag ber med dessa ord att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Westman: Det är uppenbart för alla, att det är av största vikt, att samarbete mellan arbetsgivare och arbetare kommer till stånd i syfte att trygga arbetets säkerhet och sundhet. Av den föregående ärade talaren har det intygats, att man å ena sidan, arbetarsidan, har ett livligt intresse för att ett dylikt samarbete skall komma till stånd. Lagen har ju också bestämt, att arbetarombud skola utses för att å arbetarnas vägnar främja saken. Det är således en tyst förutsättning, kan man säga, i lagtexten sådan den föreslagits av Kungl. Maj:t, att även arbetsgivarna å andra sidan skola visa sitt intresse, eljest vore arbetarombuden i stor utsträckning hindrade i sin verksamhet. Denna tysta förutsättning har utskottet uttalat, då den satt in den satsen i paragrafen, att arbetsgivare och den, som utövar ledningen av arbetet, bör i frågor, som röra arbetarskydd, samråda med arbetarna och deras ombud.

Jag kan inte finna annat än att det bör vara i hög grad ägnat att främja en försonlig stämning och en samarbetets anda, att denna sats uttalats i utskottets förslag. Jag ber att få förena mig med den föregående ärade talaren i hans yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på godkännande av den under behandling varande paragrafen samt vidare på paragrafens godkännande med den ändring, att andra stycket utelämnades; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

32 och 33 §§.

Godkändes.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

34 §.

Första stycket av denna paragraf hade följande lydelse:

(i Kungl. Maj:ts förslag:)

Intygsböcker, varom i 9 § förmäles
och vartill formulär fastställas av yr-
kesinspektionens chefsmyndighet, till-
handahållas genom pastorsämbetena.

(i utskottets förslag:)

Intygsböcker, varom i 10 § förmäles
och vartill formulär fastställas av yr-
kesinspektionens chefsmyndighet, till-
handahållas genom pastorsämbetena.

Herr **Westman**: Jag ber att såsom en följd av kammarens förut fattade beslut få hemställa om bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes propositioner, först på godkännande av den nu föredragna paragrafen samt vidare, enligt herr *Westmans* yrkande, därpå att kammaren skulle godkänna motsvarande paragraf av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

35—41 §§.

Godkändes.

42 och 43 §§.

På särskilda av herr *Westman* gjorda yrkanden godkände kammaren motsvarande paragrafer av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

44, 45 och 52 §§.

Godkändes.

Slutstadgandena och ingressen.

I enlighet med särskilda yrkanden av herr *Westman* godkände kammaren motsvarande delar av Kungl. Maj:ts förslag i ämnet.

Rubriken.

Godkändes.

Utskottets i punkten A gjorda hemställan.

Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Nu föredrogs

Punkten C i herr Sigfrid Hanssons m. fl. reservation.

Såsom förut anförts hade reservanterna i denna punkt hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville snarast möjligt för riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar i de särskilda föreskrifterna rörande kvinnors användande i arbete, att den av internationella arbetsorganisationen upprättade konventionen angående kvinnors användande i arbete före och efter barnsbörd kunde ratificeras för Sveriges vidkommande.

Herr **Hansson, Sigfrid**: Herr talman! Med hänsyn till den långt framskridna tiden ber jag utan motivering att få yrka bifall till skrivelseförslaget.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Herr **Westman**: Den fråga, som här beröres, nämligen angående kvinnors användande i arbete, har kammaren i sak avgjort genom det beslut, som kammaren fattat under § 17. Ett bifall till herr Sigfrid Hanssons yrkande skulle alltså innebära, att kammaren, trots det beslut i sak, som kammaren fattat, skulle skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om en utredning angående ändring i den nyss antagna lagtexten.

Jag ber få hemställa om avslag på det i reservationen, punkten c), gjorda yrkandet.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på godkännande av samt vidare på avslag å den nu ifrågavarande punkten; och förklarades den senare propositionen vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna C och D i utskottets hemställan.

Vad utskottet hemställt bifölls i den mån det ej kunde anses besvarat genom kammarens föregående beslut.

Punkten E.

På sätt tidigare angivits hade utskottet i denna punkt hemställt, att motionen I: 206, i den mån den icke kunde anses besvarad genom vad utskottet förut hemställt, icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Herr **Lindhagen**: Som jag nämnde förut under min generaldebatt, vill jag i denna punkt till protokollet bara anteckna följande yrkanden. Det yrkas, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om övervägande och, i den mån riksdagens medverkan erfordras, framläggande av lagförslag, allt i syfte

1:o) att bestämmelserna om arbetstid och annat arbetarskydd sammanföras i en lag och därunder i särskilt kapitel samtliga bestämmelser om arbetstid och rätt till vila i arbetet;

2:o) att därvid i bestämmelserna påbjudes, att de skola gälla alla lönearbetare utan skillnad till kön eller yrke och att därefter angivas de undantag och modifierationer, som enligt sakens natur eller härskande konjunkturen anses under nuvarande förhållanden ofrånkomliga;

3:o) att riksdagens skrivelse 1910 om söndagsvila samt riksdagens skrivelse 1915 och andra kammarens beslut 1912, 1913 och 1914 om utsträckning i anda och sanning av förbudet mot kvinnors nattarbete även till männens nattarbete skola omsider utan undanflykter effektueras, i följd varav jämväl maskinkulturens s. k. »oavbrutna drift» bör till värn om mänsklighetsvärdena beskäras ingående med bibehållande av den oavbrutna driftens missförhållanden allenast i den mån allmänna intressen oundgängligen påkalla detta;

4:o) att hos vederbörande officiella instanser föreslås en omläggning även i de internationella konventionerna om skydd i arbete i väsentlig anslutning till vad under förestående punkter (1--3) föreslagits;

5:o) att Kungl. Maj:t ej måtte alldeles glömma bort ett begrundande, i vad mån även jordbrukare, hantverkare och andra, som driva sitt yrke utan lejd, fast arbetskraft, samt hemmens hustrur må kunna åtminstone i någon mån skyddas mot deras arbetstids ofrivilliga uppressande till en oskälighöjd.

Jag anhåller, att herr talmannen ville framställa särskilda propositioner på dessa yrkanden.

Ang.
vissa änd-
ringar i lagen
om arbetar-
skydd.
(Forts.)

Herr Westman: Ett bifall till det yrkande, som herr Lindhagen nu framställt, skulle, såsom kammarens ledamöter finna, innebära, att kammaren anhölle, att ett arbete omedelbart skulle sättas i gång för att i lagstiftningen införa andra bestämmelser och andra principer än dem, som kammaren genom sina nyss fattade beslut godkänt.

Jag ber, herr talman, att få hemställa om avslag på herr Lindhagens yrkande.

Herr Lindhagen: Jag har endast fäst uppmärksamheten på vikten av att detta embryo till utveckling, som innefattas i det nu fattade beslutet, bringas till någon större framfärd redan nu. Jag förstår ju att, när man är nöjd med det nuvarande beslutet, kan man hysa betänkligheter mot att ansluta sig till förslag om ytterligare nydaningar. Jag har i alla fall såsom en lystring velat framställa dessa yrkanden men skall naturligtvis inte tillåta mig att besvara kammaren med någon votering.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder yrkats dels att vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindhagen*, att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t hemställa om övervägande och, i den mån riksdagens medverkan erfordrades, framläggande av lagförslag, allt i syfte

1:o att bestämmelserna om arbetstid och annat arbetarskydd skulle sammanföras i en lag och därunder i särskilt kapitel samtliga bestämmelser om arbetstid och rätt till vila i arbetet;

2:o att därvid i bestämmelserna skulle påbjudas, att de skulle gälla alla lönarbetare utan skillnad till kön eller yrke och att därefter skulle angivas de undantag och modifikationer, som enligt sakens natur eller härskande konjunkturer ansåges under nuvarande förhållanden ofrånkomliga;

3:o att riksdagens skrivelse 1910 om söndagsvila samt riksdagens skrivelse 1915 och andra kammarens beslut 1912, 1913 och 1914 om utsträckning i anda och sanning av förbudet mot kvinnors nattarbete även till männens nattarbete skulle omsider utan undanflykter effektueras, i följd varav jämväl maskinkulturens s. k. »oavbrutna drift» till värn om mänsklighetsvärdena skulle beskäras ingående med bibehållande av den oavbrutna driftens missförhållanden allenast i den mån allmänna intressen oundgängligen påkallade det;

4:o att hos vederbörande officiella instanser skulle föreslås en omläggning även av de internationella konventionerna om skydd i arbetet i väsentlig anslutning till vad under förestående punkter (1—3) föreslagits;

5:o att Kungl. Maj:t ej måtte alldeles glömma bort ett begrundande, i vad mån även jordbrukare, hantverkare och andra, som dreve sitt yrke utan lejd fast arbetskraft, samt hemmens hustrur kunde åtminstone i någon mån skyddas mot deras arbetstids ofrivilliga uppressande till en oskälighöjd.

Sedermåra gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna F och G.

Vad utskottet hemställt bifölls i den mån det ej kunde anses besvarat genom kammarens föregående beslut.

Då tiden nu var långt framskriden, beslöts på framställning av herr talmannen att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Herr **talmannen** yttrade: Jag ber till kammarens kännedom få meddela, att sammanträde för behandling av bevillningsutskottets betänkande nr 35 kommer att anordnas i morgon torsdag kl. 4 e. m.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 165, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjunde huvudtiteln gjorda framställning angående anslag till mynt- och justeringsverkets verksamhet;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts under sjunde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till bidrag till skatte-tyngda kommuner; samt

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till säkerhetsanstalter för sjöfarten jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckt motion med förslag till ändrad lydelse av § 46 regeringsformen;

statsutskottets utlåtanden:

nr 109, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse angående ändring i vissa delar av allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) jämte en i ämnet väckt motion;

nr 110, i anledning av väckt motion om befrielse för fyra kaptener vid flottan från viss del av domstol ålagd ersättningsskyldighet;

nr 111, i anledning av väckt motion om anslag för avhjälpande av vissa brister i underofficerarnas och manskapets bostadsförhållanden å pansarskeppet Sverige; samt

nr 112, i anledning av väckta motioner om anstånd med igångsättande av sågverksdrift vid Sandvik å Seskarö m. m.;

bankoutskottets memorial nr 38, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 10 av bankoutskottets utlåtande nr 28, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel; ävensom

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion, II:321, angående beredande av billigare biljettpreiser för sjöfolk vid resa på järnväg från och till hemorten.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.26 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Onsdagen den 29 april e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 8 e. m.; och dess förhandlingar leddes till en början av herr förste vice talmannen.

Ang.
utsträckt till-
lämpning av
skogshärbär-
geslagen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 25, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 28 januari 1931 till riksdagen avlämnad proposition, nr 41, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m.

Förslaget innebar bland annat, att lagens tillämpningsområde skulle utvidgas till att jämväl omfatta flottledsbyggnadsarbete samt att i överensstämmelse därmed rubriken skulle ändras till: lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, kolning och flottledsbyggnad av härbärge åt arbetarna m. m.

I sammanhang med berörda proposition hade utskottet till behandling förehåft tre i anledning av densamma inom riksdagens andra kammare väckta motioner, nämligen nr 335 av herr *Johansson* i Sollefteå, nr 338 av herr *Ohman* m. fl. samt nr 342 av herr *Ericsson* i Sörsjön m. fl.

Motionerna II: 335 och II: 338 inneburo i fråga om skyldigheten att bereda härbärgen åt arbetarna en utsträckning av gällande lags bestämmelser till att avse allt arbete, som bedreves under de i lagen angivna förutsättningarna. Motionen II: 342 åsyftade en utvidgning av skogshärbärgeslagen till att omfatta — icke blott som enligt propositionen flottledsbyggnadsarbete — utan jämväl avlopps-, brobyggnads- och vägbyggnadsarbete. Beträffande skyldigheten att anordna stallrum innehöllo motionerna II: 335 och II: 342 motsvarande utvidgning, som föreslagits i fråga om härbärgeringsskyldigheten.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt

B) att de med anledning av densamma väckta motionerna II: 335, II: 338 och II: 342 måtte anses besvarade genom vad utskottet under A) hemställt.

Reservation hade avgivits av herrar *Sigfrid Hansson*, *Norman*, *Olof Carlsson*, *Hage*, *Johanson* i Stockholm och *Molander*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, och avslutas med en hemställan,

A) att riksdagen, med förklaring att ifrågavarande proposition ej kunnat i oförändrat skick antagas, måtte för sin del antaga i reservationen infört förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 25 april 1919 (nr 222) an-

gående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m.; samt

B) att de med anledning av propositionen väckta motionerna II: 335, II: 338 och II: 342 måtte anses besvarade genom vad reservanterna under A) hemställt.

Reservanterna hade bland annat föreslagit, att lagens tillämpningsområde skulle omfatta även väg- och vattenavledningsarbete samt att rubriken i enlighet därmed skulle erhålla följande ändrade avfattning: lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, kolning, väg- och vattenavledningsarbete samt flottledsbyggnad av härbärge åt arbetarna m. m.

*Ang.
utsträckt till-
lämpning av
skogshärbär-
geslagen.
(Forts.)*

Herr Hansson, Sigfrid: Herr talman! För sex år sedan avlät riksdagen en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning, huruvida och i vilken omfattning en lagstiftning likartad med den, som innefattades i skogshärbärges- och flottledshärbärgeslagarna, kunde anses erforderlig och genomförbar beträffande vägbyggnads- och vattenavledningsföretag samt flottledsbyggnadsarbeten. I skrivelsen hemställdes vidare om det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Socialstyrelsen har sedermera verkställt utredningen och avgivit förslag i ärendet, vilket går ut på att skogshärbärgeslagen skall utsträckas till att omfatta jämväl väg-, flottledsbyggnads- och vattenavledningsarbeten.

I propositionen föreslås emellertid att lagen skall utsträckas till att gälla endast flottledsbyggnadsarbete.

Den reservation, som jag och mina partivänner ha fogat till utskottets utlåtande, går ut på ett bifall till den framställning, som har gjorts av socialstyrelsen. Alltså skulle förutom flottledsbyggnadsarbeten även väg- och vattenavledningsarbeten tagas in under förevarande lagstiftning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen. Då jag har mig bekant, att andra kammaren redan har bifallit utskottets hemställan, kommer jag icke att begära någon votering.

Herr Westman: Herr talman! Den föreliggande propositionen utsträcker ifrågavarande bestämmelser rörande skyldighet för arbetsgivare att sörja för arbetarnas härbärgen till att avse flottledsbyggnadsarbeten. Propositionen har icke gått så långt, som den föregående ärade talaren hade önskat. Han hade nämligen velat, att skyldigheten att inrätta härbärgen också skulle utsträckas till dem, som igångsatte vattenavledningsarbeten och vägarbeten. Emellertid har den utredning, som verkstälts i ärendet, givit vid handen, att vattenavledningsarbeten — det gäller egentligen sådana arbeten, som avse utdikning av skogsmark — huvudsakligen äga rum under den varmare årstiden, då behovet av härbärgen icke är så stort. Det lär också, enligt vad utredningen givit vid handen, i många fall finnas möjligheter för arbetarna att erhålla härbärgen, som med hänsyn till den milda årstiden icke kunna anses vara alltför otillfredsställande. Dessutom äro dessa arbeten av den art, att man har anledning att befara, att de i många fall skulle inställas, om man fördyrade dem.

Det är med hänsyn till sådana förhållanden, som statsrådet har ansett, att man icke borde utsträcka skyldigheten att anskaffa härbärgen även till arbetsgivare, som igångsätta vattenavledningsarbeten. Utskottet har anslutit sig till hans mening.

Vad beträffar vägarbetena, råder också i fråga om dem det förhållandet, att de i allmänhet företagas under den mildare årstiden. Men därjämte har statsrådet framhållit, att dessa arbeten till allra största delen utföras med statsbi-

Ang.
utsträckt till-
lämpning av
skogshärbär-
geslagen.
(Forts.)

drag, och att det alltså finnes den möjligheten, att man vid beviljande av bidrag på administrativ väg stadgar, att arbetsgivaren skall vara skyldig att tillse, att arbetarna erhålla hyggliga bostäder.

Det är under förlitande på att den utväg, som statsrådet sålunda här anvisat, nämligen att man i administrativ väg skapar tillfredsställande förhållanden, som utskottet har anslutit sig till propositionen även i denna punkt.

Såsom förhållandena ligga till, herr talman, har utskottet ansett, att det icke fanns skäl att för närvarande gå utöver vad propositionen föreslår. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 30, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till skatte av lägenheterna Lerbrotorp nr 2 och 3 i Nysunds socken, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 99, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i en blivande internationell nedrustningskonferens jämte en i ämnet väckt motion.

Uti en till riksdagen avlåten, den 20 februari 1931 dagtecknad proposition (nr 120), vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över utrikesdepartementsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i en blivande internationell nedrustningskonferens för budgetåret 1931/1932 under tredje huvudtiteln bevilja ett extra förslagsanslag av 100,000 kronor.

Vidare hade uti en inom andra kammaren av herr *P. A. Hansson* i Stockholm m. fl. väckt motion (nr 363) hemställts, att riksdagen måtte till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i en blivande internationell nedrustningskonferens för budgetåret 1931/1932 under tredje huvudtiteln bevilja ett extra förslagsanslag av 200,000 kronor.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet yttrat:

»Vad beträffar den motionsvis gjorda framställningen angående en ökning av det utav Kungl. Maj:t förutsatta antalet svenska representer vid den blivande internationella nedrustningskonferensen i Genève, är utskottet av den uppfattningen, att frågan om delegationens sammansättning är av beskaffenhet att böra av Kungl. Maj:t prövas och avgöras, eventuellt efter inhämtande av utrikesnämndens mening.

Utskottet vill vidare framhålla, att, då det av Kungl. Maj:t för bestridande av delegationens kostnader äskade anslaget är av förslagsanslags natur, Kungl. Maj:t lär vara oförhindrad att anvisa de ytterligare medel, som må erfordras, därest antalet delegater kommer att ökas.

Då det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget icke givit utskottet anledning till erinran och motionen torde få anses besvarad av vad utskottet ovan anfört, får utskottet hemställa,

a) att riksdagen må till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i en blivande internationell nedrustningskonferens för budgetåret 1931/1932 under tredje huvudtiteln bevilja ett extra förslagsanslag av 100,000 kronor;

b) att herr Hanssons i Stockholm m. fl. förevarande motion (II: 363) må anses besvarad genom vad utskottet ovan anförte.»

*Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.*

(Forts.)

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena friherre **Ramel**: Herr talman! Med anledning av statsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till bestridande av kostnaderna för Sveriges deltagande i en blivande internationell nedrustningskonferens vill jag först framhålla, att, därest det blir jag, som kommer att taga befattning med detta ärende, jag givetvis skall låta mig angeläget vara att vid tillsättande av den svenska delegationen till nedrustningskonferensen i Genève tillse, att riksdagen på ett lämpligt och betryggande sätt blir representerad. Icke heller har jag något att invända mot att efterkomma utskottets antydan om lämpligheten av att i ärendet höra utrikesnämnden.

Den allmänna nedrustningskonferens, som skall sammanträda i februari nästa år, torde av allt att döma bli en utomordentligt stor betydelse för den vidare utvecklingen av de mellanfolkliga förbindelserna i världen och särskilt i Europa. Det torde icke vara någon överdrift att påstå, att denna konferens i vikt och betydelse måste sättas främst av de internationella sammankomster, som ägt rum efter fredskonferenserna år 1919. Redan den anslutning, som väntas till konferensen, ger ett starkt intryck härav. Det beräknas, att det sammanlagda antalet av delegerade, experter och sekreterare från de olika länderna kommer att uppgå till över 3,000. Då härtill kommer, att ett stort antal journalister från världens alla hörn kommer att strömma till konferensorten, ger det knappast anledning till förvåning, att man i skilda kretsar grubblat över, huruvida Genève med sina ytterst begränsade resurser i fråga om sammanträdeslokaler, hotell och restauranger skall kunna hysa denna stora samling människor. Förhandlingar och undersökningar pågå därför för närvarande angående möjligheterna att välja en annan ort för konferensens hållande. För min del vågar jag dock hålla före, att man alla olägenheter till trots slutligen kommer att stanna för Genève såsom plats för konferensen, särskilt med hänsyn därtill, att valet av så gott som varje annan ort kommer att väcka missstämning på det ena eller andra hållet.

Det är en lång och stenig förhandlingsväg, som har lett fram till beslutet om sammankallandet av denna världskonferens. Åtminstone har vägen förefallit lång för alla dem, som under de förflutna åren efter världskriget med stigande otålighet följt försöken att infria de i förbundsakten och fredsfördragen givna utfästelserna om ett avlyftande av rustningsbördan från folkens axlar. I själva verket är det måhända dock så, att när det gäller en fråga av så världsomspännande betydelse och där en internationell reglering så djupt ingriper i de skilda folkens liv och bryter med så traditionellt hävdvunnen uppfattning om den nationella suveräniteten, den tid, som förflutit för konferensens förberedande, dock historiskt sett är skäligen kort.

Det internationella problemet om rustningarnas begränsning och nedskrivning har dels en teknisk, dels en politisk sida. Redan tekniskt är problemet givetvis i hög grad svårlöst. Den förändring i krigets karaktär, som i och med världskrigets erfarenheter står klar för en och var, har i mångt och mycket utplånat gränserna för vad som kan betecknas såsom militära rustningar. Krigsmaskinen omfattar icke längre blott krigsfartyg, soldater och kanoner, den innesluter i sig nu för tiden många faktorer, som man förr aldrig skulle räknat till militära rustningar. Förberedelser för fredsindustriens omvandling till krigsindustri, vetenskapliga arbeten för utnyttjandet av naturens krafter i för-

Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.

(Forts.)

störelsens tjänst och många andra faktorer måste numera hänföras till ett lands rustningsförberedelser. I tekniskt hänseende har det därför gällt att undersöka det föreliggande problemet framför allt ur den synpunkten, att man skulle definiera, vilka rustningsfaktorer, som borde och kunde begränsas, ävensom metoderna för dessa faktors begränsning. Många och långa förhandlingar hava ägt rum för att tekniskt penetrera problemet och mycket bläck har flutit och mycken trycksvärta kommit till användning för att belysa detta problems olika sidor. De svårigheter, som därvid gjort sig gällande, hava ofta visat sig hart när oöverstigliga just på grund av den företeelse, som jag nyss berört, nämligen att i och med teknikens framsteg för varje dag allt flera faktorer i det mänskliga samhällslivet kunnat utnyttjas för militära ändamål och blivit för krigsmaskinen nödvändiga. Det har gällt att ur teknisk synpunkt göra varje system för rustningarnas begränsning så pass fullständigt, att icke några faktorer lämnas utanför, ty i så fall kan det lätt hända, något som erfarenheten också bestyrkt, att de rustningsivrande krafterna inrikta sig på ett stärkande av de faktorer, som icke begränsats och vilka härigenom förlänats ökad betydelse.

Är problemet tekniskt svårt att bemästra, så är det ur politisk synpunkt givetvis än svårare att komma till rätta med. Alla försök att utbygga det mellanfolkliga rättssystemet till trots anses nu liksom tillförne på de flesta håll, att ett lands internationella maktställning i högst väsentlig grad är beroende av dess militära styrkeförhållanden. Känslan av att de internationella trygghetsåtgärder, som vidtagits i och med förbundsaktens tillkomst, i och med avslutandet av särskilda säkerhetsfördrag, i och med ingåendet av bilaterala skiljedoms- och förlikningskonventioner, måhända icke i det avgörande ögonblicket skola visa sig starka nog att förhindra utbrottet av ett nytt krig, är på många håll ännu förhärskande. Att denna känsla hos vissa länder, vilka haft världskrigets bittra erfarenheter att se tillbaka på, framtingat ett krav på ökade säkerhetsåtgärder, innan någonting från deras sida kunde utlovas i fråga om åtgärder i nedrustningsriktning, är knappast ägnat att väcka förvåning. Det är väl också så, att en relativt ökad trygghet genom internationella fördrag för länder i utsatt läge icke i och för sig av dem anses tillräcklig för att göra dem beredda till väsentliga offer på nedrustningens altare. Ty i och med att *möjligheten* för ett krig föreligger, måste enligt detta resonemang den militära apparaten vara sådan, att landet i fall av behov kan utveckla hela sin kraft, vare sig sannolikheten för en sådan eventualitet är något mindre eller något större.

Mot hela denna tankegång kan invändas, att en allmän nedrustning bör i och för sig öka tryggheten, en synpunkt, som ju också med styrka framförts bland annat från svensk sida i Genève. Men även om man tämligen allmänt ger sitt teoretiska erkännande av riktigheten i denna sats, som för övrigt även kan sägas hava proklamerats i art. 8 i förbundsakten, så är det nog i själva verket så, att för att alla stater skola med beredvillighet träda in för verklig avrustning, måste den allmänna trygghetskänslan hava vuxit sig så stark, att folken upphört att räkna med kriget såsom en gripbar möjlighet för internationella tvisters avgörande.

Att vägen till ett sådant tillstånd ännu är lång att vandra, behöver väl av mig icke understrykas. Såsom jag i det följande närmare skall belysa, är det därför icke heller att förvänta, att man i nuvarande läge kan uppnå annat än högst partiella resultat. Är det följaktligen klart, att en fullständig avrustning tillhör de för närvarande ouppnåeliga målen, så följer härav, att den politiska basen för en rustningsbegränsning måste erbjuda stora svårigheter att finna. Att välja den nära till hands liggande metoden att helt enkelt utgå från de nuvarande rustningsförhållandena och därpå åstadkomma en procentuell

nedskrivning, på ett eller annat sätt beräknad, är, enligt vad med full tydlighet framgått vid det förberedande internationella arbetet på ifrågavarande område, en oframkomlig väg i betraktande av den ojämnhet, som för närvarande utmärker rustningsförhållandena i världen. Att på någon schematisk väg med hänsyn till folkmängd, geografiskt läge, eventuella krigsrisker o. s. v. göra upp någon koefficient för de olika ländernas behov av militära stridskrafter skulle fordra en vidare blick, ett mera opartiskt och upphöjt omdöme än människorna besitta.

Efter dessa ord, med vilka jag velat söka teckna en allmän bakgrund till den blivande nedrustningskonferensens arbete, skall jag i korthet beröra de förberedelsearbeten, som hitintills vidtagits, och de konkreta problem, vilka denna konferens kommer att få handlägga. Genom förhandlingar i skilda kommissioner, vilkas lidandes historia jag icke här skall söka teckna, har man nu kommit så långt, att för den blivande konferensen kan framläggas ett utkast till konvention angående rustningarnas begränsning. Detta utkast är dock i själva verket icke någonting annat än en ram för den blivande allmänna konventionen. Det är så att säga ett tabellverk med kommentar och i dess skilda tabeller blir det konferensens uppgift att fylla i siffrorna. Konventionsutkastet anger med andra ord blott vilka rustningsfaktorer, som skola begränsas, och hur de skola begränsas, medan själva det kvantitativa utmätandet av rustningsfaktorernas storlek för varje land blir konferensens svårlösta uppgift.

Härtill kommer, att detta konventionsutkast, vars utarbetande blottat djupgående och alltjämt kvarstående meningsskiljaktigheter mellan de olika staterna på ett stort antal vitala punkter, ingalunda kan anses vara någon idealisk diskussionsbas. Enligt utkastet med tillhörande betänkande skola, i korthet sagt, följande rustningsfaktorer göras till föremål för direkt begränsning: vid landstridskrafterna: personalstyrkan i fred, beräknad enligt en särskild metod, följaktligen den personalstyrka, som är inkallad för fredstjänstgöring; vid sjöstridskrafterna: fartygstonnaget enligt särskilda metoder samt personalstyrkan i fred; vid luftstridskrafterna: antalet flygmaskiner och flytskepp i tjänst ävensom personalstyrkan i fred. Det faller genast i ögonen, att en rad viktiga rustningsfaktorer äro undantagna varje direkt begränsning. Sålunda begränsas icke krigsmaterielen vid landstridskrafterna, fränsett den budgetära begränsningen, varom jag sedan skall tala. Antalet kanoner, stridsvagnar, kulsprutor o. s. v. förbliva fria från varje begränsning. Metoden för personalstyrkornas beräkning kommer säkerligen i de flesta fall icke heller att medföra någon inskränkning av de skilda ländernas möjligheter att varje år uttaga hela sin värnpliktskontingent och således giva hela befolkningen militär utbildning. Härigenom förbliva sålunda de utbildade reserverna obegränsade, och finnes tillräckligt med krigsmateriel att sätta i händerna på uppåden, kommer således den ifrågasatta begränsningsmetoden av personalstyrkan i fred icke att träffa landstridskrafternas styrka efter mobilisering. Vid luftstridskrafterna begränsas icke de flygplan, som kunna ligga färdiga för mycket snar användning vid krigsutbrott.

För att råda bot på dessa tydliga brister i fråga om omfattningen av de direkta begränsningsmetodernas tillämpning förutsättes emellertid i konventionsutkastet också användandet av en indirekt metod, nämligen begränsning av de skilda ländernas budgeter. Härvid har man tänkt sig dels en maximigräns för varje lands totala försvarsbudget, dels en begränsning med vissa överföringsmöjligheter inom denna summa av utgifterna för resp. lant-, sjö- och luftförsvar, dels slutligen en särskild begränsning av utgifterna för materielanskaffning, åtminstone i den mån materielanskaffningen avser landstridskrafterna. Det är emellertid att märka, att denna indirekta begränsningsmetod exempelvis i vad angår krigsmaterielen har den olägenheten, att

Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)

*Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.*

(Forts.)

den endast träffar den materiel, som i framtiden kan komma att anskaffas, men icke den materiel, som för närvarande finnes. Härigenom komma givetvis de länder, som ligga med stora lager av krigsmateriel, i ett ur militär synpunkt högst fördelaktigt utgångsläge.

Konventionsutkastet är sålunda behäftat med åtskilliga allvarliga brister, och de försök, som från svenskt och annat håll under förberedelsearbetet gjorts för att ernå ett mera tillfredsställande resultat, hava icke kröntes med framgång. Det är dock givetvis de skilda regeringarna obetaget att vid själva konferensen söka få konventionsutkastet omarbetat. Men vilka förändringar till det bättre eller det sämre, som än må ske vid själva nedrustningskonferensen i fråga om ramen och tabellerna för den blivande konventionen, så kommer dock det väsentliga i fråga om konferensens resultat att bero på de kvantitativa siffror, som för de olika ländernas vidkommande bliva ifyllda i tabellernas olika kolumner. Hur förhandlingarna härom komma att äga rum, är ännu oklart, men det synes närmast vara att förvänta, att dessa komma att taga formen av ett slags auktionsförfarande. De skilda länderna skulle sålunda framlägga bud, innefattande vad de själva ansåge, att de skulle önska för siffror internationellt fastställda, och därefter skulle övriga i konferensen deltagande makter göra sina anmärkningar och slutligen skulle genom en allmän överenskommelse maximirustningsnivån för varje land fastställas.

Det säger sig självt, att denna metod, som måhända dock är den enda framkomliga, måste komma att erbjuda stora svårigheter. Det ena landet kommer att tveka att lämna fram sitt bud, innan det fått reda på hur andras bud ser ut, bud komma att framläggas, vilka uttryckligen angivas såsom avgivna under vissa bestämda förutsättningar o. s. v. Endast om konferensen föregåtts av tämligen ingående förhandlingar mellan närliggande stater eller stater, vilka i militärt hänseende äro beroende av varandra, kan man hoppas på ett positivt resultat.

Nu är det emellertid så, att på ett bestämt område kan man redan nu bilda sig en någorlunda god föreställning om, huru de ledande militärmakternas kvantitetssiffror komma att te sig. Detta område är sjörustningarnas. Här har ju redan bindande avtal träffats mellan Storbritannien, Förenta staterna och Japan angående en viss begränsning av sjökrigsmaterielen, och det är ju ingalunda uteslutet, att de nu pågående underhandlingarna mellan Frankrike och Italien, vilka för en tid sedan syntes vara förda i hamn, men vilka ånyo stött på vissa svårigheter, kunna komma att leda därtill, att även dessa båda makter kunna ansluta sig till Londonöverenskommelsen. Det är att förutse, att i så fall de kvantitetssiffror, som genom dessa internationella avtal blivit fastställda, helt enkelt komma att inskrivas i den allmänna nedrustningskonventionen. Härigenom skulle i fråga om sjörustningarna redan ett visst resultat kunna anses vara säkerställt.

Men det bör uppmärksammas, att detta resultat, hur glädjande och betydelsefullt det än ur politisk synpunkt kan anses vara, dock ingalunda innebär någon nedrustning i fråga om de marina stormakternas sjöstridskrafter. Man skulle snarare vilja karakterisera de resultat, som vunnits och kunna väntas på detta område, såsom innebärande en ny maktfördelning i fråga om sjöstridskrafterna. För Storbritanniens vidkommande är det en väsentlig nedskrivning i förhållande till vad som fanns före världskriget och även en nedpressning av vad som funnits för något år sedan. För Förenta staterna är det en högst väsentlig upprustning på sjöstridskrafternas område och för såväl Frankrike som Italien likaledes en upprustning i förhållande till vad som nu finnes.

Det talas ofta i pressen om, att den ena eller andra makten avstått från en betydande tonnagesumma. Detta får icke tolkas så, att den avstått från tonnage, som den nu har, utan den har avstått från vissa delar av de krav, som

den framställt och vilka givetvis legat högt över det nuvarande tonnageinnehavet.

Det är väl närmast att förvänta, att för den händelse den blivande nedrustningskonferensen överhuvud taget kommer att uppnå ett resultat, det på många punkter och i många avseenden kommer att få samma karaktär, som överenskommelserna på flottrustningarnas område, d. v. s. innebära ett fixerande av de maximigränser, vilka rustningarna icke få överskrida på sådant sätt, att dessa maximigränser icke alltid komma att ligga under utan ofta över det nuvarande status quo.

Nu kan man måhända vara frestad att fråga sig, är arbetet på en dylik överenskommelse överhuvud taget av något värde? På denna fråga skulle jag för min del vilja svara ja. Ty hava en gång maximigränserna för de skilda ländernas rustningar blivit internationellt fastställda för en tidrymd framåt, så har härigenom för det första faran för kapprustningar avlägsnats, och för det andra — och detta är måhända viktigast — alla frågor om storleken av varje lands militära maktmedel överflyttats från det nationella till det internationella området och möjligheter öppnats och en utgångspunkt vunnits för fortsatta strävanden för rustningarnas nedpressning inom den uppgivna ramen. Måhända erbjuder också den budgetmetod, som av den förberedande nedrustningskommissionen blivit knäsat, större möjligheter för reduktioner än den direkta metoden.

Jag vill emellertid icke fördölja för kammarens ledamöter, att det enligt mitt förmenande icke är så alldeles säkert, att ens ett resultat av det relativt blygsamma slag, som jag här skisserat, skall kunna uppnås vid den blivande konferensen. Mycket kommer härvid att bero på den politiska atmosfär, som kommer att vara rådande i världen och särskilt i Europa vid den tidpunkt, då konferensen samlas, och under den tidrymd, då den arbetar. Vi se i dessa dagar, hur labilt läget i Europa är och huruom den ena eller den andra företeelsen på det politiska eller ekonomiska området sätter sinnena i gungning och förklaras utgöra hinder för avvägbringandet av ett positivt resultat vid den blivande konferensen. Att motsättningarna vid konferensen komma att bli stora, behöver ingalunda betvivlas. Förhandlingar om en sådan livsfråga som nedrustningen hava också förmågan att rulla upp alla de mer eller mindre latenta motsättningar och meningsskiljaktigheter, som förefinnas mellan folken, och det klarläggande inför internationellt forum, som väl ändock måste ske av de förhållanden, som föranleda ett land att önska vidmakthålla den eller den kvantiteten av rustningar, kan lätt komma att uppväcka känslan av misstroende hos andra stater.

Härtill kommer, att de bestämmelser rörande de i kriget besegrade staternas rustningar, som äro intagna i fredstraktaterna, och de utfästelser, som enligt dessa staters uppfattning i samband härmed gjorts av segermakterna, säkerligen komma att föranleda kraftigt framförda krav från de nedrustade staternas sida på att antingen de segrande makterna skola bringa ned sina rustningar till samma nivå eller de själva i högre eller mindre grad befrias från de enligt deras uppfattning orättvisa bojor, som fredstraktaterna pålagt dem.

Jag vill också framhålla, att de metoder, som av den förberedande nedrustningskommissionen föreslagits, i viss mån kräva både en nationell och en internationell kontroll i frågan om sin efterlevnad. En dylik kontroll är relativt lätt att avvägbringa i parlamentariskt styrda länder, där dels förhållandena rörande försvaret i största utsträckning bliva offentliga och dels den allmänna opinionen har det relativt lätt att utöva sin upplysande kontroll. Helt annorlunda blir förhållandet i fråga om de länder, där ingen kontroll vare sig från parlament eller allmänna opinionen är till fönnandes. Mycket kommer att bero på, hur i dessa hänseenden ett land sådant som exempelvis

*Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)*

Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)

Sovjettryssland kommer att ställa sig vid den blivande konferensen och på dess villighet att infoga sig i det internationella kontrollsystem, som måste bliva ett oundgängligt komplement till varje nedrustningskonvention.

Herr talman, mina herrar! I ett avseende är Sveriges ställning vid den blivande nedrustningskonferensen redan nu klar. Det är självfallet, att den svenska delegationen vid denna konferens kommer att insätta alla sina krafter på, att vid konferensen skall uppnås ett så fruktbringande resultat som möjligt. Sverige har allt intresse av att den allmänna rustningsnivån i världen och särskilt i Europa nedbringas så långt, som det överhuvud taget är möjligt. Sverige har ju också redan nu för sitt eget vidkommande vidtagit åtgärder på nedrustningens väg, som icke torde äga sin motsvarighet, om man går utanför de skandinaviska länderna. Från Sveriges sida komma med all säkerhet inga hinder att läggas i vägen för nedrustningskonferensens arbete. Den svenska insatsen bör och kommer också säkerligen att bliva helt positiv.

Härmed vare dock ingalunda sagt, att icke också den synpunkten bör hållas för ögonen, att nedrustningskonferensens uppgift är att åstadkomma en *allmän* nedskrivning och begränsning av rustningarna. Ett resultat, som endast innebure, att exempelvis de skandinaviska ländernas handlingsfrihet bundes och övriga länder kvarstode topprustade, skulle säkerligen icke bidra till en förbättring av det mellanfolkliga läget i världen. Den tid, som återstår, innan nedrustningskonferensen skall sammanträda, kommer givetvis att i alla länder användas för ett så noggrant förberedande av förhandlingarna som är möjligt, måhända också för underhandskonversationer mellan skilda stater och statsgrupper. Ännu är det därför för tidigt att söka mera i detalj diskutera de föreliggande problemen eller angiva mera detaljerade riktlinjer för Sveriges ställningstagande. Så mycket är emellertid klart, att det svenska förberedelsearbetet måste och kommer att ske i det intimaste samarbete med riksdagen och dess vederbörande organ.

Jag vill sluta detta mitt anförande med uttryckandet av en förhoppning, att alla goda krafter i alla länder måtte anspännas för att bringa den förestående konferensen till ett lyckligt slut. Men jag vill också samtidigt varna för att liksom sätta allt på ett kort och säga, att om denna första allmänna nedrustningskonferens icke omedelbart skulle leda till ett önskvärt resultat, är därmed gärdet uppgivet, Nationernas förbunds saga all och den svartaste pessimism berättigad. Det allmänna nedrustningsproblemet är så svårlost, så genomgripande, så ömtåligt, att man får bereda sig på tillfälliga bakslag och misslyckanden. Men finnes den goda viljan och tålamodet, skall ändock till sist förnuftet triumfera.

Herr Hammarskjöld, Hjalmar: Herr vice talman! Jag anser mig icke för närvarande böra ingå på de maktpåliggande frågor rörande själva den blivande konferensen, vilka avhandlades i det anförande, varmed utrikesministern nyss uppbyggt och kanske även i någon mån förvånat första kammaren. Icke heller har jag någonting att erinra emot statsutskottets hemställan och yttrande beträffande propositionen rörande *delegationen* vid ifrågavarande konferens. Men då denna proposition om delegationen vid avrustningskonferensen och tillhörande utskottsutlåtande nu föreligga till behandling, må det tillåtas mig att uttrycka ett par önskemål, vilka borde vara självklara men som det dock kanske icke skadar att understryka.

Det första av dessa önskemål är, att regeringen icke måtte ingå på något försök att låta den blivande delegationen ersätta vare sig riksdagen eller utrikesnämnden eller rent av utgöra ett slags överordnad instans, som skulle kunna sanktionera avvikelser från vad man här hemma har rätt att vänta på grund av vad som förekommit under riksdagens, respektive utrikesnämndens förhandlin-

gar. Det andra önskemålet är, att den blivande delegationen icke måtte bli så talrik och så sammansatt, att alltför stora svårigheter komma att möta för vidmakthållandet av den enhetlighet i uppträdandet mot andra delegationer, som är absolut nödvändig, och likaså att delegationen icke måtte bli så talrik eller så sammansatt, att man kan eller måhända till och med måste befara indis-kretioner.

*Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)*

Herr **Möller**: Herr talman! Jag har tillåtit mig, bland annat som motionär i detta ämne, att begära ordet, och jag skall be att få anföra endast några få synpunkter, som föranledde väckandet av den motion, enligt vilken anslaget borde höjas från 100,000 kronor till 200,000 kronor.

Efter min uppfattning karakteriserade hans excellens herr utrikesministern riktigt den bebådade avrustningskonferensen, när han förklarade, att den sannolikt är den viktigaste sammankomst, som har förekommit i världen, i varje fall i Europa, efter det de olika frederna efter världskriget slötos. Jag är för min del övertygad om att all världens blickar komma att vara fästade på denna konferens, somliga befarande farliga resultat för den i många länder härskande militarismen, andra med kanske ganska stora förhoppningar på att nu äntligen en nedrustningsera skall inledas i världen. Det är klart, att ingen i denna stund kan säga något bestämt om vad avrustningskonferensen kan ge för resultat. Jag delar den meningen, att även om resultatet av denna första konferens skulle bli negativt, får det icke betyda, att människorna kastat yxan i sjön. Jag är visserligen medveten om att det i de flesta länder skulle komma att väcka en enorm besvikelse, en besvikelse, för vilken då sannolikt de regeringar, som ha förhindrat positiva resultat av den kommande nedrustningskonferensen, i främsta rummet komma att göras ansvariga, och det skulle väl heller icke vara utan fog.

Jag måste emellertid för min del framhålla en synpunkt, som efter min uppfattning vid bedömandet av Sveriges deltagande i nedrustningskonferensen är av avgörande betydelse. Jag tror inte, att man kan räkna med mer än möjligen ett tiotal stater, där det finnes en positiv allvarlig vilja att skapa ett nytt sakers tillstånd i Europa. Dit räknar jag vårt eget land; jag räknar de skandinaviska länderna, Sverige, Norge och Danmark, dit. Jag räknat dit Holland, Schweiz och sådana länder som Österrike och sannolikt även Tyskland, ehuru jag inte utan vidare vill gå i borgen för det.

Men jag räknar dit Storbritannien under dess nuvarande regim som den betydelsefullaste faktorn av alla dem, som kunna tänkas vilja åstadkomma ett verkligt allvarligt positivt nedrustningsresultat på den konferens, som skall sammanträda i Genève nästa år. Ingen vet, huruvida den nuvarande engelska regimen kan hålla sig fram till februari, för att icke tala om augusti nästa år, då konferensen beräknas vara slutförd. Men ännu så länge ha vi ju åtminstone anledning att hoppas, att den skall kunna hålla sig kvar. Att det från engelska regeringens sida kommer att sättas in allt inflytande, över vilket den råder, hela det engelska väldets prestige, på att söka nå positiva resultat, den saken är fullkomligt klar genom offentliga uttalanden av Englands nuvarande utrikesminister, herr Henderson. Jag känner honom från annat arbete, i Internationalen, och vet, att han inte är en frasmakare, som säger ett och menar ett annat. Jag tror, att de mycket allvarliga ord han begagnat i denna sak äro av betydelse, och jag skulle också tro, att den nuvarande kampen i England för att den nuvarande regeringen skall kunna hålla sin position trots alla motgångar på andra områden i allra främsta rummet är motiverad därav, att nästan allt hopp skulle försvinna inför den stundande konferensen, om denna regering i England kommer att ersättas av en regering Baldwin eller Churchill. Jag tror, att man lugnt kan säga det.

Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)

Men om man nu anser sig kunna räkna med att England skall komma att gå i spetsen för de nedrustningsvänliga staterna, finns det en uppgift, som efter min mening är den viktigaste för ett land som Sverige. Det är att se till, att arbetet för nedrustning, vilket dock har en stormakt i spetsen, får ett verkligt energiskt stöd från vår sida. Skulle det ske ett regimskifte i England, innebär det ju, att det knappast blir annat än småstater kvar, om vilka man verkligen vågar tro, att de ha positiva önskingar i detta avseende.

Men även då är det väl av stor vikt, att de små staterna med positiv vilja på denna punkt äro företrädade där nere så, att de inge verklig respekt — att vi således med ett ord bli så starkt företrädade, som det överhuvud taget är möjligt för vårt land. Detta är av vikt i bägge fallen, vare sig det gäller att stödja närmast den engelska regeringens aktioner, eller det gäller att utan denna regering ändock försöka föra avrustningens talan där nere. Det kommer en grupp av människor, som företräda olika stater, men vilkas mentalitet och inställning till problemet i varje fall äro likartade. Jag skulle betrakta det som en oförlätlig underlåtenhetssynd, om dessa stater skulle bli representerade av kanske sex eller sju personer, hur framstående de än må vara, under det att alla andra stater — framför allt de som vilja bevisa, att de behöva så mycket rustningar som möjligt — såsom vi ju kunde förstå av herr utrikesministerns egna ord, komma med delegationer, vilka äro fullkomligt ofantliga — på 100 man eller kanske på ännu mera.

Detta är en av anledningarna till att denna motion blivit väckt. Jag hoppas, att inte kammaren och herr utrikesministern skola missförstå mig, om jag säger, att den tanke, som jag tyckte mig kunna utläsa ur den kungl. propositionen, var, att man skulle kunna tänka sig en delegation från Sverige på t. ex. sex, sju personer i stället för de vanliga tre; jag räknar naturligtvis då inte suppleanterna — tre suppleanter i vanliga fall och kanske sex å sju suppleanter i detta fall. Jag fick det intrycket, att detta egentligen var avsikten. Det står nämligen här uttryckligen, att våra delegationer brukat vara i Genève en månad, och de ha kostat 30,000 å 40,000 kronor. Om man fördubblar denna kostnad och avrundar beloppet litet uppåt, kan man tänka sig ett belopp på 100,000 kronor för en delegation, som visserligen inte kan ligga hela tiden av sex månader i Genève, men som dock är en delegation för en konferens av denna enorma betydelse, vilken skall pågå i sex månader. Alla mina begrepp om räknekonst stå stilla, när jag iakttar, att man anser, att detta är ett belopp, som det i detta sammanhang finns någon reson i att nämna. Eller var det herrarnas mening, att vår delegation skall vistas där en månad och så resa hem? Om delegationen skulle bli dubbelt så stor, skulle det bli ungefär dubbelt så mycket pengar. Vad har egentligen varit regeringens och statsutskottets mening på denna punkt? Eller är meningen, att det inte är så kinkigt, vilket belopp man väljer, därför att det gäller ett förslagsanslag, och kostnaden kan således mycket väl bli en halv miljon kronor i alla fall, vare sig man säger 100,000 eller 200,000 kronor. Det senare är ju riktigt. Men jag har för min del velat ge uttryck åt min mening här av det skälet, att det i alla fall ligger ett slags tendens i siffran, att det här framför allt gäller att spara på delegationen, dess storlek, den tid man skall vistas där o. s. v. Jag måste säga mig, att detta icke är ett rimligt sätt att resonera inför en konferens, som hans excellens herr utrikesministern själv betecknar såsom den viktigaste vi överhuvud ha haft efter världskriget. Jag kan i varje fall inte anse, att det finns någon reson i det. Men därtill kommer, att enligt min uppfattning den svenska riksdagen bör vara väl företräd i den delegation, som skall resa till Genève. Det framställs anmärkingar gentemot sammansättningen av den delegation, som förra året reste till förbunds församlingen i Genève. Själv tyckte jag inte, att det var så mycket att anmärka i detta fall, fastän jag inte kan bestrida, att det i alla

fall fanns *något* fog för de anmärkningar, som närmast kommo fram i pressen. Man hade en känsla av att folkrepresentationen i alla fall hade mera skjutits åt sidan till förmån för yrkesdiplomaterna, än man tidigare har brukat, då det har gällt att utse den svenska delegationen vid förbunds församlingarna i Genève. Nu är det, mina herrar, icke en fråga för utrikesdepartementet och generalstab. Det är en i eminent grad politisk fråga, där förmågan att taga hänsyn till folkpsykologiska faktorer verkligen spelar en allvarlig roll, och jag tror, att den svenska folkrepresentationen — jag säger det här klart och öppet ifrån — bör känna sig ha både rättighet och plikt att kräva att bli fullt representerad i denna delegation i Genève.

Det är, herr talman, vad jag har velat säga. Den nuvarande regeringen företräder, med all respekt för dess ledamöter, i alla fall en mycket obetydlig grupp i den svenska riksdagen. Jag tror inte, att man kan utse en delegation, som skall företräda Sverige vid nedrustningskonferensen i Genève efter samma principer, efter vilka den svenska regeringen för närvarande är sammansatt. Jag tror, att man måste kräva en väsentligt allsidigare och väsentligt fulligare representation för den svenska riksdagen där nere.

Hans excellens herr utrikesministern sade många riktiga ord om vad man kan vänta sig där nere i Genève. Jag erkänner utan vidare, att våra strävanden på denna punkt, att Sverige skall gå in för att så fruktbringande resultat som möjligt ur nedrustningssynpunkt skola uppnås, naturligtvis äro gemensamma för, jag hoppas, *alla* partier, ehuru jag inte är riktigt säker på den punkten. Ty det finns ju de, för vilka militärväsendet i alla fall är så dyrbart, att de nog hellre se, att hela världen håller sig med rätt stora militärapparater, bara man medger, att Sverige får ha litet grannlåt av den sorten kvar. Men jag skulle väl tro, att det dock finns en rätt betydande majoritet i den svenska riksdagen, som är uppfylld av positiv vilja i detta fall. Det kan i och för sig inte leda till ett resultat. Det finns så många makter i världen, som stå emot vår önskan på den punkten. Men när man vet detta, skall man å andra sidan se till, att redan genom delegationens sammansättning kommer till uttryck Sveriges önskan att liksom betona sin vilja i dessa avseenden.

Herr talman! Jag skulle rätteligen ha yrkat bifall till motionen, men jag medger, att statsutskottets utlåtande ju i och för sig icke utgör något hinder för att de principer, som jag här har tillåtit mig att göra mig till tolk för, kunna tillämpas, när delegationen sammansättes. Därför kan jag naturligtvis avstå från ett särskilt yrkande i detta avseende. Men jag kan inte neka till att det åtminstone vore önskvärt, om man från utskottets sida finge höra, att den syn, som jag representerar, inte har varit främmande för statsutskottet, när utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts proposition i detta fall. Jag anser för min del, att ärendet har en vikt och en betydelse, som är mycket större än många av de ärenden, på vilka vi offra ofantligt mycket mera pengar och mycket mera tid i den svenska riksdagen.

I herr Möllers anförande — under vilket herr talmannen infunnit sig och övertagit ledningen av kammarens förhandlingar — instämde herrar *Sandler* och *Schlyter*.

Herr Lindhagen: Det har sitt intresse givetvis, att många representanter, som företräda olika skiftningar i avrustningsfrågan, bli sända till Genève. Men inför den svartmålning, som utrikesministern, säkerligen med fog, lämnade av konferensens förutsättningar och eventuella resultat, få vi i alla fall bereda oss på, att hur stor representation som än skickas dit ned från Sveriges sida, kan den dock inte så vidare mäktigt i förhållande till sitt antal inverka på undanröjandet av de ofantliga svårigheter, som utrikesministern timrat upp från talarstolen i kväll här i första kammaren.

Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)

Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)

Det är ju också en stor vansklighet, som ligger däri, att folkförbundet är en regeringsrepresentation och icke en folkrepresentation. Regeringen utfärdar ju instruktioner för sina ombud, och man kan väl ej begära av en regering, att den skall ge instruktioner i strid mot sina egna uppfattningar och intentioner. Det blir dock *regeringens* instruktioner, sådana den tycker, att de böra vara.

Detta har hitintills icke hindrat, att de delegationer, som bestått av tre ombud, i regel sammansatts så, att det varit en representant för högern, en representant från de liberala-frisinnade partierna och en representant från socialdemokraterna. Alla dessa tre ombud hava funnit sig väl tillfreds med de instruktioner, som de fått, beroende på att vår utrikespolitik ännu är så föga utvecklad och vårt intresse för den så slumrande, att det inte finns något parti i landet, som särskilt framträtt med några starka, från andra partier avvikan- de krav i utrikespolitiken.

Men när nu Möller — såsom jag tycker är bra — synes till äventyrs vilja framhålla, att här måste vara en fylligare representation för olika meningar — inte samma slags meningar från olika partier, utan måhända olika meningar — är det givet, att då börjar den svenska utrikespolitiken att glida in på en ny väg. Naturligtvis försiktigt och tveksamt i början. Det är i alla fall ett litet genombrott, skulle man kunna säga. Det kan mycket väl hända, att nedrustningskonferensen, som redan i år har kastat sin skugga framför sig genom upprepade diskussioner här i kammaren, kan betyda en välbehövlig upprustning i våra sinne- lag för att gå problemen närmare in på livet.

Det anförande, som vi här fingo höra från utrikesministerns sida — och som ur hans synpunkt var så riktigt, då han talade om alla svårigheterna — visar ju, att vi ännu ej kommit långt från det s. k. Genèveprotokollets ståndpunkt till detta ögonblick. Ty när Genèveprotokollet genomfördes — vi ha ju även andra betydelsefulla tilldragelser i folkförbundets liv såsom Locarno m. m., som väl hade lika stor betydelse som denna konferens, vilken alltså inte är enastående — så sade man på den tiden, att det gällde — det var en representant för Sverige, som själv återgivit ordet — att skapa »en mönsterbudget för rustningskostnader». Vilket härligt, upplyftande program: en mönsterbudget för rustningskostnader!

Det var denna mönsterbudget, till vilken utrikesministern i afton givit oss ramen, för att vi sedan skulle få ifylla denna efter bästa förstånd och samvete. Där komma nog både förståndet och samvetet att tryta ganska mycket med påföljd att det kanske inte blir så mycket av hela konferensen. Men det är ju av betydelse, att det i alla fall hålles en sådan konferens. Såsom en kamrat i denna kammare nyss sade till mig, att man yttrat där nere, är det ju en god sak redan detta, att frågan åtminstone hålles vid liv. Därför få vi göra det bästa möjliga av konferensen, men var och en får vid sådana tillfällen hävda sina uppfattningar.

Jag har sedan 1911 efter mitt förstånd föreställt mig, att rustningarna ha några orsaker. Man kan inte nedsätta eller avskaffa dem utan att gå in på orsakerna. Dock har jag, egendomligt nog, inte lyckats få någon avsevärd diskussion i gång på den punkten mer än delvis vid ett tillfälle, nämligen en interparlamentarisk konferens i Berlin 1928. Man vill icke ens röra vid dessa saker.

Det är dock bland annat det ekonomiska kriget, som ligger bakom. Vi kunna ej besluta oss för att gå lös på det ekonomiska kriget. Det visade sig ju också, att de första försöken i Genève att komma till rätta med detta ha nyligen strandat. Redan det är en våldsam slagskugga över den blivande nedrustningskonferensen.

Möller talade också om att på England hänger det hela. England kommer att

lägga in hela sin makt på denna sak, om den nuvarande regeringen sitter kvar. Detta är alldeles riktigt, herr Möller, det är av synnerlig betydelse för Genève, att den nuvarande regeringen i England finns. Den kan dock icke göra mer än det möjliga med den allra bästa vilja. Den kan bland annat ej gå emot sitt eget folk. Den får vara försiktig inte minst med sina egna pappenheimare, som man kallar det. Man har ett uttryck därför däri, att då denna regering, som har sin betydelse för att sprida ny luftväxling över folkens förbund och konferenserna där, sammankallade en konferens för sitt partifolk, kom den på en annan viktig punkt, nämligen nationalitetsfrågan, endast fram med programmet om skydd för de europeiska nationella minoriteternas rätt. Det är den gamla europeiska nationella minoritetsfrågan, som jämt kommer igen, och det är en särdeles viktig sak, även den, för freden. Men den engelska regeringen rörde inte vid de asiatiska och afrikanska majoriteternas rätt. Ty hade den gjort det, då hade det engelska folkets djupa lager blivit ganska betänksamma. Och det äro de också redan. Till och med den engelska arbetarbefolkningen har för sig, att om man ger folken i de engelska besittningarna fria, som deras naturinnevånare vilja, så äventyras, att Englands makt och utkomstmöjligheterna för Englands folk minskas betydligt. Därför ställa de sig betänksamma mot en sådan sak, och jag är inte säker på att de vilja gå med på den. Men om man inte genomför den, måste ju England ha kvar sina rustningar i huvudsak, ty det är endast med vapen, man kan hålla så stora behärskade folk under sin supremati.

Ja, detta är bara två exempel på de orsaker, som inverka på fredskonferensens resultat. Det tjänar föga till att i Genève bara säga: vi skola nedrusta, och vi skola nedrusta. Det har utrikesministern på ett slående sätt visat, att detta är ingenting annat än ett vanskligt, ja tämligen omöjligt försök att ena folk om en mönsterbudget för rustningskostnader.

Jag har försökt även vid denna riksdag att bringa på tal rustningarnas orsaker. Det är ej någon uppfinning av mig. Ingen genialitet krävs för att fatta dem utan bara vad vanligt förstånd säger oss — eller också mätte mitt förstånd i förevarande fall vara så enkelt, att det inte förstår, att man inte bör röra vid sådana saker. Jag tycker ni skulle bli leda på att höra det år efter år, motionerna avslås ju också summariskt år efter år. Nu tycker jag i alla fall, att vi skulle börja tala något också om orsakerna till avrustningen.

Det tillfälliga utskott, som hade frågan uppe i år, sade, att vi skola inte blanda in dessa frågor, ty det blir svårt nog ändå. Däri instämde Vennerström. Han förmenade, att det kan ju hända, att något ligger under vad motionären förfäktar. Men vi skola inte göra det svårare än det blir ändå, i begränsningen röjer sig mästaren. Tro ni då, att svårigheterna bli lättare för att man inte rör vid dem? Ingalunda. De bli icke lättare, de bli bara helt enkelt olösta. Så kommer det att ske i detta fall, till dess det vänskapliga umgänget — gärna det — och den mjuka konversationen — gärna det — i alla fall smyger in de där sakerna, som ligga bakom, allt detta, som kallas världsproblemet med dess många fundamentala sidor.

Herr Widell: Herr talman! Med anledning av vad den ärade talaren på stockholmsbänken här anförde vill jag endast betona, att säkerligen statsutskottets samtliga ledamöter dela hans mening om, att den blivande representationen i Genève eller var det nu blir bör bli så allsidig och talrik, som omständigheterna kunna kräva. Om härigenom det förslagsanslag, som jag antar riksdagen nu kommer att bevilja, blir överskridet, spelar detta ju ur budgetär synpunkt en mycket underordnad roll. Men statsutskottet har icke ansett det

*Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)*

Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)

tillkomma utskottet att ge Kungl. Maj:t några anvisningar om, hur den svenska delegationen skall vara sammansatt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Bergman: Herr talman! I likhet med herr Möller och även den siste ärade talaren anser jag för min del, att det är synnerligen viktigt, att riksdagen blir väl representerad vid den blivande konferensen och att den blir talrikare företräd än som varit vanligt vid tidigare konferenser, men jag ber att få göra en erinran i detta sammanhang. Det allra viktigaste är, att det skickas personer, som kunna göra sig gällande där ute. En person, som gör sig gällande på ett folkmöte i Sverige och kanske t. o. m. gör sig bra i svenska riksdagen, gör sig inte alltid lika bra gällande i en internationell församling. Detta är en sak, som man i landets eget intresse bör ta hänsyn till. Kvantiteten är mindre viktig än kvaliteten i detta fall, som i så många andra. Man röstar ju inte därnere per capita, så att röstmajoriteten beror på storleken av det särskilda landets representation. Varje stat har sin bestämda röst. Att denna röst för Sveriges del avges i det mest avgjorda fredssyfte bör vara självklart. Efter dessa erinringar ber jag, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets förslag.

Herr Vennerström: Herr talman! Herr Johan Bergman förklarade vad som var det viktigaste i hela detta ärende, och det var själva personvalet. Jag tillåter mig anmäla en avvikande mening, då det förefaller åtminstone mig, att det viktigaste i hela ärendet är utarbetandet av själva programmet för de svenska delegaterna till Genève eller var nu konferensen kommer till stånd. Jag tycker att den frågan har inte ägnats så synnerligen stor uppmärksamhet i det stora anförande, som hölls av hans excellens herr utrikesministern. Han förklarade, att det intimaste samarbete bör finnas med riksdagen, och jag är viss om att detta även kommer att ske, men nog ligger ju situationen något oländigt till. Riksdagen kommer troligen att avslutas, och sedan äro vi litet till mans försvunna. Detta gör, att denna riksdag icke lämpligen själv kan medverka och taga någon nämnvärd del i utarbetandet av programmet för den svenska delegationen.

Sedan ha vi den stora försvarskommissionen, som jag för min del tillhör. Vi äro ju än så länge bara en liten studiecirkel och veta inte, var vi komma att hamna, och i varje fall ha vi inga grundlinjer klara fram till januari och februari månader 1932. Sedan ha vi utrikesnämnden, och jag vill inte i något avseende såra herrarna i denna förnämliga nämnd, men jag djärvs i alla fall göra den lilla randanmärkningen, att gäller det utarbetandet av programmet för denna vår viktigaste konferens efter fredsslutet, tror jag inte, att behandlingen i denna utrikesnämnd, som inte diskuterar utan nöjer sig med deklarationer efter hörande av framställningar, blir sådan, att man kan säga, att programmet endast därigenom får den bästa möjliga behandling. Detta gör, att jag skulle vilja taga hans excellens herr utrikesministern på orden, när han förklarade, att den intimaste samverkan bör ske med riksdagen, och jag skulle vilja uttrycka den förhoppningen, som jag tror delas av åtskilliga av kammarens ledamöter, att man må vid ett eller annat tillfälle arrangera så, att man på denna punkt når fram till ett bättre samarbete med riksdagen än som skulle ske enbart genom utrikesnämnden i detta fall.

Sedan är det en enda liten angelägenhet till, och det är rörande formen för det svenska programmet till den stora konferensen. Det finns ett litet uttalande i hans excellens herr utrikesministerns tal, som jag skrev ned i hastigheten. Det var någonting om att vi inte skulle laga så, att vi eventuellt vore bundna, under det andra länder ginge topprustade ut ifrån konferensen. Jag

kan inte i hastigheten pejla djupet i de orden, men ligger däri någonting om att vi skola gå in på samma förfaringsmetoder, som man begagnade på den ekonomiska avrustningskonferensen, som hölls härom året, d. v. s. att de olika länderna ginge fram med det ena eller andra önskemålet i bakfickan, de ville gardera sig, ville, som herr Trygger nyss förklarade, ha ett språngbräde för framtiden, då vill jag för min del hoppas, att när det gäller denna konvention, som säkerligen är minst lika allvarlig och än allvarligare, detta förfarande inte sker från den svenska utrikesledningen och från den svenska delegationens sida. Skulle man tilläventyrs vilja från något håll höja kravet om att Sverige till konferensen 1932 skulle gå ut, låt mig exempelvis anta från 1914 års härordning, så att vi skulle vilja ha den som vårt maximum, och icke vilja utgå från nuvarande förhållanden, då skulle jag vilja uttala den förhoppningen, att man inte låter sig lockas med på sådana vägar utan att Sverige i detta fall skall sätta en ära i att vi skola tala ett och mena det samma och inte gå in för denna aktionspolitik, mot vilken hans excellens själv varnade.

Efter dessa randanmärkningar till hans excellens' anförande har jag ingenting ytterligare att andraga.

Herr Lindhagen: Herr talman! Jag skall be att få tillägga något om en fråga, som är viktig och ej får glömmas. Jag tror inte heller, att den är glömd ute i landet. Det förnimmes röster om, att det kommer att sättas i gång något där ute. Det är, att vi skola inte med bävan och förväntan blicka ned till Genève i början av år 1932, utan inom varje folk böra de pacifistiska krafterna och alla likasinnade medborgare rusta sig och inom sitt eget land själva hålla konferenser och fatta egna resolutioner om vad som tarvas och behöves för folken i allmänhet och för det egna folket särskilt. Det påminnes med andra ord om något, som man kallar för fredsdagar, vilka skulle i denna angelägenhet motsvara de gamla folkrikdagarna.

Herr Hellberg: Herr talman! Det har uttalats olika meningar om vad som bör anses vara det viktigaste i fråga om den delegation, som Sverige skulle skicka till Genève. En talare har betonat, att det berodde på de personliga kvalifikationerna, en annan talare har hävdad, att det berodde i hög grad på de instruktioner, som lämnades.

Jag skall icke försöka göra mig till någon skiljedomare mellan dessa meningar. Men jag har känt ett behov att framhålla, när det gäller den personliga kvalifikationen, som naturligtvis i alla fall kommer att bli av stor betydelse, att vad det inte minst kommer an på, det är att det hos delegaterna finns den verkliga fredsviljan, den ärliga viljan att åstadkomma vad som är möjligt att åstadkomma för en tryggad fred.

Sverige har där nere i Genève haft en delegat, som veterligen övade ett mycket stort inflytande, trots att han företrädde ett så litet land som vårt. Alla veta vem jag åsyftar: Hjalmar Branting. Det var naturligtvis inte bara på grund av hans enastående personliga egenskaper och hans livliga och uppriktiga fredsvilja utan, som jag hört direkt uttalas, därför att man kände, att bakom honom stod den socialdemokratiska internationalen — därför vägrade hans ord så tungt. Jag menar nu, att de delegerade, som vi skicka till Genève, behöva känna bakom sig så att säga folkens stora fredsinformation. Det är nämligen min övertygelse — och jag förmodar, att det är flera, som ha densamma — att om något resultat skall kunna nås vid denna fredskonferens, så kräves trycket av folkens fredsvilja, trycket ifrån folk, som äro levande medvetna om att det här gäller en livsfråga för dem.

I vad mån denna folkvilja kan komma att göra sig gällande, det är någon-

*Ang.
Sveriges
deltagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)*

*Ang.
Sveriges
dellagande
i 1932 års
nedrustnings-
konferens.
(Forts.)*

ting, som man inte kan uttala sig om. Det har som bekant talats om att det skulle anordnas folkomröstningar för att stödja konferensen. Enligt mitt förmenande behöfde alla medel, som kunna användas för att driva upp den fredsvilja, som tilläventyrs finns i världen, komma till användning. Men i avslutning till vad jag förut antytt vill jag betona, att det är framför allt en angelägen sak, att de svenska delegaterna icke känna sig som något slags fina diplomater, som skola behandla denna sak på det mest sinnrika och finurliga sätt, utan det behövs personer, som känna sig i levande kontakt med fredsviljan ute i världen och känna sitt ansvar att som representanter göra det bästa möjliga.

Jag hänger mig inte åt några stora förväntningar på konferensen; jag kan instämma med en framstående fredsvän, som tämligen nyligen uttalade den meningen, att det vore redan ett vackert resultat, om vi finge satt en gräns för upprustningarna. Hans excellens herr utrikesministern antydde, såvitt jag fattade honom rätt, något liknande. Men även för att detta lilla resultat skall kunna nås, behövs det, att de som samlas där nere verkligen känna sitt ansvar inför folkens krav på fred såsom ett deras verkliga livsintresse.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 100, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillbyggnads- och ändringsarbeten för skeppsgossehärens i Marstrand förläggning i Karlstens fästning; samt

nr 101, i anledning av väckt motion om begränsning av arbetstiden för kokerskor, köksbiträden och städerskor vid garnisonssjukhusen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

*Ang.
tillfällig löne-
förbättring
åt vissa
militära
beställnings-
havare.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 102, i anledning av väckta motioner om tillfällig löneförbättring åt vissa militära beställningshavare.

Uti två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *C. G. Hammarskjöld* och *U. Leander* (nr 70) och den andra inom andra kammaren av herr *B. Holmgren* m. fl. (nr 107), vilka motioner hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, hade hemställts, att riksdagen måtte medgiva, att till löjtnant, sergeant eller underofficer av 2. eller 3. graden på aktiv stat, som i tre år åtnjutit lön i högsta löneklassen av den lönegrad, till vilken vederbörande beställning hänfördes, finge utgå tillfällig löneförbättring med belopp, motsvarande skillnaden i lönebelopp mellan de två högsta löneklasserna i berörda lönegrad.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte i anledning av herrar Hammarskjölds och Leanders samt *B. Holmgrens* m. fl. förevarande motioner (I: 70 och II: 107) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte efter verkställd utredning för 1932 års riksdag framlägga förslag rörande tillfällig löneförbättring åt sådana löjtnanter, sergenter och underofficerare av andra och tredje graden på aktiv stat, som på grund av nuvarande befodringsförhållanden inom armén och marinen kommit uti en i avlöningshänseende särskilt ogynnsam ställning.

Herr Hammarskjöld, Carl Gustaf: Herr talman! I den föreliggande motionen hemställs, att innevarande års riksdag måtte bevilja tillfällig lönereglering för vissa militära befattningshavare.

Statsutskottet har föreslagit en skrivelse i ärendet. Detta måste jag såsom motionär beklaga; statsutskottet enhälligt, och det grundar sitt förslag på ett likaledes enhälligt uttalande från försvarsväsendets lönenämnd. Under sådana omständigheter saknar jag anledning att framföra något annat yrkande än bifall till utskottets hemställan.

Men då jag har en mycket livlig känsla av att de personalgrupper, vilka beröras av motionen, befinna sig i ett synnerligen svårt ekonomiskt läge, vågar jag hemställa till departementschefen, att han vid den kommande utredningen även måtte taga under övervägande, huruvida möjlighet föreligger att låta den tillfälliga löneförbättringen erhålla retroaktiv verkan. Motionen grundar sig helt och hållet på det förslag, som framställts av de militära avlöningsakkunniga. Dessa ha endast upptagit vissa kategorier officerare och underofficerare. Under behandlingen inom statsutskottet hava framställningar om likartade åtgärder inkommit från vissa andra personalgrupper, vilka visserligen äro mycket fåtaliga, men deras framställningar kunna icke desto mindre vara behjärtansvärda.

För utskottet har det inte ansetts möjligt att upptaga frågan om dessa personalgrupper, emedan denna fråga faller *utom* den väckta motionen. Men jag tillåter mig icke dess mindre hemställa till departementschefen, att han måtte till behandling upptaga även dessa personalgruppers framställningar i sammanhang med riksdagens skrivelse.

Jag har således endast att yrka bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde herrar *Bergqvist, Österström, Sandström* och *Leander*.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad, punktvis skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 103, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande vissa avlöningsanslag under fjärde huvudtiteln m. m. jämte i ämnet väckta motioner, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo samt företogs punktvis och momentvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1931/1932 till undervisningsanstalterna för sjöfart jämte i ämnet väckta motioner.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—7.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 8.

Mom. a).

Utskottets hemställan bifölls.

Ang.
tillfällig löne-
förbättring
åt vissa
militära
beställnings-
havare.
(Forts.)

Om tillgodo-
räknande av
viss tjänst-
göring å fiske-
fartyg.

Mom. b).

I en inom första kammaren av herrar *K. A. Andersson* och *A. Sundberg* väckt motion, nr 231, hade hemställts, att riksdagen måtte förklara, att tjänstgöring å fiskefartyg försett med segel och motor, vare sig sådant fartyg ginge på fiske eller fraktfart, skulle under i övrigt gällande villkor kunna tillgodoräknas såsom för fartygsbefäls praktiska utbildning föreskriven tjänstgöring å segelfartyg.

Utskottet — som i motiveringen till det nu ifrågavarande momentet yttrat, att utskottet väl funnit de av motionärerna anförda synpunkterna värda beaktande men att utskottet dock ansett, att definitiv ståndpunkt nu icke borde tagas till det spörsmål, som i motionen berördes, förrän detta blivit föremål för ytterligare utredning av Kungl. Maj:t — hade hemställt, att herrar *K. A. Anderssons* och *Sundbergs* berörda motion, I: 231, måtte anses besvarad genom vad utskottet anförte.

Reservation hade anmälts av herr *Widell* och herr *Törnkvist* i Karlskrona, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr Andersson, Karl Andreas: Herr talman! I denna punkt, som handlar om fartygsbefälets praktiska utbildning, har Kungl. Maj:t föreslagit och statsutskottet förordat en mycket viktig ändring bestående däri, att storleken av de segelfartyg, å vilka befälsaspiranter skulle kunna fullgöra den föreskrivna segelfartygstjänsten, sänkes från 100 till 30 bruttoton.

Detta har motiverats därmed, att det skulle vara ägnat att åt fiskarbefolkningen bereda möjligheter att förvärva formella kvalifikationer för framtida befälsanställning inom handelsflottan. När det gäller denna tjänstgöring å segelfartyg, är det dock att observera, att de allra flesta av våra fiskefartyg av den storlek, varom här är fråga, äro försedda med motorer, och då äro dessa motorer i allmänhet så starka, att fartygen enligt gällande bestämmelser icke torde kunna anses såsom segelfartyg. Enligt 1927 års förordning om fartygs byggande och utrustning finnas nämligen vissa regler för bestämmandet av ett fartygs karaktär, och med den beräkning, som där är angiven, kommer ett stort antal — kanske de allra flesta — av fiskefartygen i fråga att räknas såsom maskindrivna. Sålunda skulle en tjänstgöring ombord å dessa inte kunna räknas såsom segelfartygstjänst.

En bänkkamrat och jag hava därför väckt en motion, gående ut på att tjänstgöring å fiskefartyg, försett med motor och segel, skulle kunna räknas såsom tjänstgöring å segelfartyg i och för befälsutbildning. Vi hava där föreslagit denna ändring. En sådan ändring torde vara nödvändig, om den avsedda sänkningen skall få det åsyftade gagnet både för handelsflottan och för fiskarbefolkningen.

Jag vill tillägga, att en sådan tjänstgöring ombord å fiskefartyg givetvis bör gälla, inte blott när sådant fartyg går i fraktfart utan även då det går på fiske, och vi hava i vår motion närmare utvecklat anledningen till att så rätteligen bör ske. Jag vill till slut även tillägga, att samma sak kommer att i betydande utsträckning gälla även fraktfartyg i storleken av minst 30 bruttoton. Även de äro nämligen ofta försedda med motor. Även här måste således en ändring i den i motionen antydda riktningen göras.

Ja, jag har till protokollet velat uttala dessa önskemål och vill särskilt rikta herr statsrådets uppmärksamhet härpå, när utskottet tydligen synes förutsetta, att frågan skall bli föremål för närmare utredning av Kungl. Maj:t.

Med detta uttalande ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Widell*, *Sundberg* och *Hallin*.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna momentet hemställt.

Mom. c) — e).

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Om tillgodo-
räknande av
viss tjänst-
göring å fiske-
fartyg.
(Forts.)*

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 105, i anledning av väckt motion angående inlösen i vissa fall av skattefrälseräntor, som varit med jordäganderätten förenade, m. m.;

nr 106, i anledning av väckt motion rörande nedskrivning av vissa lån från torvindustrilånefonden; samt

nr 107, i anledning av väckta motioner om sänkning av räntan å lån från vattenkraftslånefonden m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag i fråga om anslag till understöd åt elever vid lägre lantbruksundervisningsanstalter jämte en i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 55, i anledning av väckta motioner om inrättande av en statlig utlåningsfond för uppförande av lantarbetsbostäder.

*Om inrättande
av en statens
lånefond för
lantarbets-
bostäder.*

Jordbruksutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner nämligen

1) I: 145, av herr *Nilsson, Petrus*, m. fl., likalydande med II: 60 av herr *Olsson* i Kullenbergstorp m. fl., vari hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t an hålla om utredning och förslag om en statlig utlåningsfond för att underlätta byggandet av goda och ändamålsenliga lantarbetsbostäder;

2) I: 146 av herr *Johansson, Johan Bernhard*, och herr *Gabrielsson*, likalydande med II: 224 av herr *Petersson* i Lerbäcksbym m. fl., i vilka hemställt, att riksdagen ville a) besluta, att en särskild fond, benämnd Statens lånefond för lantarbetsbostäder, skulle inrättas, från vilken fond, som skulle förvaltas av statskontoret enligt av Kungl. Maj:t närmare angivna bestämmelser, lån efter de huvudsakliga grunder, som i motionerna angivits, finge av Kungl. Maj:t beviljas jordägare; b) anvisa för år 1931 ett reservationsanslag av 2 miljoner kronor för berörda ändamål.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 145 och II: 60 samt I: 146 och II: 224 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Johan Bernhard Johansson* och *Tjällgren*, vilka dock ej antytt sin mening.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag har inte något yrkande med anledning av det läge, vari frågan genom socialministerns ingripande har kommit.

Det förslag, som i motionerna nr 224 i andra kammaren och nr 146 i första Första kammarens protokoll 1931. Nr 30.

*Om inrättande
av en statens
lånefond för
lantarbetar-
bostäder.
(Forts.)*

kammaren av undertecknad m. fl. väckts, innehåller en hemställan om inrättandet av en lånefond, från vilken lån på billiga villkor skulle kunna erhållas för åstadkommande av lantarbetarbostäder. Själva frågan har ju vunnit erkännande såväl av de hörda myndigheterna som av utskottet, som behjärtat frågans vikt. Det förslag, som i denna motion har väckts, är av den speciella natur, att det synes mig, som om denna detalj i hela detta spörsmål mycket väl kunde ha lösts även om en utredning i övrigt igångsättes. Nu är emellertid utredning igångsatt och därför skall jag endast begagna tillfället till att ge uttryck åt min förvåning däröver, att man från regeringens sida har tillsatt dessa sakkunniga, just under det att ärendet låg under beredning i jordbruksutskottet. Det synes mig, som om det kunnat vara till nytta och gagn för själva saken, om en verklig realbehandling av ärendet kommit till stånd. Ärendet har legat på remiss hos lantbruksstyrelsen, statens egnahemsstyrelse och statskontoret, och samtliga myndigheter ha under hänvisning till den igångsatta utredningen inte heller ansett sig böra ingå i en närmare realprövning av ärendet, och detsamma är förhållandet med jordbruksutskottet.

Hade en realprövning kommit till stånd, är det min förvissning, att det verkliga kommit fram vissa uppslag och synpunkter, som säkerligen skulle varit av värde för de tillsatta utredningsmännen att taga i beaktande. På grund av det ingripande, som skett från regeringens sida just under ärendets behandling inom riksdagen, har emellertid inte så kunnat ske, och jag vill uttrycka både förvåning och misstämning, att man på detta sätt avbrutit ärendets behandling. Man får lätt den misstanken, att detta ingripande skett för att förhindra, att ärendet måtte bli sakligt behandlat.

Jordbruksutskottet har i det läge, vari frågan kommit, inte kunnat göra anorlunda, och jag har, herr talman, intet yrkande utan har endast velat ge uttryck för min mening med anledning av det sätt, varpå detta ingripande från regeringens sida har skett.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till mejerihanteringens förbättrande i organisatoriskt och merkantilt hänseende;

nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd för främjande av fiske på avlägsna fiskevatten;

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsunderstöd till Hornborgasjöns sjösänkingsföretag;

nr 59, i anledning av väckt motion om beredande av medel till anläggande av avloppsledningar inom Dals-Eds municipalsamhälle;

nr 60, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillägg till 54 § lagen den 23 oktober 1891 (nr 68) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet jämte en i ämnet väckt motion;

nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 35 § första stycket lagen den 23 oktober 1891 (nr 68) angående väghållningsbesvärets utgörande på landet, ävensom två ämnet berörande motioner;

nr 62, i anledning av väckt motion angående åtgärder åsyftande att möjliggöra ett mera allmänt utnyttjande av den statliga jordbrukshjälpen; samt

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa kronoegendomar och lägenheter från sådana egendomar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion, I: 199, om utredning och förslag rörande arbetsförhållandena inom det husliga arbetet.

*Ang.
arbetsförhål-
landena inom
det husliga
arbetet.*

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 199, hade herr *Möller* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt föranstalta om utredning angående arbetsförhållandena inom det husliga arbetet, avseende antalet sysselsatta, deras ålder och utbildning, arbetstidens längd per vecka, fritids- och semesterförhållanden, bostads- och löneförhållanden m. m., samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill ifrågavarande utredning kunde föranleda.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herrar *Larsén* och *Berling*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort vara av den lydelse, som i reservationen angivits, slutande med en hemställan, att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt föranstalta en utredning angående arbetsförhållandena inom det husliga arbetet, avseende antalet sysselsatta, deras ålder och utbildning, arbetstidens längd per vecka, fritids- och semesterförhållanden, bostads- och löneförhållanden m. m., samt till riksdagen inkomma med de förslag, vartill ifrågavarande utredning kunde föranleda.

Herr Larsén: Motionärerna kunna glädja sig åt att utskottet i en punkt helt och hållet instämt med dem. Utskottet anser nämligen i enlighet med deras uppfattning, att det är av mycket stor betydelse, om en bättre utbildning av hembiträderna kunde komma till stånd. Ja, utskottet anser till och med, att detta skulle vara så betydelsefullt, att en stor del av de missförhållanden, vilkas undanröjande motionärerna hava påyrkat, skulle avhjälpas genom en bättre utbildning.

Utskottet har emellertid gjort sig skyldigt till att förväxla orsak och verkan. Ty det är klart, att så länge sådana förhållanden råda på hemarbetets område, att den uppväxande kvinnliga ungdomen inte vill söka sig in på detta arbetsfält utom i nödfall och för kortare tid, kan det inte finnas något intresse för denna ungdom att utbilda sig för arbete å ifrågavarande område. Blir däremot arbetet ordnat på ett annat sätt än nu, kan man hoppas en bättre rekrytering och ett större intresse för utbildningen. Dessförinnan bli alla anstalter för åstadkommande av en bättre utbildning förfelade.

Läser man utskottets utlåtande i övrigt, är man nästan benägen att tro, att det är ett äldre utlåtande, som man avtryckt — så många gengångartankar finner man i detta utlåtande. Det har sin rot i en samhällsuppfattning, som var ny för 150 år sedan men nu i stort sett är övergiven. Enligt denna skulle allt bli bra, om blott de enskilda intressena finge driva sitt fria spel, men det skulle gå illa, för den händelse man på något sätt reglerade detta krafternas spel. Sålunda anser utskottet, att en lagstiftning på ifrågavarande område skulle medföra den olägenheten, att husmödrarna i större utsträckning skulle själva sköta sina hushåll utan anlitan av lejd arbetskraft. Ja, men det få de redan nu göra i stor utsträckning, i brist på arbetskraft.

Utskottet anser vidare, att frågan bäst löses på frivillighetens väg ty, menar man, när det blir en sådan brist på arbetskrafter, att husmödrarna inte kunna få några hembiträden, bli de nödsakade att medgiva de förbättringar i arbets-

Ang.
arbetsförhållanden inom
det husliga
arbetet.
(Forts.)

villkoren, som hembiträderna begära. Detta kallar utskottet för frivillighetens väg. Jag anser, att det snarare borde kallas den nödvungna underkastelsens väg, och jag tror, att utskottet inte har rätt, då det anser, att man på den av utskottet anvisade vägen skulle kunna erhålla bättre samförstånd mellan husmödrar och tjänstehjon, än man kan få genom en försiktigt lagd och tillbörligt elastisk lagstiftning.

Lämnas förhållandena att utveckla sig själva, blir givetvis bristen på arbetskraft allt större och större, och man kan inte så mycket undra på om föräldrarna inte gärna skicka sina döttrar in på ett arbetsområde, där tiden är så skarpt beskuren, att de inte utan stor svårighet kunna uppehålla kontakten med sina hem. Man kan vidare inte mycket undra på om inte de unga kvinnorna finna sig väl på ett område, där deras tid är så strängt tagen i anspråk, att de egentligen inte hava någon tid på dygnet, som de kunna kalla sin egen utan äro nödsakade att städse vistas på sina arbetsplatser.

Detta är inte blott och bart en hemmens fråga, utan det är tydligen även en social fråga av stor betydelse. Därför har också socialstyrelsen tillstyrkt den ifrågasatta utredningen, och tidningspressen har såsom talesman för den allmänna opinionen betecknat den ifrågasatta utredningen såsom önskvärd.

En högertidning har offentliggjort en del uttalanden, av vilka jag skall läsa några få rader: »Men tiden just nu är mogen för en reform, och vi för vår del skulle med glädje se, att denna motion verkligen resulterade i reglerad arbetstid för hembiträderna.» Ett annat uttalande lyder: »Tyvärr finns det ännu många annars goda och upplysta husmödrar, som på kvällen ha sina hembiträden inspärade i den oftast tränga jungfrukammaren bara för att som det heter 'ha dem till hands'. Mitt hembitråde slutar fem eller sex varje eftermiddag beroende på hur rask hon är med middagsdisken. Får hon arbeta någon kväll — det är ju nödvändigt ibland — kompenseras hon med några timmars ledighet mitt på dagen.»

Dessa uttalanden visa, att förhållandena äro sådana, att de förtjäna att uppmärksammas och böra bli föremål för utredning. Men de visa också, att det finns möjlighet att i någon mån ordna förhållandena litet bättre än de nu äro för hembiträderna. Svenska husmodersföreningarnas riksförbund, som kanske bättre än alla andra känner förhållandena på ifrågasatt område arbetsfält, har för sin del tillstyrkt den av herr Möller m. fl. väckta motionen. I samma riktning har Stockholms hembiträdesförening uttalat sig. Om man går till utskottets utlåtande, finner man till och med, att utskottet egentligen inte har så särdeles mycket emot en dylik utredning. Det heter i utlåtandet på andra sidan: »Det torde också ligga inom möjligheterna för socialstyrelsen, som ju har till uppgift att undersöka och belysa samhällsförhållandena, att igångsätta en sådan undersökning, om den finner undersökningen önskvärd.» Längre ned i utlåtandet heter det: »Skulle emellertid för belysande av här berörda samhällsspörsmål en mer eller mindre ingående utredning visa sig önskvärd, lär det väl, såsom förut framhållits, ligga inom socialstyrelsens befogenhet och möjlighet att verkställa sådan utredning utan riksdagens beslut i frågan. Sådana uppgifter införskaffas för varje år rörande landsbygden genom vederbörande kommunal myndighet.» Att utskottet trots denna inställning avstyrker motionen beror därpå, att utskottet tror, att den ifrågasatta utredningen är avsedd att tjäna såsom underlag för ett blivande krav på lagstiftning i ärendet. På denna mycket smala grund — ett uttalande om vad som *kan* inträffa — bygger utskottet sitt avslagsyrkande.

En sådan svag motivering och ett därpå grundat avstyrkande har jag inte kunnat biträda, utan jag har jämte en annan utskottsledamot vid utlåtandet fogat en reservation, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr **Granström**: Herr talman! Det skall inte falla mig in att i denna sena timme gå in på någon mera utförlig vederläggning av de skäl, som av den ärade reservanten äro anförda till försvar för hans ståndpunkt. Jag anser mig i alla fall hava rättighet att i någon mån klargöra de skäl, som föranlett utskottet att ställa sig på avslagslinjen. Dessa skäl finnas angivna i utskottets utlåtande, och jag tror, att vad utskottet där anført från vår synpunkt kan mycket väl motivera det slut, vartill utskottet kommit. Jag skall endast be att i någon mån få understryka dessa skäl.

Det har, såsom av den föregående ärade talaren framhållits, av utskottet inte ansetts uteslutet, att socialstyrelsen av intresse för ett socialt spörsmål skulle vilja göra en utredning i denna punkt. Då det gäller att ställa ett socialt spörsmål på arbetslivets område i belysning, skulle det från den synpunkten sett kunna vara motiverat. Men vi hava inte ansett, att riksdagens första kammare skulle behöva fatta något beslut i detta ärende, utan uttalat att därest socialstyrelsen anser detta nödvändigt, så finns det både möjlighet och befogenhet för styrelsen att göra detta utan något beslut av riksdagen. Vi hava därvid syftat till en rent teoretisk undersökning av saken, en undersökning för att komma till någon djupare insikt i ett samhällsspörsmål. Men jag tror, att det försvar, som den ärade reservanten sökte förebbringa för förslaget om utredning och som gick ut på att utredningsförslaget ingalunda syftade till lagstiftningsåtgärder, måste vid läsandet av motionen befinnas vara ohållbart. Motionens hela motivering går egentligen ut på, att denna utredning skulle läggas till grund för ett lagförslag, som skulle syfta till dels arbetstidens reglering, dels åstadkommandet av bestämda arbetstider, fritider och bättre bostadsförhållanden, o. s. v., o. s. v.

Det är denna omständighet som gjort, att utskottsmajoriteten för sin del icke kunnat gå med på en utredning, därför att ett bifall till motionen ovillkorligen skulle komma att utnyttjas såsom ett belägg för att riksdagen såsom sådan skulle hava knäsat dessa lagstiftningsåtgärder.

Det är på grund av dessa skäl, som utskottsmajoriteten nu inte kan tillråda kammaren ett sådant beslut. Vi vilja visst inte förneka den goda viljan hos motionären att vilja befordra såväl husmödrarnas som även hembiträdernas bästa, så långt som detta sammanfaller med motionärens uppfattning. För oss andra, som äro litet mera enkelt utrustade, förefaller det dock ganska omöjligt, att de här åsyftade lagstiftningsåtgärderna skulle vara till fördel vare sig för husmödrarna eller hembiträderna.

Den föregående ärade talaren må gärna anse, att det är gengångaretankar och gengångareidéer, som besjåla oss. Han vederlägger själv detta, då han medger att vad utskottsmajoriteten utgår ifrån fortfarande äger rum och att vi sålunda bygga vårt resonemang och vårt beslut på förhandenvarande förhållanden.

För husmödrarna skulle säkerligen en sådan lagstiftningsreglering bli en ständig källa till besvärliga friktioner — kanske i någon mån även stärkta av mer eller mindre självtagna medlare. Det skulle medföra ökade kostnader med all säkerhet, och man vet ju, att åtminstone för mindre bemedlade familjer kostnadsfrågan här spelar en ganska betydande roll.

Man syftar till mera begränsad arbetstid. Ja gärna, fast detta naturligtvis i viss mån bleve beroende av familjens arbetstid. Lägg märke till att här syftar motionen inte bara till åtgärder i avseende på det husliga arbetet inom storstaden Stockholm eller i Göteborg eller Malmö eller vissa andra städer, utan den syftar också till en reglering av det husliga arbetet uti hela landet.

Man vill också bereda dessa hembiträden bättre bostadsförhållanden. Ja, gärna det också, fastän det säkerligen åtminstone här i Stockholm skulle leda till åtskilliga hundra kronors högre hyra om året.

*Ang.
arbetsförhållanden inom
det husliga
arbetet.
(Forts.)*

Ang.
arbetsförhål-
landena inom
det husliga
arbetet.
(Forts.)

Jag har redan sagt, att den bättre betalningen beror på arbetsgivarens möjligheter. Är det så, att man inte anser sig ha råd att betala vad som här begäres och anses vara det riktiga, måste man naturligtvis avstå från hembiträdet. Men betalningen anses åtminstone efter utskottsmajoritetens gammalmodiga ståndpunkt i hög grad böra bero på den utvecklade dugligheten.

Vi ha varit rädda för att genom en lagstiftning på detta område, och genom en på denna lagstiftning grundad reglering av det husliga arbetet i dess olika former, man kanske skulle tvingas in i delvis likartade men besvärliga förhållanden som nu framträda på andra arbetslivets områden.

Emellertid vidhålla vi, att dessa saker reglera sig själva på just de skäl, som vi i utskottets utlåtande ha anfört. Här är det inte fråga om en nödtvungen underkastelse, ställd emot frivillig tjänst. Här måste man väl ändå anse det vara en fullkomligt frivillig sak för den, som nu vill erbjuda sitt arbete i en familj, att stanna eller gå precis, när han behagar. Eftersom den förutvarande legohjonsstadga för länge sedan är upphävd, kan den inte åberopas som skäl för någon nödtvungen underkastelse. Ingen kan tvingas kvar, och är det så, att man duger någonting till, lär man nog inte på detta område bli utan arbete, och även husmodern lär nog vara villig och känna sig pliktig att ge tillbörliga förmåner. Jag tror inte för min del, att bristen på hembiträden är så stor, som man här velat göra gällande. Jag tror inte ens, att den förefinnes i den utsträckning i Stockholm, som av motionären har angivits. Men vad som är alldeles säkert, det är, att den i Sveriges landsbygd egentligen inte har någon vidare betydelse.

Emellertid måste, såvitt jag förstår, på grund av anpassningens lag alltför rigorösa bestämmelser ovillkorligen komma att leda dithän, att allt flera undvara hjälp. Då därtill kommer, att byggnadsförhållandena nu för tiden rentav pressa i den riktningen, tror jag fortfarande, att utskottet är inne på en riktig väg, då utskottet antar, att ett bifall här till motionärens framställning säkerligen skulle leda till en inskränkning av tillgången på husligt arbete. Man har då stjälpit i stället för att hjälpa.

Ännu en sak skall jag be att få påpeka. Jag tror, att för de unga flickorna är det synnerligen nyttigt att under en god husmoders ledning vinna utbildning, men å andra sidan är det klart och tydligt, att den ersättning, som här i början lämnas, inte kan vara lika stor, inte ens närmelsevis lika stor, som när man förvärvat någon duglighet. Jag fruktar för min del, att här skulle kanske just ersättningsfrågan komma att spela en så pass betydande roll, att de husmödrar, som vore lämpade för att lämna undervisning, skulle avhålla sig från att taga emot dessa unga oerfarna flickor till utbildning.

Vad som driver de unga flickorna från det husliga arbetet är nog inte så mycket kanske de förhållanden, som av motionären här påpekats. Jag vill visst inte förneka, att detta i viss grad inverkar, men det är väl fastmera den omständigheten, att vissa andra arbeten anses vara socialt högre stående. Det beror inte på bristande utbildning, utan det beror helt enkelt på arbetets art. I hemmen är arbetet besvärligare, och det är inte heller så fint alla gånger. Detta gör, att man i hemmen ibland får underkasta sig åtskilligt mycket mera möda än vad man får göra bakom en disk eller på en kontorsstol. Vad som således här skulle komma till hjälp, är en annan och riktigare uppfattning om arbetets värde, och den uppfattningen, att det betyder inte så mycket *vad* som utföres, utan *huru* det utföres. Det är detta, som skall vara det avgörande momentet.

Jag skulle också tro, att en återgång ifrån ett förflackande nöjesliv till mera av arbetets och pliktens allvar skulle betyda ganska mycket i detta fall, och det skulle inte alls behöva utesluta glädjen, ty med pliktuppfyllelse och ett väl utfört arbete följer alltid glädje.

Jag skall be att gentemot vad som här har framhållits, att tvenne samman slutningar ha uttalat sig för motionen, få understryka, att dessa båda organisationer i sig innesluta en jämförelsevis mycken liten del av dem, det här gäller.

Ja, det är inte så underligt, att vi, som nu här inte kunna gå med på motionärens förslag om utredning i den form och i det syfte, som här föreligger, ändock äro mycket livligt intresserade av att den allra bästa utbildning ges. I det fallet dela vi helt och fullt motionärens uppfattning om att vad som från statens sida här kan åtgöras, bör göras, och vi ha också pekat på vissa vägar, som man kan gå, och det finns nog även andra vägar, som man också kan slå in på. Vad som här från statens sida kan göras, det bör göras.

Då jag för min personliga del, och jag tror, att denna uppfattning delas av utskottsmajoriteten, inte anser, att vi ännu äro beredda att krypa in i den reglementeringens tvångströja, som lagstiftningsåtgärder på familjelivets område innebära, anhåller jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Fröken Hesselgren: Herr talman! Jag anser mig böra säga några ord i denna fråga, då det är ett område, som mycket speciellt rör kvinnorna.

Det har här varnats för en utredning, och man har sagt, att det skulle vara synnerligen svårt att göra en sådan och att den skulle medföra ganska sorgliga resultat. Om jag fattade den siste talaren rätt, skulle man därmed riskera att den driver bort de unga flickorna ifrån hemarbetet. Jag tror emellertid inte, att man har haft den erfarenheten i de länder, där man har gjort sådana utredningar.

Vad som föranlett motionen, kommer kanske motionären själv att tala om, men jag har en ganska livlig känsla av att det har berott på den allmänna frågeställning, man har inför detta yrke. Vad är det, som gör, att ett yrke, som i så eminent grad måste ligga till för oss kvinnor, betraktas som det gör och att det skattas så litet, som det faktiskt gör, och att flickorna mer och mer dra sig för att ge sig in därpå, såvida de kunna få ett annat arbete? Det sades här, att det finns gott om arbetskraft. Ja, det är sådan arbetskraft, som inte kan komma in på annat håll och som därför ser sig nödsakad att under någon tid taga hembiträdesplats. Att däremot taga hembiträdets arbete såsom ett verkligt yrkesarbete, vilket man vill ägna sitt liv åt, det blir tyvärr mer och mer sällsynt. Det finns emellertid alltså de som göra det, därför att intresset för det husliga arbetet ligger så djupt hos kvinnorna, att det alltid kommer att bli en rätt stor procent, som kommer att gå den vägen och vilja gå den vägen. Att det emellertid inte är, som det bör vara i detta fall, tror jag även, att utskottsmajoriteten måste erkänna, och här spelar en hel del olika förhållanden in.

Det påpekas av utskottets ärade ordförande, att det ofta nog vore den sociala ställningen, som verkade menligt och gjorde, att flickorna inte hade samma tillfredsställelse att ägna sig åt detta yrke som åt något annat. Det tror jag är alldeles riktigt. De känna sig nämligen inte socialt likvärdiga med dem, som stå i en butik eller med dem, som gå i en fabrik. Så har det *nu* blivit omkastat.

I detta sammanhang skulle jag vilja påpeka, att det har funnits ett annat närstående yrke, vilket är lika arbetsamt som någonsin hembiträdenas och som i min ungdom betraktades som ett socialt lågt stående yrke, nämligen sjuksköterskans. Jag tror, att jag någon gång förut här i riksdagen har omnämnt en erfarenhet från min ungdom. När Sofiahemmets kurser först började hade min lärarinna inte det moraliska modet att ge sig in som elev där, därför att sjuksköterskans yrke inte var fint nog. Jag vill emellertid se den, som nu för tiden betraktar sjuksköterskans yrke som socialt lågt stående! Det är

*Ang.
arbetsförhål-
landena inom
det husliga
arbetet.
(Forts.)*

Ang.
arbetsförhål-
landena inom
det husliga
arbetet.
(Forts.)

tvärtom så, att om man vill höja sin sociala ställning, ger man sig ofta in som sjuksköterska. Varför har det blivit en sådan kolossal omvälvning? Jo, därför att detta yrke har blivit reglerat. Det har fått en utomordentligt väl genomförd utbildning och deras arbetsförhållanden i allmänhet ha blivit uppordnade, och därigenom har yrket såsom sådant höjts. Jag tror, att om vi skola kunna få här ifrågavarande yrke, som är så viktigt för samhället, som faktiskt hembiträdernas yrke är — och detta gäller inte bara hembiträderna utan även husmödrarna — på rätt bog, så måste man rätta till vissa missförhållanden, som nu äro rådande inom yrket — bristen på organiserad utbildning, de oerhört lösliga formerna för arbetsanställning, för arbetstid och en hel del sådana svårigheter.

Jag medger gärna, att en undersökning måhända inte är lätt att göra på ett område sådant som detta, och jag medger mycket gärna, att en lagstiftning på detta område är en ganska vanskelig sak. Men jag tror i alla fall att det vore klokt och förnuftigt, att man, innan det går för långt, innan detta yrke mer och mer avfolkats från samhällets sida, gör någonting för att åtminstone åstadkomma en undersökning om hur problemet ligger till.

Jag styrkes i denna min känsla av det faktum, att de båda parter, som särskilt beröras av denna fråga, båda lika kraftigt understrukt kravet på en utredning. Husmödrarnas riksförbund är väl en sammanslutning som kan sägas vara en part, som i hög grad beröres av denna fråga och som väl borde vara den första att slå ifrån sig, ifall rädslan för en utredning skulle vara så stor som utskottets majoritet tycks ha ansett. Men i stället för att resonera på det viset skriver Husmödrarnas riksförbund, när de fått denna fråga till sig remitterad, att det för sin del starkt understryker behovet av att en utredning på detta område göres. Och de motivera detta med, att förbundet som tagit upp propaganda för höjande av det husliga yrkets anseende och för utbildning i yrket anser att en utredning av förhållandena skulle vara dem till stor hjälp i deras strävanden. På samma sätt resonerar den andra parten, nämligen hembiträderna själva, vars sammanslutning också understrukt att en undersökning bör verkställas.

Utskottets ärade ordförande har ju själv sagt, att utskottets majoritet inte har någonting emot en sådan utredning. Det kan man gärna få göra! Men riksdagen skall inte uttala sig om saken, utan socialstyrelsen skall själv taga initiativet. Jag vill därtill säga, att socialstyrelsen, såvitt jag förstår, verkligen kan taga initiativ i en sådan här sak. Men socialstyrelsen gör det inte så gärna på eget initiativ. Och när frågan nu kommit fram så är det ju klart, att om socialstyrelsen får ett stöd ifrån riksdagen, så går det mycket lättare att få en dylik utredning till stånd. Socialstyrelsen själv är ju alldeles på det klara med, att det vore lämpligt och bra, om den viddoges, och framhåller att det är någonting för vilket man icke behöver befara några större kostnader. Det hela skulle tämligen lätt kunna ordnas. Vidare upplyser också socialstyrelsen, att det är ganska många länder, som gjort sådana utredningar, och att man där funnit att det varit lämpligt och bra att göra dem, därför att de ha klarlagt förhållandena, som man behöver ha bättre reda på för att sedermera kunna komma fram med praktiska förslag till frågans lösande.

Då jag ser saken på detta sätt, herr talman, kan jag för min del inte annat än yrka bifall till reservationen.

I fröken Hesselgrens yttrande instämde herrar *Wallas* och *Hellberg*.

Herr Möller: Herr talman! Jag skall inte upptaga kammarens tid länge — jag förstår att det är tämligen lönlöst. Men när jag hörde den ärade utskottsordföranden framföra sina betänkligheter mot denna sak, blev jag verk-

ligen en smula bekymrad. Ty en sådan förskräckelse som den, vilken talade ur herr Granströms mun inför detta förslag om utredning, det tror jag mig ändå icke förr ha hört.

Jag kan ju mycket väl tänka mig att en utredning ger det resultatet, att man måste säga sig, att det vore lämpligt att vissa saker gjordes på det ena eller andra sättet för att skapa bättre förhållanden i detta avseende, men att man icke på lagstiftningsvägen kan reglera vad man önskar få reglerat. Såvitt jag fattade herr Granström riktigt, var det den tanken, att en utredning möjligtvis skulle komma att förorda någon laglig reglering på någon punkt på detta arbetsområde, som han nu till varje pris måste förhindra. Jag kan åtminstone inte förstå det på annat sätt.

Jag har uppriktigt sagt inte själv någon föreställning om vilka praktiska resultat en utredning kan ge. Några uppslag till lösningar av svårigheterna har jag inte alls. Jag kan tänka mig, att det kan bli en lagstiftning, jag kan också tänka mig att det inte blir någon lagstiftning. Men redan risken av att en utredning kunde ge vid handen, att det kanske vore lämpligt att göra vissa normalföreskrifter eller någonting dylikt, det är det, som skrämt utskottsmajoriteten i denna sak.

Mina herrar! Vi äro ju rätt vana vid utgången av förslag av denna beskaffenhet. Jag har i den svenska riksdagen motionerat, jag vet inte hur många gånger, men nog torde det vara fem eller sex, rörande lantarbetarnas bostadsfråga. Det har alltid mötts av avslag — ända fram till 1930 års riksdag. Då hade det gjorts privata utredningar. Statsmakterna ville för guds skull inte befatta sig med några utredningar på ett så delikat område som rörande lantarbetarnas bostäder. Men nu hade det gjorts en del privata utredningar, som tvingade den svenska riksdagen att erkänna, att det fanns ting, som man borde ha litet bättre reda på än man förut hade. Så blev det då ett positivt beslut, visserligen inte sådant som vi önskat, men i allt fall ett positivt beslut om utredning vid förra riksdagen, och den skall nu komma i gång.

Jag måste säga, efter att ha hört herr Granströms yttrande, att det finns väl ingen annan väg att gå här heller. En vacker dag måste det sättas i gång tre eller fyra privata utredningar. Men när det materialet kommer så kanske även herr Granström och hans kamrater i utskottet börja förstå, att detta är en sak, som kan ha ett samhälleligt intresse. Jag bara beklagar att man till och med inom detta i alla fall med anspråk på en viss reformvänlighet framträdande parti skall behöva använda sådana väldiga apparater för att kunna förmå vederbörande att bara försöka fatta en annan tankegång än sin egen.

Herr talman! Jag yrkar nu efter dessa korta ord bifall till reservationen. Det är mig fullkomligt omöjligt att begripa, vilken skada en utredning skall kunna åstadkomma. Det är möjligt att den kan göra någon nytta. Det är åtminstone sannolikt. I varje fall kartlägger man de sociala förhållandena inom ett visst arbetsområde, och det är i och för sig nyttigt.

Det är vad jag har att säga för tillfället. Jag är ju övertygad om, att även om kammaren stannar på majoritetens sida, så är det inte sista gången som riksdagen kommer att sysselsätta sig med dessa ting. Och det kan ju hända att det ett annat år blir vid en något lägre tidpunkt, då det kan vara skäl i att något grundligare rannsaka de argument, som framförts mot den motion, som här väckts från min sida.

Friherre Lagerfelt: Herr talman! I likhet med utskottets ärade ordförande ser jag i denna motion och den däri begärda utredningen ett första led till att föra in hembiträderna under arbetstidslagstiftningen. Detta anser jag vara varken lyckligt eller befogat. Om vi se på våra hembiträdens ålder, är det väl i allmänhet flickor mellan 14 å 15 och 25 år. Jag vågar säga, att

Ang.
arbetsförhål-
landena inom
det husliga
arbetet.
(Forts.)

*Ang.
arbetsförhål-
landena inom
det husliga
arbetet.
(Forts.)*

ingen, som ger sig ut som hembiträde, ser i denna sin uppgift eller anställning livets mål, eller den ställning som vederbörande unga flicka eftersträvar i livet. De uppfatta detta som en övergångsanställning, som en fortsatt utbildning. Även om de skulle ha gått i ett skolkök eller någon liknande kurs, behöva de komma ut i praktiken och få lära sig husligt arbete och husliga konster under en erfaren matmors ledning. De tänka sig väl i allmänhet att bli gifta och få sina egna hus att förestå. Få de det inte, så tänka de sig väl att komma över till något yrke som är mer eftersökt — vi hörde ju förut under diskussionen omtalas, hurusom andra yrken äro mera eftersökta än hembiträdets.

Då vi nu se dessa unga flickor anställda i familj under sin egen utbildning, så menar jag att man inte kan anse det annat än olämpligt, att lagstiftningen skall ordna för dem så, att de icke skulle vara beroende av den matmoder, under vilken de få sin utbildning och vilken de lämna sitt arbete. Skulle dessa unga fortsätta såsom hembiträden och vara dugliga och ordentliga, komma de nog vanligen i en sådan ställning till den familj de tjäna, att de bli hållna mera såsom medlemmar av familjen än såsom främlingar, som vistas i familjens hus. De bli solidariska med den familj, i vilken de vistas och vilken de ägna sitt arbete, och dela ljuvt och lätt med densamma.

Det sades under diskussionen, att hembiträdenas tjänster värderas så litet. Ja, det kan visst hända att så är fallet på många håll. Men av egen erfarenhet vet jag att det finns andra håll, där deras arbete och de tjänster, de göra familjen, värderas synnerligen högt.

Jag tänker mig ett hembiträde, anställt hos en hårt arbetande lantbrukarhustru. Skulle verkligen hembiträdet där vara skyddat av lagstiftningen från att göra de sysslor, som matmodern får göra, så att matmodern endast finge sitt hårda arbete ökat för att se tjänsteflickan ha ledigt vid sin sida? Det anser jag inte heller vara riktigt. Och skulle lagstiftningen ordna så, att folk i små omständigheter, jag tänker närmast på familjer i städerna, som äro tvungna att ha ett hembiträde för att kunna sköta sitt lilla hus, inte kunna ha ett sådant, emedan det ställde sig för dyrt och för besvärligt för dem, så anser jag att lagstiftningen skulle plåga en sådan familj alltför mycket.

Den ärade reservantens skildring av hur svårt en del hembiträden ha det, tror jag visst kan vara sann. Men sådana förhållanden reglera sig nog i allmänhet på det viset, att hembiträdena lämna en sådan anställning. Familjer, som hålla dem på detta sätt, ha svårt att få några hembiträden, och de få nog erfara att de måste ändra behandlingen av dem för att de överhuvud taget skola få några flickor i sin tjänst.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt där- under förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepät propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Möller begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

*Ang.
arbetsförhål-
landena inom
det husliga
arbetet.
(Forts.)*

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag.

Herr **Hallin** erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! I enlighet med bestämmelserna i stadgarna för Interparlamentariska unionen, att varje nationell grupp av nämnda union skall till vederbörande statsmakters kännedom bringa de beslut av den interparlamentariska konferensen, som äro av allmänt intresse, får jag å styrelsens för riksdagens interparlamentariska grupp vägnar härmed överlämna ett exemplar av de vid 26:e interparlamentariska konferensen i London den 16—22 juli 1930 fattade resolutionerna.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 10.34 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Torsdagen den 30 april.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran konstitutionsutskottets utlåtande nr 12 samt statsutskottets utlåtanden nr 109—112.

Vid föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig reglering av införseln av viss spannmål, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 164, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående tillfällig reglering av införseln av viss spannmål.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att jämväl andra kammaren bifölle vad utskottet hemställt i sitt betänkande nr 35.

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 38, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande punkten 10 av bankoutskottets utlåtande nr 28, i anledning av vissa framställningar angående pensioner och understöd, att utgå av affärsdrivande verks medel.

Den i detta memorial föreslagna voteringspropositionen godkändes.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.

*Interpellation
ang. folkom-
röstning i av-
rustnings-
frågan.*

Herr **Lindhagen** erhöll på begäran ordet och yttrade: I propositionen nr 99 angående kostnaderna för Sveriges deltagande i nedrustningskonferensen i Genève år 1932 har utrikesministern hållit före, att denna konferens på alla håll i världen tillmätas en utomordentlig betydelse. Under den debatt om propositionen, som i går ägde rum i första kammaren, redogjorde ministern utförligt efter sin uppfattning för de betydande svårigheter, som uppreste sig för att komma till något resultat. Redan vid tiden för tillkomsten av det s. k. Genève-protokollet framhölls från folkförbundssidan, att det gällde skapa »en mönsterbudget för rustningskostnader». Utrikesministerns program, antytt i propositionen och utvecklat i nämnda diskussion, sammanföll med denna formulering. Frågan begränsades till ett matematiskt problem i det väsentliga. Det snuddades icke ens vid rustningarnas orsaker eller, såsom det ock kan kallas, fredsfrågans realiteter. Det är då ganska naturligt, att ministern vid berörda tillfälle klokt varnade för att vänta för mycket av konferensen annat än som en etapp för nya bemödanden.

Under gårdagen behandlades i riksdagen också en motion om införandet i någon form av verklig eller s. k. decisiv folkomröstning, d. v. s. rätt för folket att med förbigående av representationen i någon särdeles viktig fråga fatta bindande beslut omedelbart. Konstitutionsutskottet betonade enhälligt nu som vid ett par föregående tillfällen, att tanken icke ägde någon större aktualitet. Det hade, sade utskottet bl. a., icke framträtt något intresse för tillämpningen av nu gällande grundlagsbestämmelser om folkomröstning i dess konsultativa form efter behandlingen år 1922 av frågan om inhämtande av folkets mening angående rusedrycksförbud. Detta visade, menade utskottet, att folkomröstningsinstitutet åtminstone icke ännu fått det fäste i den allmänna opinionen, som utgör en av förutsättningarna för dess vidare utvidgning i författningen till decisiv form. Utskottets avstyrkande av motionen blev av riksdagen sanktionerat.

*Interpellation
ang. folkom-
röstning i av-
rustnings-
frågan.
(Forts.)*

Nu förutsätter emellertid grundlagen i 49 § 2 mom. regeringsformen, att viktiga frågor, som böra hänskjutas till fakultativ folkomröstning, kunna icke blott en gång utan då och då framträda. En sådan fråga likvärdig med, ja enligt min mening i betydelse överträffande frågan om rusedrycksförbud är avrustningens problem. Intresset därför bland folket är levande, och vår regering betecknar ju själv folkförbundets befattning med saken efter förmåga år 1932 vara av utomordentlig betydelse. Det nämnda grundlagsbudet stadgar: »Skulle med hänsyn till något ärendes särskilda vikt och beskaffenhet prövas nödigt, att före dess avgörande folkets mening inhämtas, må Konungen och riksdagen genom samfällt stiftad lag förordna att allmän folkomröstning skall anställas.»

Det av utrikesministern under gårdagens debatt skisserade program för den stundande nedrustningskonferensens uppgifter giver oss en inblick i orsakerna till folkförbundets upprepade misslyckanden i avrustningsfrågan. Det klargör på ett befriande sätt, att den gamla diplomaten, som fortfarande väsentligen håller sin hand över folkförbundet, icke ensam är mäktig till framryckningar, som betyda något genombrott. Nu som merendels är det folkopinionen, som kan befrukta de verkliga framstegen.

Under sådana förhållanden blir det väl en huvuduppgift att denna opinion på olika sätt rycker fram i de skilda länderna för att nedrustningskonferensen skall få något av den betydelse, som man måste tillönska densamma.

Det bör icke minst vara särdeles betydelsefullt, att vår svenska nedrustningskommission bibringas någon konkret förnimmelse av vad klockan må vara slagen ute i landet. Detta blir i första hand en aktuell anledning till ett bruk av förenämnda grundlagsstadgande. Att omröstningen på samma gång tjänar vårt ställningstagande även vid nedrustningskonferensen i Genève bör ej vara annat än en förträfflig sak.

På grund av vad sålunda anförts tillåter jag mig hemställa om kammarens tillstånd att få till statsministern framställa följande frågor:

1) Kan det förväntas, att regeringen jämlikt 49 § 2 mom. regeringsformen finner det nödigt att, före avgörandet av vår nu under beredning varande avrustningsfråga samt till stöd tillika för vårt ställningstagande vid den stundande nedrustningskonferensen i Genève, förelägga riksdagen ett lagförslag om att allmän folkomröstning i avrustningsfrågan skall anställas?

2) Håller regeringen i sådan händelse före, att denna omröstning bör i god tid äga rum och i varje händelse senast, innan förhandlingarna i Genève avslutats?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades jordbruksutskottets memorial och utlåtande:

nr 64, med överlämnande till riksdagen av förteckning över av domänstyrelsen under år 1930 försålda kronoegendomar m. m.;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden; samt

nr 66, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till fraktlindring för konstgödsel.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.12 e. m.

In fidem
Lode Wistrand.
